

TURINYS

<i>Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko išangos žodis.....</i>	<i>3</i>
<i>Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo funkcijos ir struktūra.....</i>	<i>5</i>
<i>Projektai, tarptautinis bendradarbiavimas, teisėjų ir teismo darbuotojų profesinių gebėjimų tobulinimas.....</i>	<i>9</i>
<i>Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 metų praktikos apžvalga.....</i>	<i>12</i>
<i>Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose dėl nelegalaus darbo apibendrinimas ir teisės taikymo rekomendacijos (santrauka).....</i>	<i>78</i>
<i>Teismų praktikos administracinėse bylose dėl nuosavybės teisių atkūrimo apibendrinimas ir teisės taikymo rekomendacijos (santrauka).....</i>	<i>82</i>
<i>Bylų statistika.....</i>	<i>88</i>
<i>Summary.....</i>	<i>93</i>

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko ižangos žodis

Tęsdami tradiciją, pateikiame pranešimą apie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 metų veiklą.

2006 metų sausio 1 d. sukako penkeri metai, kai savo veiklą pradėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2000 m. rugsėjo 19 d. įstatymu Nr. VIII-1928¹, įsigaliojusiu 2001 m. sausio 1 d., Lietuvos apeliacinio teismo Administracinių bylų skyrius bei Aukštesnysis administracinis teismas buvo pertvarkyti į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą, įgyvendinant dar Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimu patvirtintuose Teisinės sistemos reformos metmenyse² numatytą siekį – sukurti Lietuvoje savarankišką administracinių teismų sistemą. Lietuvos administracinių teismų sistemą sudaro penki apygardų administraciniai teismai (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) bei Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kurio sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Įkūrusi administracinių teismų sistemą, Lietuva pademonstravo siekį stiprinti viešosios administracijos kontrolę bei įgyvendinti konstitucinę nuostatą, kad valdžios įstaigos turi tarnauti žmonėms.

Narystė Europos Sąjungoje sietina su nauju Lietuvos administracinės justicijos raidos etapu. Europos Sąjungos teisė visų pirma yra sudaryta iš administracinio pobūdžio taisyklių, taigi, Europos Sąjungos teisę daugiausia taiko būtent administraciniai teismai. Tai atsispindi jų konkrečioje veikloje – 2005 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas tiesiogiai rėmėsi Europos Sąjungos teisės aktais ir Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija daugiau nei dvidešimtyje priimtų sprendimų. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pirmasis Lietuvoje pasinaudojo Europos Bendrijos Sutarties 234 straipsnyje įtvirtintu Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (ETT) ir aukščiausiųjų ES valstybių narių teismų bendradarbiavimo mechanizmu. 2005 m. gruodžio 20 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nutartimi kreipėsi į ETT, prašydamas priimti preliminarų nutarimą dėl 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo kai kurių nuostatų išaiškinimo.

Įgyvendindamas savo pagrindinę misiją – ginti asmenų teises nuo neteisėtų valdžios institucijų (pareigūnų) veiksmų, daugelyje 2005 metais priimtų sprendimų Lietuvos vyriausiasis

¹ 2000 m. rugsėjo 19 d. įstatymas Nr. VIII-1928, įsigaliojo nuo 2001 m. sausio 1 d.

² Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas „Dėl teisinės reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“.

administracinis teismas tiesiogiai rėmėsi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos³ nuostatomis arba Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija.

Kaip ir kasmet, konkrečius Europos Sąjungos teisės, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo pavyzdžius, kitas teismo priimtas nutartis, teismo teisėjų nuomone, svarbias administracinių teismų praktikos formavimui, rasite reikšmingoje Teismo metinės ataskaitos dalyje – 2005 metų Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalgoje.

Ataskaitoje taip pat pristatoma Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikla, susijusi su vieningos administracinių teismų praktikos formavimu, apygardų administracinių teismų administracinės veiklos priežiūra. Joje pateikiami duomenys apie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo struktūrą, teisėjų ir teismo tarnautojų profesinių gebėjimų tobulinimą.

Ataskaitos pabaigoje, kaip įprasta, pateikiama Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme per metus išnagrinėtų bylų statistika. Žvelgiant į statistikos duomenis aiškiai matyti, kad administraciniuose teismuose tebelieka labai daug bylų. Tad džiaugiamės, kad 2005 metais paskyrus du naujus Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjus – Vaidą Urmonaitę ir Arūną Sutkevičių – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas naujuosius metus pasitiko būdamas visos sudėties.

Tikimės, kad ši metinė ataskaita ne tik skatins administracinių teismų sistemos atvirumą visuomenei, bet ir bus įdomi bei naudinga visiems, besidomintiems administracinės teisės ir administracinio proceso problemomis.

Pagarbiai,

Teismo Pirmininkas

Virgilijus Valančius

³ 1995 m. balandžio 27 d. įstatymas Nr. I-865

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo funkcijos ir struktūra

Pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 20 straipsnį, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra:

- pirmoji ir galutinė instancija administracinėms byloms, įstatymų priskirtoms jo kompetencijai;
- apeliacinė instancija byloms dėl apygardų administracinių teismų sprendimų, nutarimų ir nutarčių;
- apeliacinė instancija administracinių teisės pažeidimų byloms;
- instancija, įstatymų nustatytais atvejais nagrinėjanti prašymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose administracinėse bylose, įskaitant administracinių teisės pažeidimų bylas.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kaip aukščiausiaji teisminė instancija administracinėse bylose, taip pat yra įpareigotas formuoti vieningą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus bei kitus teisės aktus. Vykdydamas šią funkciją Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinis teismas:

- skelbia šio teismo plenarinės sesijos priimtus sprendimus, nutarimus ir nutartis, trijų teisėjų kolegijų ir išplėstinių penkių teisėjų kolegijų priimtus sprendimus, nutarimus ir nutartis, dėl kurių paskelbimo pritarė dauguma šio teismo teisėjų, taip pat visus sprendimus dėl norminių administracinių aktų teisėtumo. Į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenyje paskelbtuose sprendimuose, nutarimuose ir nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia teismai, valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus;
- analizuoja administracinių teismų praktiką taikant įstatymus bei kitus teisės aktus ir teikia rekomendacinius išaiškinimus;
- gali konsultuoti administracinių teismų teisėjus įstatymų ir kitų teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimais.

2005 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas parengė du teismų praktikos apibendrinimus – Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose dėl nelegalaus darbo (aprobuotas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2005 m. liepos 14 d. pasitarime) ir Teismų praktikos administracinėse bylose dėl nuosavybės teisių atkūrimo (aprobuotas Lietuvos

vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2005 m. lapkričio 24 d. pasitarime), konsultacijas teismams. Išleisti du nauji biuletenio „Administracinių teismų praktika“ numeriai.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 104 straipsniu ir Teismų tarybos 2002 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 11 patvirtintais Administravimo teismuose nuostatais, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas atlieka apygardų administracinių teismų administracinės veiklos priežiūrą, arba nurodo ją atlikti kitiems teismo teisėjams. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko 2004 m. spalio 7 d. įsakymu Nr. T-63 paskirti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai, atsakingi už konkrečių apygardų administracinių teismų bei jų teisėjų administracinės veiklos ir teisėjų etikos taisyklių laikymosi priežiūrą. Minėtu įsakymu taip pat nustatyta, kad kompleksinis kiekvieno apygardos administracinio teismo administracinės veiklos patikrinimas turi būti atliekamas ne rečiau kaip kas penkerius metus; patikrinimo data ir teisėjų grupė kompleksiniam patikrinimui atlikti nurodoma atskiru Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko įsakymu.

2005 metais atlikti Vilniaus apygardos administracinio teismo ir Kauno apygardos administracinio teismo administracinės veiklos kompleksiniai patikrinimai (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko 2005 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. T-43). Buvo tikrinama, kaip šiuose teismuose laikomasi priemonių, užtikrinančių bylų nagrinėjimo proceso skaidrumą ir operatyvumą (skundų priėmimo, bylų paruošimo teismui nagrinėjimui, bylų skirstymo teisėjams tvarkos), priemonių, užtikrinančių teismo teisėjų ir tarnautojų profesinę kultūrą, taip pat – kaip organizuojamas teismo raštinės darbas. Patikrinimo aktuose pateikti siūlymai, kaip būtų galima gerinti teismų administracinę veiklą, šalinti pasitaikiusius administracinės veiklos trūkumus.

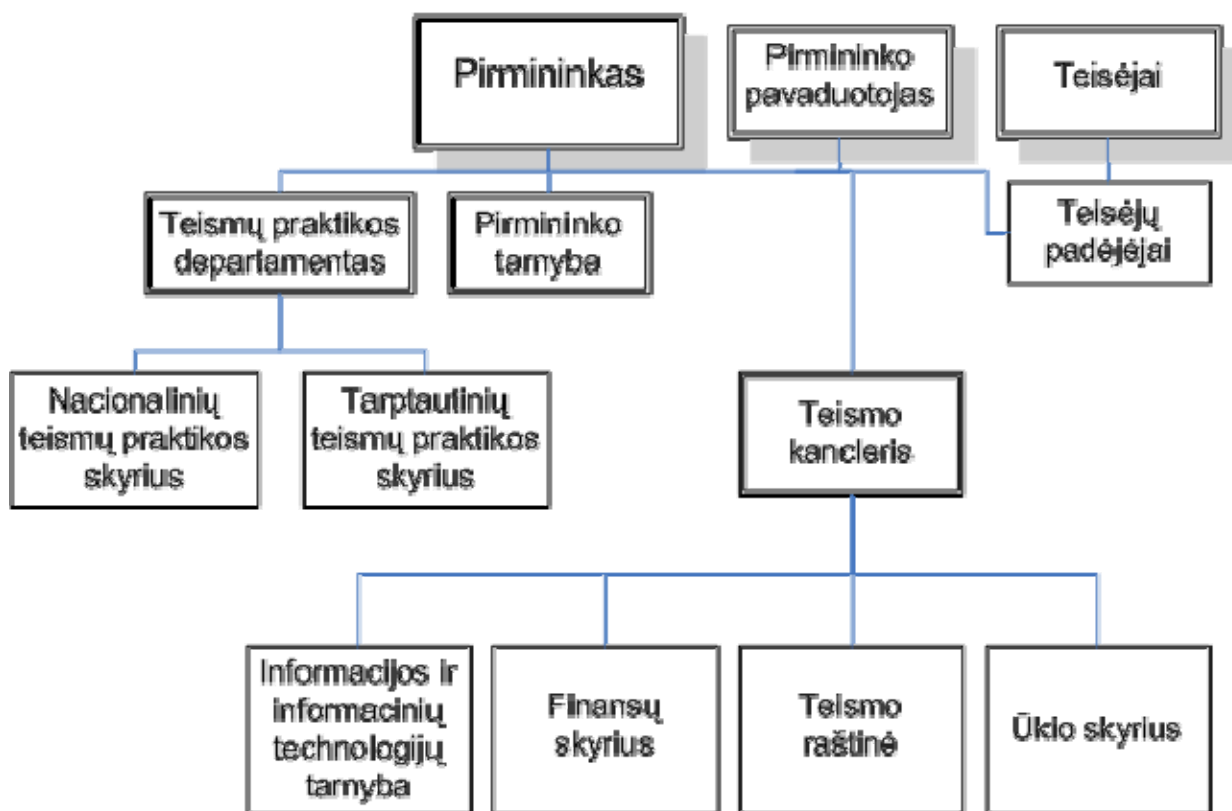
2005 m. gruodžio 9 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas organizavo susitikimą su Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apygardų administracinių teismų pirmininkais, kuriame, be kita ko, buvo aptarti kompleksinių patikrinimų ir asmenų skundų dėl teismų (teisėjų) administracinės veiklos tyrimo rezultatai, pasitaikantys bylų tvarkymo trūkumai, bylų nagrinėjimo terminų laikymasis.

Didelis dėmesys buvo skiriamas ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinės veiklos organizavimui, teismo darbuotojų profesinei kultūrai. Atsižvelgiant į teismo posėdžių sekretorių vykdomas funkcijas, jų tiesioginį kontaktą su teismo proceso dalyviais, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko 2005 m. sausio 28 d. įsakymu Nr. T-11 patvirtintas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo posėdžių sekretorių uniformos pavyzdys. 2005 m.

vasario 8 d. įsakymu Nr. T-14 teismo posėdžių sekretorės įpareigotos posėdžių dienomis (ir, prireikus, kitomis dienomis pagal raštinės vedėjos nurodymą) dėvėti specialią uniformą.

Vadovaujantis įstatymais ir kitais teisės aktais, patvirtinta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo struktūra (žr. lentelę).

LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO STRUKTŪRA

Lietuvos Respublikos Prezidento 2000 m. lapkričio 22 d. dekretu Nr. 1097 Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nustatytas 15 teisėjų skaičius. Pagal patvirtintą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo personalo struktūrą, teisme yra 55 teismo tarnautojų ir darbuotojų pareigybės.

2005 metais įvyko keitėsi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sudėtis. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjas Gintaras Goda Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. liepos 5 d. nutarimu Nr. X-314 paskirtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju. 2005 metų gruodį paskirti du nauji Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai – Vaida Urmonaitė (Lietuvos

Respublikos Prezidento 2005 m. gruodžio 7 d. dekretas Nr. 470) ir Arūnas Sutkevičius (Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. gruodžio 6 d. dekretas Nr. 467). Vaida Urmonaitė iki paskyrimo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėja ėjo Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro pavaduotojos pareigas. Arūnas Sutkevičius dirbo teisėju Klaipėdos apygardos administraciniame teisme.

Šiuo metu Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme dirba 15 teisėjų – teismo pirmininkas Virgilijus Valančius, pirmininko pavaduotojas Gintaras Kryževičius, teisėjai Antanas Ablingis, Anatolijus Baranovas, Artūras Drigotas, Stasys Gudynas, Birutė Janavičiūtė, Romanas Klišauskas, Ričardas Piličiauskas, Nijolė Piškinaitė, Sigita Rudėnaitė, Algirdas Taminskas, Edvardas Sinkevičius, Arūnas Sutkevičius ir Vaida Urmonaitė.

Teisme taip pat dirba 36 personalo darbuotojai, iš jų –19 teisininkų (teisėjų padėjėjai, Teismų praktikos departamento darbuotojai). Visi teisinio personalo nariai turi teisės magistro, du – socialinių mokslų srities teisės krypties daktaro laipsnį, 4 teismo darbuotojai šiuo metu studijuoja teisės krypties doktorantūroje.

Projektai, tarptautinis bendradarbiavimas, teisėjų ir teismo darbuotojų profesinių gebėjimų tobulinimas

Kaip ir kasmet, 2005 metais itin didelis dėmesys buvo skiriamas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų ir teismo personalo (teisėjų padėjėjų, patarėjų, Teismų praktikos departamento darbuotojų) profesinių gebėjimų tobulinimui. Teisme toliau gausinama biblioteka, teisėjai ir teismo darbuotojai skatinami dalyvauti konferencijose bei seminaruose ir Lietuvoje, ir užsienyje.

Išskirtini šie seminarai ir konferencijos, kuriuose 2005 metais dalyvavo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjai ir teismo darbuotojai: „Antimonopolinė reforma Europoje: vieneri metai praktikos“ (Briuselis, Belgija), „Europos Sąjungos mokesčių teisė“ (Malaga, Ispanija), „Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje“ (Briuselis, Belgija), „Europos konkurencijos teisė“ (Budapeštas, Vengrija), „Kova su diskriminacija“ (Tryras, Vokietija), „Elektroninių ryšių direktyvos 2002/21/EB 7 straipsnis“ (Briuselis, Belgija), „Konkurencijos teisės dabartinis vystymasis: Bendrijos teismų praktika“ (Tryras, Vokietija), Europos aplinkosaugos teisėjų forumas (Londonas, Didžioji Britanija), Europos Sąjungos mokesčių teisės kasmetinis simpoziumas (Tryras, Vokietija). Teismo teisėjai dalyvavo ir kituose renginiuose, kuriuose tobulino profesinį pasirengimą.

Nuo 2005 m. rugsėjo 1 d. pradėtas naujo PHARE dvynių projekto „Lietuvos administracinių teismų mokymo programos parengimas ir vykdymas“ įgyvendinimas. Šis projektas iš dalies yra prieš metus Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo vykdyto PHARE projekto tęsinys. Projekto partneris – Nyderlandų Tarptautinio teisinio bendradarbiavimo centras. Pagal šį projektą numatoma surengti 5 seminarus administracinių teismų teisėjams ir teisiniam personalui Europos Sąjungos teisės klausimais. Pirmasis trijų dienų trukmės seminaras Europos Sąjungos muitų teisės klausimais įvyko 2005 metų gruodį. Kitos numatomos seminarų temos: Europos Sąjungos konkurencijos teisė, Europos Sąjungos mokesčių teisė, Europos Sąjungos socialinės ir sveikatos apsaugos teisė, Europos Sąjungos aplinkosaugos teisė, Europos Sąjungos farmacijos teisė, Europos Sąjungos transporto teisė ir Europos Sąjungos veterinarijos teisė.

Teisėjų ir teismo darbuotojų kvalifikacijos tobulėjimui ne mažiau reikšmingas yra tiesioginis bendradarbiavimas ir dalijimasis patirtimi su kitų Europos valstybių administraciniais teismais. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas bendradarbiauja su Švedijos, Suomijos, Vokietijos, Lenkijos, Čekijos aukščiausiais administraciniais teismais. Dvi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų padėjėjos 2005 metų pradžioje stažavosi Švedijos Aukščiausiajame Administraciniame Teisme Stokholme, viena Teismų praktikos departamento konsultantė – Prancūzijos Valstybės taryboje. Lenkijos Vyriausiojo Administracinio teismo kvietimu 2005 metų spalio 12-15 dienomis Lenkijos administraciniuose teismuose apsilankė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų delegacija.

Toliau plėtojami dar 2003 metais užmegzti ryšiai su Europos Bendrijų Teisingumo Teismu. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko pavaduotojas Gintaras Kryževičius Europos Bendrijų Teisingumo Teismo kvietimu 2005 metų spalį dalyvavo nacionalinių teisėjų susitikime Liuksemburge.

Nuo 2004 metų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra Europos Sąjungos Valstybės Tarybų ir Aukščiausių Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos narys. Šios Asociacijos nariais gali tapti Europos Sąjungos valstybių narių teismai, kurie yra galutinės instancijos teismai administracinėse bylose (kai kuriose valstybėse šias funkcijas atlieka Valstybės tarybos). Pagrindinis Asociacijos tikslas – skatinti jos narių keitimąsi požiūriais ir patirtimi, susijusia su jų vykdomomis teisminėmis ar patariamosiomis funkcijomis, ypač kai taikoma Europos Sąjungos teisė. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas taip pat yra Europos Sąjungos Valstybės Tarybų ir Aukščiausių Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos narys⁴. 2005 metais Europos Sąjungos Valstybės Tarybų ir Aukščiausių Administracinių Jurisdikcijų Asociacija organizavo du seminarus nacionalinių valstybių pranešimų pagrindu – „Teismo procedūros užsienio piliečių bei pabėgėlių skundams nagrinėti“ (Briuselis, Belgija) ir „Administracinė justicija Europoje“ (Tryras, Vokietija). Pastarasis seminaras yra Europos Sąjungos Valstybės Tarybų ir Aukščiausių Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos kartu su Prancūzijos Teisės ir Teisingumo Tyrimų Misija (*Mission de recherche Droit et Justice*) vykdomos Europos Sąjungos valstybių narių administracinių justicijų sistemų lyginamosios studijos sudėtinė dalis. Abiejuose seminaruose dalyvavo ir nacionalinius pranešimus pateikė ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo atstovai.

2005 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat tapo Tarptautinės Aukščiausiųjų Administracinių Jurisdikcijų Asociacijos (ISAJ) tikruoju nariu. Tarptautinė Aukščiausiųjų

⁴ <http://193.191.217.21/home.html>

Administracinių Jurisdikcijų Asociacija įkurta 1983 metais ir jungia daugiau nei 85 valstybių ir tarptautinių organizacijų aukščiausius administracinius teismus⁵.

⁵ <http://www.iasaj.org>

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 metų praktikos apžvalga

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, formuodamas vieningą teismų praktiką, 2005 metais priėmė daug nutarčių ir sprendimų, kuriuose buvo patvirtinama, keičiama ar kitaip plėtojama iki šiol buvusi administracinių teismų praktika, atsižvelgiant į pasikeitusį teisinį administracinių santykių reglamentavimą. Vis intensyviau Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo taikoma Europos Bendrijų teisė. Tai ypač pasakytina apie mokesčių, muitų, konkurencijos teisės sritis. Nagrinėjant administracines bylas buvo remiamasi Europos Bendrijų teisės principais, Europos Bendrijų teisės aktais, bei Europos Bendrijų teismų praktika. Išaugusį Europos Bendrijų teisės vaidmenį administracinių teismų praktikoje pabrėžiamai aiškina tai, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pirmasis iš Lietuvos teismų ir vienas pirmųjų teismų naujosiose ES valstybėse narėse kreipėsi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą prašydamas priimti preliminarų nutarimą Europos Bendrijų teisės aiškinimo klausimu.

Reikšmingai administracinių teismų praktika buvo vystoma ir nacionalinio pobūdžio viešojo administravimo sferose: valstybės tarnybos, socialinės apsaugos, nuosavybės teisių atkūrimo ir kt.

Toliau pateikiame pagal administracinių bylų kategorijas suskirstytą reikšmingesnių Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo procesinių sprendimų apžvalgą, kurioje išryškintos kai kurios administracinių teismų praktikos tendencijos bei naujovės.

I. 1. Bendrieji teisės principai ir administracinės teisės principai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas turi užtikrinti vieningos administracinių teismų praktikos formavimą, todėl labai svarbu, kaip šio Teismo praktikoje yra aiškinami bendrieji teisės principai. Kaip aukščiausioji teisminė instancija dėl ginčų viešojo ir vidaus administravimo srityje, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aktyviai taiko ir vysto administracinės teisės principus. Nuo narystės Europos Sąjungoje pradžios Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas remiasi ne tik nacionalinės teisės sistemoje taikomais teisės principais, bet ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktikoje suformuluotais teisės principais. Pateiksime keletą bylų pavyzdžių, kuriose Teismas *inter alia* savo sprendimus grindė teisės principais, juos taikė ar aiškino.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. I¹-4/2005** sprenddamas klausimą dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d. įsakymo Nr. 432 „Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ (toliau – Sprendimų vykdymo instrukcija, Instrukcija) atitikties Lietuvos Respublikos civiliniam proceso kodeksui, darbo kodeksui ir kitiems

teisės aktams, priėmė precedentinę reikšmę turėsiantį sprendimą. Teismas priimtame sprendime išaiškino *įstatymo viršenybės* ir *teisėtumo* principus, nurodydamas, kad *šių principų reikalavimus privalo atitikti ir norminių administracinių aktų turinys, ir šių aktų priėmimo procedūros*. Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad Sprendimų vykdymo instrukcija yra norminis teisės aktas, nustatantis elgesio taisykles, skirtas individualiais požymiais neapibūdintų subjektų grupei, todėl šį aktą priėmusio viešojo administravimo subjekto kompetencija turi būti nustatyta įstatymo, o veikla atitikti įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Teismas nurodė, kad nuostata „*turintys įstatymų nustatytus įgaliojimus*“ reiškia ne tik draudimą priimti norminio pobūdžio teisės aktus, jeigu tokia teisė jam nesuteikta įstatymo, bet ir pareigą priimant norminio pobūdžio aktus laikytis apibrėžtų akto priėmimo procedūrų (Viešojo administravimo įstatymo 6 str. 2 d.).

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad norminių administracinių aktų rengimas patenka į viešosios teisės reglamentavimo sritį, o norminiais administraciniais aktais sprendžiami svarbūs, dažnai tiesiogiai veikiantys asmenų teises ir pareigas klausimai. Dėl to, siekiant užtikrinti kokybišką, aukštus žmogaus teisių apsaugos standartus atitinkančią teisės aktų leidybą, teisėkūros subjektai privalo tinkamai ir detaliam reglamentuoti norminių administracinių aktų rengimo ir priėmimo procedūras.

Remdamasis Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalimi bei Europos žmogaus teisių teismo praktika, Teismas taip pat akcentavo, jog sprendimų vykdymas yra pripažįstamas teisės į tinkamą teismo procesą dalimi, todėl labai svarbu, kad teisinis reguliavimas, susijęs su konstitucinių žmogaus teisių įgyvendinimu būtų aiškus ir grindžiamas įstatymais. Teisės akto turinio aiškumas suponuoja ne vien reikalavimą, kad būtų aiškios žodinės teisės akto formuluotės, bet ir reikalavimą, kad remiantis teisės akto turiniu būtų aiškus nurodymas teisinio santykio dalyviams elgtis vienu ar kitu būdu.

[2005 m. spalio 28 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. I¹-4/2005**. Procesinio sprendimo kategorija 17.1.]

Vyriausiasis administracinis teismas nagrinėdamas administracinę bylą **Nr. A¹⁴-1625/2005 St. G. ir J. D. G. prieš Kauno apskrities viršininko administraciją ir Kauno miesto savivaldybę**, sprenddamas ginčą, kilusį dėl nuosavybės teisių atkūrimo, *aiškino asmenų teisėtų lūkesčių* principą. Teisėjų kolegija nurodė, kad kreipimasis į valstybės/savivaldybės institucijas, siekiant atkurti nuosavybės teises, nėra asmens teisių gynimas; tai - įstatymo suteiktų teisių realizavimas įstatymo nustatytu būdu. Teisinėje valstybėje turi būti ginami visų *asmenų teisėti lūkesčiai*, kad įstatymo jiems suteiktos teisės valstybės institucijose bus įgyvendinamos laikantis įstatymo nustatytos tvarkos ir terminų. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių atkūrimo įstatymo nuostatų įgyvendinimas yra ne tik asmens turtinių teisių realizavimas. Šio įstatymo reglamentuojamas

nuosavybės teisių atkūrimo procesas kartu reiškia ir istorinio teisingumo atkūrimą, neteisėtais okupacinės valdžios veiksmais Lietuvos piliečiams padarytų skriaudų atlyginimą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad netinkamas valstybės institucijos veikimas įgyvendinant šį įstatymą dažniau nei kitose viešojo administravimo teisinių santykių srityse gali sukelti teisėtai pretenduojantiems į nuosavybės grąžinimą asmenims neigiamus dvasinius išgyvenimus ir nepatogumus, įstatymo vertinamus kaip neturtinė žala. Įvertinusi faktines bylos aplinkybes, rodančias, kad Kauno apskrities viršininko administracijos darbuotojų neteisėtas vilkinimas tęsėsi ilgą laiką, įstatymo nustatyti terminai atskiriems nuosavybės teisių atkūrimo procedūros veiksams atlikti buvo grubiai pažeisti, kad pareiškėjai turėjo po kelis kartus kreiptis į šią instituciją dėl tų pačių klausimų, taip pat į pareiškėjų amžių ir sveikatos būklę, teisėjų kolegija pripažino pagrįstu pareiškėjų teiginį, kad dėl neteisėto vilkinimo jie patyrė neturtinę žalą, kuri turi būti atlyginama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 straipsnio ir Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 39 straipsnio pagrindu.

[2005 m. spalio 28 d. administracinėje byloje Nr. A¹⁴ – 1625/2005. St. G. ir J. D. G. prieš Kauno apskrities viršininko administraciją ir Kauno miesto savivaldybę. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.]

Teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo principus Vyriausiasis administracinis teismas aiškino ir administracinėje byloje Nr. A¹⁴-192/2005 UAB „Tautklima“ prieš Palangos miesto savivaldybės tarybą. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl galimo ūkio subjekto teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo pažeidimo, suteikus leidimą tokią pačią ūkinę veiklą vykdyti ir kitam ūkio subjektui. Nagrinėtas ginčas buvo susijęs su savivaldybės funkcijos – prekybos ir kitų paslaugų teikimo tvarkos turgavietėse bei viešosiose vietose nustatymas – įgyvendinimu ir galinčiomis kilti pasekmėmis. Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad teismuose gali būti ginami tik pagrįsti ir teisėti asmens lūkesčiai, šio ginčo atveju tai reiškė, jog pareiškėjo lūkesčiai, kad, jam laimėjus konkursą dėl prekybos viešose vietose, daugiau tokių vietų tais pačiais metais nebus steigama, galėtų būti ginami tik nustačius, kad galiojantys teisės aktai ar suinteresuotų asmenų sutartiniai įsipareigojimai įtvirtino atsakovo pareigą veikti atitinkamu būdu ir tuo pačiu – pareiškėjo teisę tokio elgesio reikalauti. Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad **teisinės valstybės** principas bendriausiaja prasme reiškia visuomenės gyvenimo tvarkymą pagal įstatymais įtvirtintas normas ir įstatymo viršenybės pripažinimą visose visuomenės veiklos srityse. **Teisinio tikrumo** principas reiškia asmens teisę tikėtis, kad jo subjektines teises ir pareigas (teisinį statusą) nustatantys teisės aktai bus pakankamai stabilūs. Šios bylos atveju naujų viešųjų prekybos vietų įsteigimas pareiškėjo subjektinių teisių ir pareigų nekeitė, todėl nebuvo pagrindo pripažinti, kad

teisinio tikrumo principas buvo pažeistas. Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad galima preziumuoti, jog įsteigus naujas viešąsias prekybos vietas pasikeitė pareiškėjo verslo aplinka ir padėtis atitinkamoje rinkoje, tačiau rinkos ekonomikos sąlygomis tokia situacija yra normali, teisėta ir turi būti įvertinta versle veikiančių subjektų, svarstant galimą ūkinę riziką.

[2005 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴-192/2005. UAB „Tautklima“ prieš Palangos miesto savivaldybės tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 25]

Atkreiptinas dėmesys, jog per praėjusius metus Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas net keletą kartų aiškino *non bis in idem* principą – nagrinėjant ginčus dėl teisės viešojo ir vidaus administravimo srityje bei nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas.

Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A¹⁵-39/2005 I. Ž. *Personalinė įmonė prieš Valstybinę tabako ir alkoholio kontrolės tarnybą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės* ginčą, kilusį dėl ekonominių sankcijų skyrimo už tabako gaminių pardavimo, laikymo ar gabenimo draudimo pažeidimą, kai tai neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, nagrinėjo dviem aspektais: skiriamų ekonominių sankcijų pagal Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymą, teisinė prigimtis, ir galimi dvigubo baudimo uždraudimo (*non bis in idem*) principo pažeidimai tais atvejais, kai už tą pačią veiką individualiai įmonei skiriamos ekonominės sankcijos, o šios įmonės savininkui – administracinė nuobauda pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą (toliau – ir ATPK).

Šioje byloje buvo nustatyta, kad veika, už kurios padarymą ekonominė sankcija buvo pritaikyta personalinei įmonei, ir paskirta administracinė nuobauda jos savininkui visais požymiais sutampa, todėl teisėjų kolegija konstatavo veikų tapatumo faktą. Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad juridinis asmuo, būdamas dirbtinai sukurtu teisės subjektu, pats negali padaryti įstatyme uždraustos veikos, todėl jis visuomet atsako už savo atstovo ar darbuotojo (fizinio asmens) padarytą pažeidimą. Situacija, kai už tą patį teisės pažeidimą atsakomybėn patraukiamas fizinis ar juridinis asmuo, savaime *non bis in idem* principo nepažeidžia, tačiau byloje nustačius neteisėtos veikos, už kurios padarymą buvo taikytos sankcijos formaliai skirtingiems asmenims, tapatumo faktą, būtina patikrinti, ar atsakomybėn traukiamas fizinis ir juridinis asmenys realiai nėra tapatūs, t. y. ar skiriant nuobaudą juridiniam asmeniui šios nuobaudos pasekmė neteks tam pačiam asmeniui, kuris už tą patį pažeidimą jau buvo nubaustas kaip fizinis asmuo.

Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad sprendžiant klausimą, ar nebuvo pažeistas *non bis in idem* principas, visų pirma reikia atsakyti į klausimą, ar fizinis asmuo – personalinės įmonės

savininkas ir juridinis asmuo – personalinė įmonė, yra tapatūs. Remdamasis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso ir Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo nuostatomis, Teismas konstatavo, kad civiline teisine prasme individuali įmonė ir jos savininkas yra du skirtingi subjektai. Toks reguliavimas, teisėjų kolegijos nuomone, visiškai atitinka civilinės apyvartos poreikius ir kompensacinį civilinės atsakomybės pobūdį, tačiau jis negali būti tiesiogiai perkeliamas į baudžiamosios ar administracinės atsakomybės sritį.

Teisėjų kolegija nurodė, kad ekonominės sankcijos, kaip ir administracinės nuobaudos (baudos) paskirtis – nubausti pažeidimą padariusį asmenį, sukelti jam turtinio pobūdžio nuostolius, t. y. paskirta ekonominė sankcija (bauda) veikia traukiamą atsakomybėn fizinio ir juridinio asmens nuosavybę. Siekiant išvengti *non bis in idem* principo pažeidimo, turi būti konstatuota, kad turtinių sankcijų taikymo neigiami padariniai nepaveikia ir negali paveikti vieno ir to paties asmens. Priešingu atveju asmuo, pakartotinai patiriantis neigiamo pobūdžio turtinius padarinius, būtų pripažintas baudžiamu antrą kartą. Teismas akcentavo, kad nustačius patrauktų atsakomybėn fizinio ir juridinio asmenų valios tapatumą arba nustačius, kad dvigubo baudimo atvejais neigiami teisiniai sankcijų taikymo padariniai tenka vienam asmeniui, privalu konstatuoti *non bis in idem* principo pažeidimą, ir tokia situacija turi būti taisoma panaikinant vieną iš paskirtų sankcijų.

Vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs šioje byloje atsakomybėn patrauktų asmenų tapatumą nustatė, kad šių subjektų valia (fizinio ir juridinio asmens), susijusi su pasirinktu neteisėtu elgesiu, yra skirtinga, tačiau administracinės nuobaudos ir ekonominės sankcijos taikymo neigiami padariniai realiai gali paveikti vieno ir to paties asmens, t. y. įmonės savininko, turtinę padėtį. Esant nurodytoms aplinkybėms, Teismas pripažino, kad už tą pačią neteisėtą veiką nubaudus personalinės įmonės savininką ir pačią personalinę įmonę buvo pažeistas *non bis in idem* principas.

[2005 m. kovo 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A¹⁵-39/2005. I. Ž. *Personalinė įmonė prieš Valstybinę tabako ir alkoholio kontrolės tarnybą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*. Procesinio sprendimo kategorija 20]

Administracinėje byloje Nr. N¹²-54/2005 ginčas kilo dėl padaryto administracinės teisės pažeidimo darbo srityje. Nagrinėjant šią bylą visų pirma buvo keliamas klausimas dėl administracinių nuobaudų skyrimo terminų ir trunkamojo teisės pažeidimo sąvokos išaiškinimo. Vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas paminėtus klausimus, taip pat išaiškino ir *non bis in idem* principą. Teismas pažymėjo, kad Administracinių teisės pažeidimų kodekso 250 straipsnio 8 punkte nurodyta nepradėti administracinio teisės pažeidimo bylos teisenos, o pradėtą teiseną

nutraukti, „kai dėl to paties fakto administracinė atsakomybėn patrauktam asmeniui yra priimtas kompetentingo organo (pareigūno) nutarimas skirti administracinę nuobaudą arba nepanaikintas nutarimas nutraukti administracinio teisės pažeidimo bylą, taip pat jeigu dėl to pažeidimo iškelta baudžiamoji byla“. Teisėjų kolegija konstatavo, kad ši Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostata draudžia traukti asmenį atsakomybėn du kartus už tą patį. *Non bis in idem* yra elementarus ir fundamentalus teisinės valstybės principas.

[2005 m. sausio 12 d. nutarimas administracinė byla Nr. N¹²-54/2005. Procesinio sprendimo kategorija 26.2; 27; 39.4]

Administracinėje byloje Nr. N³-1603/2005 Vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo V. T. apeliacinį skundą dėl paskirtos nuobaudos už Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214¹² straipsnio 1 dalyje numatyto pažeidimo padarymą (spaudinių, vaizdo, garso ar kitokios produkcijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimas ar laikymas turint tikslą platinti, taip pat platinimas arba viešas demonstravimas). To paties asmens atžvilgiu taip pat buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl Baudžiamojo kodekso 170 straipsnyje 1 dalyje numatyto nusikaltimo padarymo, kuris vėliau buvo nutrauktas. Vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs faktines aplinkybes šioje administracinėje byloje, nurodė, kad tiek baudžiamoji byla, tiek administracinė byla buvo iškeltos dėl to paties pažeidimo fakto ir buvo pateikti kaltinimai iš esmės dėl vienodų veiksmų padarymo. Teismas priminė savo praktikoje jau anksčiau suformuluotą taisyklę, jog tuo atveju, kai ikiteisminis tyrimas baudžiamajoje byloje nutraukiamas dėl kaltės nebuvimo, asmens patraukimas administracinėn atsakomybėn paprastai yra negalimas, nes ir administracinio teisės pažeidimo sudėtyje neįmanoma nustatyti asmens kaltės.

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad kol nėra panaikinti prokuroro priimtas nutarimas arba teismo nutartis ar nuosprendis, kuriuose konstatuotas kaltės požymio nebuvimas, negalima nei baudžiamoji, nei administracinė atsakomybė. Nagrinėjamosios bylos atveju buvo vykdomas pakartotinis V. T. baudžiamasis persekiojimas dėl to paties pažeidimo fakto, iš esmės identiška, kaip jau pasibaigusiam baudžiamajame procese, formuluojant kaltinimus, o jo veiklos teisinė kvalifikacija abiejuose procesuose sutampa esminiais atskirų teisės pažeidimų sudėčių elementais.

Teisėjų kolegija, remdamasi nurodytais argumentais padarė išvadą, kad dėl prokuroro nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą V. T. atžvilgiu, administracinio teisės pažeidimo procesas šioje administracinio teisės pažeidimo byloje yra negalimas. Kadangi administracinio teisės pažeidimo

bylos nagrinėjimo teisme metu prokuroro nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą V. T. atžvilgiu dėl kaltės nebuvimo nebuvo panaikintas, prokuroras negalėjo tęsti asmens persekiojimo už iš esmės identišką veiką kitoje teisejoje, kurioje taikytini analogiškai kaltės už padarytą teisės pažeidimą nustatymo standartai. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas nubausdamas apeliantą pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 – ojo protokolo 4 straipsnio nuostatas, draudžiančias antrą kartą vykdyti persekiojimą už vieną ir tą patį teisės pažeidimą (*non bis in idem* principas).

[2005 m. rugsėjo 16 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. N³-1603/2005. Procesinio sprendimo kategorija 37.; 39.1. [Nr. N³-1356/2005; Nr. N³-1453/2005; Nr. N³-1355/2005]

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje buvo taikomi bei vystomi ne tik materialinės teisės, bet ir proceso teisės principai.

Administracinėje byloje Nr. N³-85/2005 Vyriausiasis administracinis teismas aiškino *proceso operatyvumo principą*. Šioje byloje apeliantas kreipėsi į Vyriausiąjį administracinį teismą, prašydamas atnaujinti terminą skundui paduoti dėl pirmosios instancijos priimto nutarimo panaikinimo. Teisėjų kolegija nurodė, kad Administracinių teisės pažeidimų kodekso 293 straipsnyje nustatyta, kad skundas dėl nutarimo administracinio teisės pažeidimo byloje gali būti paduotas per dešimt dienų nuo nutarimo priėmimo dienos. Jeigu šis terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, jį pareiškėjo prašymu gali atnaujinti atitinkamas administracinis teismas. Teisėjų kolegija nurodė, kad remiantis susiformavusia teismų praktika, aiškinant šią teisės normą, reikia atsižvelgti į *proceso operatyvumo* principą. Todėl, taikant Administracinių teisės pažeidimų kodekso 293 straipsnį, prašymas atnaujinti terminą paduoti skundą dėl apylinkės teismo nutarimo panaikinimo perduodamas Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, nepaisant to, į kurį teismą – apylinkės ar Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą – kreipėsi pareiškėjas skundo įžanginėje dalyje, o ne atsisakoma priimti prašymą dėl praleisto termino atnaujinimo, vadovaujantis formaliais motyvais.

[2005 m. sausio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N³-85/2005. Procesinio sprendimo kategorija 28]

Administracinėje byloje Nr. N³-293/2005 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo apeliacinį skundą, kuriuo apeliantė ginčijo pirmosios instancijos teismo priimtą nutarimą, paskiriant

jai baudą už Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūno teisėto nurodymo ar reikalavimo nevykdymą (Administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 str. 2 d.). Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad skiriant apeliantei administracinę nuobaudą buvo pažeisti administracinės atsakomybės principai. Teismas šioje byloje priminė, kad formuodamas vienodą teismų praktiką, taikant įstatymus administracinių teisės pažeidimų bylose, jis savo praktikoje jau ne sykį yra nurodęs, jog dėl skundo padavimo asmeniui negali kilti jokių neigiamų pasekmių – asmens padėtis dėl jo paduoto skundo negali būti pabloginama. Priešingu atveju asmens atžvilgiu vykstantis procesas negalėtų būti laikomas teisingu (sąžiningu) ir būtų pažeidžiamas kiekvienoje demokratinėje valstybėje pripažįstamas **reformatio in peius (apelianto padėties bloginimo)** draudimo principas.

[2005 m. vasario 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N³-293/2005. Procesinio sprendimo kategorija 37]

Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. N³-15/2005 aiškino **procesinių staigmenų negalimumo** principą, nagrinėdamas Aplinkos apsaugos departamento regioninio skyriaus apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nutarimo, kuriuo buvo panaikinta administracinė nuobauda, paskirta už tyčinį kliudymą aplinkos apsaugos pareigūnams tikrinti įmones, įstaigas, organizacijas ir objektus arba vykdyti aplinkos apsaugos kontrolę. Teisėjų kolegija nurodė, kad administracinių teisės pažeidimų bylų procesas turi vykti garantuojant atsakomybės traukiamam asmeniui įstatymuose bei tarptautiniuose aktuose numatytas teises. Šiame procese negali būti jokių staigmenų – teismo sprendime negali būti daromos sprendimą lemiančios išvados, apie kurių galimumą proceso dalyviams nebuvo žinoma. Sprendimų priėmimas tokiu būdu būtų nesuderinamas su reikalavimu, kad procesas vyktų teisingai (sąžiningai) bei reikalavimu užtikrinti teisę į gynybą. Šiuo atveju apeliacinės instancijos teisme pareiškėjai pritaikius administracinio poveikio priemones, kurios nebuvo taikytos pirmosios instancijos teismo, būtų pažeistas **procesinių staigmenų negalimumo** principas.

[2005 m. sausio 6 d. nutartis administracinė byla Nr. N³-15/2005. Procesinio sprendimo kategorija 29]

I. 2. Mokestiniai teisiniai santykiai

Mokestiniai ginčai bei kiti ginčai, susiję su mokesčių, kitų privalomų mokėjimų, rinkliavų sumokėjimo, grąžinimo ar išieškojimo, finansinių sankcijų taikymo klausimais ir 2005 metais buvo

didelė dalis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išnagrinėtų bylų pagal apeliacinius skundus dėl apygardų administracinių teismų sprendimų. 2005 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo daugiau nei 300 su mokestiniais teisiniais santykiais susijusių bylų.

Dažniausiai kilo klausimų, susijusių su gyventojų pajamų mokesčio (daugiau nei pusė visų mokestinių bylų), pridėtinės vertės mokesčio, pelno mokesčio apskaičiavimu, sumokėjimu, išieškojimu.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos 2004 m. spalio 27 d. priimta nutartimi administracinėje byloje **Nr. A¹-355/2004 UAB „Tauja“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos** (toliau – „*Taujos*“ byla (nutartis)) buvo nurodytos teisės į pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) atskaitą atsiradimo prielaidos, taikant sisteminių teisės aiškinimo metodą išanalizuotos šios teisės įgyvendinimo sąlygos, pabrėžtas tikrojo ūkinės operacijos turinio viršenybės prieš jo įforminimą buhalterinės apskaitos dokumentuose principas bei mokesčio mokėtojo „sąžiningo elgesio“ reikalavimas. Priėmus minėtąją nutartį iš esmės kito anksčiau susiformavusi Vyriausiojo administracinio teismo praktika, susijusi su buhalterinės apskaitos dokumentų ir jų formaliųjų trūkumų vertinimu. 2005 metais šios teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės buvo toliau plėtojamos.

Vienas iš šiais metais Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje dažnai kilusių klausimų buvo sąskaitų faktūrų formaliųjų trūkumų vertinimas, taip pat klausimas dėl įvykusios ūkinės operacijos realumo. Pagal nuolatinę Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, PVM sąskaitose faktūrose užfiksuotų ūkinių operacijų realumas turi būti tiriamas kiekvienu atveju nustatant šias aplinkybes: ar yra mokesčio mokėtojo atlikti prekės įsigijimo ir su šia preke sukurtos pridėtinės vertės realizavimo veiksmai, ar prekės arba paslaugos įsigijimas ir jos panaudojimas PVM apmokestinamoms prekėms gaminti ar paslaugoms teikti yra realus. Pastarieji veiksmai turi būti atlikti iš tiesų, o ne vien užfiksuoti buhalterinės apskaitos dokumentuose.

Administracinėje byloje **Nr. A²-431/2005 J.Š. gamybos-paslaugų įmonė „Šakys“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos** Vyriausiasis administracinis teismas nuosekliai laikydamasis „*Taujos*“ nutartyje suformuotos praktikos, dar kartą pažymėjo: „Šios aplinkybės turi būti nustatomos visais atvejais, kai kyla ginčas dėl PVM atskaitos ir išlaidų pripažinimo sąnaudomis, mažinančiomis apmokestinamąjį pelną, teisėtumo, nes šie veiksmai

galimi tik jei yra formalieji PVM sąskaitų faktūrų rekvizitai, ir tik jei šie rekvizitai atitinka tikrąsias ūkinės operacijos vykdymo aplinkybes. Nustačius, jog PVM sąskaita faktūra negali būti laikoma patvirtinančia atitinkamo turinio ūkinę operaciją, ji laikytina neturinčia juridinės galios.“

[2005 m. balandžio 8 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A²-431/2005**. *J.Š. gamybos-paslaugų įmonė „Šakys“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.1; 9.3.]

Su teisės į PVM atskaitą realizavimu bei PVM sąskaitų faktūrų vertinimu glaudžiai susijęs ir kitas klausimas, t.y., *sąskaitos faktūros vertinimas, kada ją pasirašė ne tas asmuo, kuris buvo joje nurodytas*.

Administracinėje byloje **Nr. A¹⁰-211/2005** UAB „Kuretas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos buvo nustatyta, kad UAB „Eteroma“ išrašytose pareiškėjui sąskaitose faktūrose yra visi įstatymo nustatyti rekvizitai, o sąskaitos faktūros išrašytos ant Vyriausybės nustatyta tvarka įsigytų blankų. Vėliau buvo nustatyta, kad sąskaitose faktūrose už UAB „Eteroma“ direktorių pasirašė kitas asmuo. Dėl šios priežasties mokesčių administratorius UAB „Eteroma“ išrašytas sąskaitas faktūras vertino kaip neturinčias juridinės galios.

Tačiau šią bylą nagrinėjusi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pastebėjo, jog administracinėje byloje **Nr. A¹¹-355/2004** buvo pažymėta, kad Buhalterinės apskaitos pagrindų įstatyme įtvirtinta privalomųjų apskaitos dokumentų rekvizitų visuma turi patvirtinti, ar ūkinė operacija įvyko ir ar ji įvyko būtent tokiomis aplinkybėmis, kurios regimos buhalterinės apskaitos dokumentuose. Nurodė, jog aplinkybė, kad mokesčio mokėtojo turimose PVM sąskaitose faktūrose nenurodyti ar neteisingai nurodyti visi formalieji rekvizitai dar nepaneigia mokesčio mokėtojo teisės į PVM atskaitą, jeigu įrodymų visuma leidžia teigti, kad įvyko būtent tokio turinio ūkinė operacija, kuri nurodyta buhalterinės apskaitos dokumentuose.

Šiuo atveju mokesčių administratorius neginčijo, kad įvyko būtent tokios ūkinės operacijos, kurios yra regimos UAB „Eteroma“ išrašytose pareiškėjui sąskaitose faktūrose, todėl konstatuota, jog pareiškėjas atgavo teisę į PVM atskaitą.

Teismas pažymėjo, kad „prekių įsigijimo dokumentų turėjimo ir pačių prekių patekimo į civilinę apyvartą aplinkybių teisėtumo įtaka apmokestinimui PVM ir teisės į PVM atskaitą įgyvendinimui

yra susijusi su **fiskalinio neutralumo** principu. Šis principas reiškia, kad apmokestinant pridėtinės vertės mokesčiu asmenų sudaryti sandoriai negali būti skirstomi į teisėtus ar neteisėtus, išskyrus atvejus, kai tam tikrų prekių civilinė apyvarta yra absoliučiai draudžiama. Todėl pareiškėjo teisės į PVM atskaitą negali riboti aplinkybė, ar UAB „Eteroma“ prekes įsigijo teisėtai ar neteisėtai. Kitos sandorio šalies padaryti galimi mokesčių įstatymų pažeidimai, kurie nėra tiesiogiai susiję su mokesčio mokėtojo vykdoma ūkine operacija, neįtakoja mokesčio mokėtojo sąžiningumo.“

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog nustačius, kad apskaitos dokumentuose fiksuotos ūkinės operacijos įvyko, pareiškėjas nepadarė veiksmų, paneigiančių jo teisę į PVM atskaitą, o mokesčių administratoriaus nurodytas apskaitos dokumentų rekvizito trūkumas pareiškėjo teisės į PVM atskaitą nepaneigia.

[2005 m. vasario 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰–211/2005. UAB „Kuretas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.2; 9.3.]

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos 2004 m. spalio 27 d. nutartyje buvo išskirta ir kita svarbi prielaida teisei į PVM atskaitą įgyvendinti – tai **reikalavimas mokesčių mokėtojui elgtis sąžiningai**.

Vyriausiasis administracinis teismas savo sprendimuose dažnai pastebi, jog klausimas dėl sąžiningumo nebuvo išspręstas, nors turėjo būti išspręstas. Nagrinėdama administracinę bylą Nr. A⁸–283/2005 UAB „Saurida“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nustatė, kad pirmosios instancijos teismas savo išvada dėl pakartotinio pareiškėjo veiklos tikrinimo grindė Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (2004 m. balandžio 13 d. redakcija) 10 straipsnyje įtvirtintu turinio viršenybės prieš formą principu, pagal kurį viršenybė yra teikiama mokesčių teisinių santykių turiniui, o ne jo formaliai išraiškai.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad pareiškėjo teisei į PVM atskaitą neturi įtakos, iš kur ir koku būdu pareiškėjo kontrahentai įgijo prekes, kurias vėliau pardavė pareiškėjui, nes pagal fiskalinio neutralumo principą, šios aplinkybės pareiškėjo teisės į PVM atskaitą neįtakoja.

Tačiau Vyriausiasis administracinis teismas kartu pažymėjo, jog šios aplinkybės, kartu su kitais įrodymais, galėjo būti reikšmingos sprendžiant klausimą, ar sąskaitose faktūrose nurodytos ūkinės operacijos realiai įvyko tarp pareiškėjo ir šiose sąskaitose faktūrose nurodytų kontrahentų, bei ar pareiškėjas, įgydamas prekes pagal šiuos dokumentus, žinojo arba turėjo galimybę žinoti, jog kontrahentai (prekių pardavėjai) nesumokės mokesčių, t.y. ar pareiškėjas elgėsi sąžiningai.

Atsakovas (Valstybinė mokesčių inspekcija) šių aplinkybių netyrė, o apsiribojo tik formaliu pagrindu, kad nebuvo nustatyta, iš kur pareiškėjo kontrahentai įgijo prekes, kurių pastarajam galbūt neperdavė.

Tačiau, kaip minėta, fiskalinio neutralumo principo prasme tokia atsakovo pozicija yra neteisinga, dėl ko Valstybinė mokesčių inspekcija buvo įpareigota mokesčių ginčą spręsti, remiantis turinio viršenybės prieš formą principu.

[2005 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸-283/2005. UAB „Saurida“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.2; 9.3; 65.1.]

Vyriausiasis administracinis teismas klausimą dėl mokesčių mokėtojo sąžiningumo vertinimo tikslino ir nagrinėdamas administracinę bylą Nr. A⁴-21/2005 P.V. individualioji įmonė prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, kurioje akcentavo mokesčio mokėtojo teisę pateikti paklausimą mokesčių administratoriui. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kolegija nurodė, kad mokesčių įstatymai nustato pareigą mokesčių mokėtojui apskaičiuoti ir sumokėti nustatytus mokesčius teisingai ir laiku. Šios prievolės dydis kaip tik ir priklauso nuo ūkinės operacijos partnerio veiklos teisėtumo. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors įstatymai tiesiogiai ir nenustato mokesčio mokėtojo pareigos kontroliuoti partnerio veiklą, tikrinti jo išrašomų dokumentų tikrumą, tačiau tokią pareigą nustato pati mokesčių mokėjimo prievolė mokėti mokesčius ir sandorių sudarymo nuostatos, apibrėžtos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normose.

Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad iš mokesčio mokėtojo negali būti reikalaujama imtis neprotingų priemonių sutarties partnerio veiklos teisėtumui nustatyti, t.y. imtis specialioms tarnyboms priskirtų operatyvinės veiklos funkcijų, tačiau bent minimalius veiksmus, susijusius su ūkinės operacijos subjekto veiklos teisėtumo (leidimo užsiimti konkrečia veikla turėjimu, PVM mokesčio deklaravimu ir mokėjimu, apskaitos dokumento priklausomybe būtent šiam ūkio

subjektui) patikrinimu mokesčių mokėtojas gali atlikti. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atkreipė dėmesį į Mokesčių administravimo įstatymo 21 straipsnio nuostatą, kuri garantuoja mokesčio mokėtojo teisę, pateikus paklausimą mokesčio administratoriui, gauti norminius dokumentus bei kitą informaciją, reikalingą mokesčio įstatymui vykdyti. Paklausimas – vienas iš būdų patikrinti sandorio partnerio veiklos teisėtumą.

[2005 m. sausio 14 d. nutartis administracinėje byloje **Nr.A⁴-21/2005**. *P.V. individualioji įmonė prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinių sprendimų kategorija 9.1, 9.3.]

Administracinėje byloje **Nr. A¹⁵-538/2005** UAB „Pajūrio mediena“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino įrodinėjimo naštos įrodinėjant aplinkybę, jog mokesčių mokėtojas nežinojo ar neturėjo galimybės žinoti apie savo sutartinio partnerio veiklos neteisėtumą, priskyrimą mokesčių administratoriui, siekiančiam paneigti mokesčių mokėtojo teisę į PVM atskaitą.

Faktinės bylos aplinkybės parodė, kad pareiškėjo sutartinis partneris – uždaroji akcinė bendrovė – dalį medienos įsigijo neteisėtai bei dalį šios medienos pardavė pareiškėjui. Ūkinės operacijos tarp uždarnosios akcinės bendrovės ir pareiškėjo buvo tinkamai įformintos atitinkamose PVM sąskaitose faktūrose. Nupirktą medieną pareiškėjas perdirbo ir eksportavo. Už prekes buvo mokėta banko pavedimais, o įsigytos medienos kainą sudarė ir nesąžiningo pardavėjo – uždarnosios akcinės bendrovės – PVM sąskaitose faktūrose išskirtas PVM.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, kad susiklosčius šiai teisinei ir faktinei situacijai, pareiškėjo teisė į PVM atskaitą gali būti paneigta tik tuomet, jei nustatomas pareiškėjo nesąžiningumas, tai yra, nustačius, kad pareiškėjas žinojo arba turėjo galimybę žinoti apie savo sutartinio partnerio – uždarnosios akcinės bendrovės – veiklos neteisėtumą.

Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo: „Mokesčių administratorius, siekdamas paneigti pareiškėjo teisę į PVM atskaitą, turi pateikti:

- a) įrodymus apie tai, jog pareiškėjo sutartinis partneris už parduotas prekes nesumokėjo pridėtinės vertės mokesčio; ir
- b) įrodymus, keliančius abejonių dėl mokesčių mokėtojo sąžiningumo.“

Šioje byloje mokesčių administratorius pateikė pakankamai įrodymų apie pareiškėjo sutartinio partnerio neteisėtą veiklą ir pridėtinės vertės mokesčio nesumokėjimą, tačiau byloje nebuvo įrodymų, keliančių pagrįstą abejonę dėl pareiškėjo sąžiningumo, todėl įrodinėjimo našta apie tai, kad pareiškėjas nežinojo ar neturėjo galimybės žinoti, jog minėtosios uždarnosios akcinės bendrovės veikla buvo neteisėta, šioje teisinėje situacijoje negalėjo būti perkelta pareiškėjui, o tai reiškė, jog pareiškėjas turėjo būti laikomas sąžiningu ir neprivalėjo papildomai įrodinėti savo sąžiningumo.

Kaip buvo minėta, šioje byloje nustatytos faktinės aplinkybės patvirtino, kad medienos pirkimo – pardavimo sandoriai buvo realūs, jie buvo įforminti tinkamai, o mokesčių administratoriui nepateikus įrodymų, keliančių abejonių dėl pareiškėjo sąžiningumo, Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog pareiškėjas buvo sąžiningas ir nusprendė, kad pareiškėjas turėjo teisę į PVM atskaitą.

[2005 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁵-538/2005. UAB „Pajūrio mediena“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.]

2005 metais buvo nagrinėjami įvairaus pobūdžio klausimai, susiję su prekių ar paslaugų tinkamu apmokestinimu pridėtinės vertės mokesčiu.

Nagrinėdamas administracinę bylą Nr. A¹⁰-345/2005 UAB „Tanagra“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendė klausimą dėl eksportuotų prekių apmokestinimo pridėtinės vertės mokesčiu. Ginčas kilo dėl prekių pripažinimo eksportuotomis sąlygų, eksporto momento nustatymo ir ši faktą pagrindžiančių aplinkybių įrodinėjimo.

Mokesčių administratorius (atsakovas) atlikęs pareiškėjo mokesstinį patikrinimą nustatė, kad pareiškėjas (uždaroji akcinė bendrovė) eksportavo prekes į Baltarusiją, Latviją ir Rusiją, o eksportuojamoms prekėms taikė nulinį PVM tarifą. Tikrinto mokesčių laikotarpio metu (2001-2002 m.) galiojusio Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 25 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad nuliniu tarifu apmokestinamos eksportuotos prekės. To paties straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad jeigu mokesčio administratorius apie išsiųstas prekes arba suteiktas paslaugas, apie užsienio valstybės rezidentą, kuriam išsiųstos prekės arba suteiktos paslaugos, gauna informaciją, kuri neatitinka eksportuotojo pateiktos informacijos, prekės arba paslaugos, su kuriomis yra susijusi

prieštaringa informacija, apmokestinamos taikant Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 13 straipsnio 2 punkte nustatytą 18 procentų tarifą.

Pagal ginčo santykių metu galiojusius įstatymus, nulinio PVM taikymo kriterijus buvo realus prekių eksporto faktas. Mokesčių administratorius, vadovaudamasis aukščiau paminėta įstatymo nuostata ir nustatęs, kad buvo pateikti klaidingi duomenys apie užsienio šalies rezidentą, pareiškėjo eksportuotas prekes apmokestino 18 procentų tarifu. Pagal mokesčių administratoriaus gautą informaciją iš nurodytų valstybių, asmenys neigia įsigiję prekes iš pareiškėjo bei jas įvežę į savo šalį. Atsakovo nuomone, pareiškėjas, taikydamas nulinį pridėtinės vertės mokesčio tarifą, privalėjo ne tik formaliai užpildyti eksporto dokumentus, bet ir realiai iš Lietuvos muitų teritorijos išvežti prekes bei realiai jas pateikti šiuose dokumentuose nurodytiems subjektams. Mokesčių administratoriaus teigimu, tai, kad pareiškėjas eksporto deklaracijose gavėjais nurodytiems fiziniams asmenims ginčijamais atvejais prekių į Rusijos Federacinę Respubliką ir Baltarusijos Respubliką realiai neeksportavo, patvirtino Rusijos Federacinės Respublikos federalinės mokesčių policijos tarnybos raštai, Baltarusijos Respublikos mokesčių ir rinkliavų ministerijos raštai.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad eksportuotomis prekės laikomos, kai jos išvežamos iš Lietuvos muitų teritorijos. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas pateikė visus reikiamus dokumentus, jog prekės iš Lietuvos muitų teritorijos buvo išvežtos, ir į tai, kad fakto, jog pareiškėjas dokumentais įrodė prekių išvežimą iš Lietuvos Respublikos muitų teritorijos, neginčijo ir atsakovas, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad prekės buvo realiai eksportuotos. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, jog tam, kad būtų galima paneigti dokumentais patvirtintą prekių eksportą, turi būti surinkta patikima ir neprieštaringa informacija.

[2005 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁰-345/2005**. *UAB „Tanagra“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*; Procesinio sprendimo kategorija 9.3; 65.1.]

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nagrinėjo administracinę bylą **Nr. A⁵-677/2005** *UAB „Skalmantas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, kurioje taip pat sprendė su prekių eksportu iš Lietuvos Respublikos susijusius klausimus dėl pajamų pripažinimo uždirbtomis bei dėl prekių priskyrimo realizacinėms pajamoms.

Išplėstinė teisėjų kolegija nagrinėjo klausimą dėl pareiškėjo (uždarnosios akcinės bendrovės) Čėčenijos Respublikos nacionalinei gvardijai išsiųstų prekių 1999 m. įtraukimo į realizacines

pajamas teisėtumo. Minėtasias prekes pareiškėjas išsiuntė iš Lietuvos Respublikos teritorijos, tačiau dėl Čėčėnijoje prasidėjusių karo veiksmų pirkėjo prekės nepasiekė. Teismas nustatė, kad pagal bendruosius buhalterinę apskaitą reglamentavusius teisės aktus (t. y. 1999-2001 m., kada buvo apskaičiuojamos mokesčių administratoriaus ginčijamos sąnaudos), tam, kad pajamos būtų pripažintos uždirbtomis, svarbiomis laikytos toliau nurodomos aplinkybės.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pajamos apskaitomos tuo laiku, kada jos uždirbtos, neatsižvelgiant į sumokėjimo laiką. Jos gaunamos iš ūkinių finansinių operacijų, pagrįstų apskaitos dokumentais. Atsižvelgiama į ūkinės operacijos turinį ir ekonominę prasmę. Buvo nurodyta, kad pajamos už parduotą produkciją laikomos uždirbtomis esant tokiai juridinių faktų sudėčiai: užbaigti visi gamybos darbai, pirkėjui perduota visa su produkcija susijusi rizika ir nauda, pardavėjas nekontroliuoja produkcijos, produkcijos grąžinimo ar didelių papildomų sąnaudų, susijusių su gamyba ir pardavimu, tikimybė menka, prekių pardavimas įformintas dokumente, kuriame atsispindi įmonės turto pasikeitimas. Pajamos gali būti pripažįstamos ir tada, kai pirkėjas sumoka už perkamas prekes iš karto arba be esminių papildomų sąlygų įsipareigoja sumokėti vėliau. Tokių atvejų sąrašas nėra baigtinis.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad Juridinių asmenų pelno mokesčio apskaičiavimo pagrindas – realizavimo pajamų ir nerealizacinių pajamų suma, t. y. bendrosios pajamos. Realizavimo pajamų samprata pateikta 1999 m. galiojusio Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią realizavimo pajamos buvo suprantamos kaip iš įmonės išsiūsta produkcija, kitos materialinės vertybės, atlikti darbai ir suteiktos paslaugos bei kompensaciniai priedai. Realizavimo pajamos – su produkcijos gamyba, realizavimu bei paslaugų teikimu susijusios pajamos. Kadangi pajamų pripažinimas buhalterinėje apskaitoje (jos pagrindu sudarytoje įmonės metinėje finansinėje atskaitomybėje) negali skirtis nuo pajamų pripažinimo skaičiuojant apmokestinamąjį pelną (pelno mokesčio apyskaitoje), tai realizavimo pajamoms pripažinti turi būti taikomos bendrosios buhalterinę apskaitą reglamentavusiuose teisės aktuose įtvirtintos pajamų pripažinimo nuostatos, t. y. produkcijos išsiuntimas iš įmonės turėjo būti suprantamas kaip pajamos pagal bendrąsias pajamų pripažinimo nuostatas esant juridinių faktų sudėčiai, reikšmingai, kad pajamos būtų pripažintos uždirbtomis. Nustatant, ar pajamos pripažintinos uždirbtomis, reikėtų atsižvelgti į tikrąjį ūkinės operacijos turinį ir ekonominę prasmę. Konstatuota, kad išsiūsta iš įmonės produkcija laikytina pareiškėjo 1999 m. realizacinėmis pajamomis.

[2005 m. spalio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵-677/2005. UAB „Skalmantas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinių sprendimų kategorija 9.2.]

2005-ųjų metų sausio – spalio mėnesiais Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo išnagrinėta beveik 200 bylų, susijusių su Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų, gautų iš užsienio valstybių, apmokestinimu.

Dauguma atvejų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo ginčus tarp fizinių asmenų ir Valstybinės mokesčių inspekcijos dėl į minėtųjų asmenų sąskaitas Latvijos banke „Hansabankas“ jiems JAV bendrovės „Baltic Atlant Shipping Ltd“ 2001 m. pervestų lėšų kvalifikavimo. Valstybinei mokesčių inspekcijai atlikus pareiškėjų mokestinį patikrinimą būdavo nustatoma, jog lėšų kiekis, kurį JAV bendrovė buvo pervedusi Lietuvos Respublikos gyventojams kaip vienkartinę išmoką ar mokant periodinius mokėjimus, turėjo būti apmokestinamas fizinių asmenų pajamų mokesčiu, tačiau to padaryta nebuvo. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, mokesčių inspekcijos pareigūnai kiekvienu atveju pareiškėjui apskaičiuodavo į valstybės biudžetą mokėtino fizinių asmenų pajamų mokesčio sumas, šio mokesčio delspinigių bei jo baudos sumas.

Nagrinėdamas tokias bylas (pavyzdžiui, administracinę bylą A¹¹-252/2005. P.B. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos) Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad ginčo santykių atsiradimo metu (2001 m.) galiojusios Fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo redakcijos 8¹ straipsnyje buvo numatyta, jog Lietuvos Respublikoje gyvenančių ar dirbančių asmenų gaunamos su darbo santykiais susijusios pajamos iš užsienio valstybių įmonių, įstaigų ir organizacijų, taip pat pajamos, gaunamos iš užsienio valstybių gyventojų ir iš komercinės-ūkinės ar kitos veiklos užsienio valstybėse, apmokestinamos šio įstatymo V dalyje nustatyta tvarka. Pagal minėtos dalies 37 straipsnį, tokios pajamos turi būti deklaruojamos, o 33 straipsnio 1 dalyje tokioms pajamoms nustatytas 20 procentų mokesčio tarifas.

Remdamasis šių teisės normų analize Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nusprendė, kad iš užsienio valstybių Lietuvos Respublikos gyventojų gautos pajamos turėjo būti deklaruojamos ir nuo jų turėjo būti sumokama 20 procentų fizinių asmenų pajamų mokesčio, nepriklausomai, ar tos pajamos susijusios su darbo santykiais, ar ne. Todėl konstatuota, kad sprendžiant klausimą dėl Fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose nurodytų subjektų apmokestinimo pagal minėtas šio įstatymo nuostatas, buvo svarbu nustatyti pajamų iš atitinkamo užsienio valstybės subjekto gavimo faktą, o aplinkybės, ar iš užsienio valstybės gautos

pajamos buvo susijusios su darbo santykiais, ar su komercine-ūkine, ar kitokia veikla užsienio valstybėje, apmokestinimui nebuvo reikšmingos.

Dėl nuolatinių Lietuvos Respublikos gyventojų pareigų sumokėti fizinių asmenų pajamų mokesčių bei deklaruoti su darbo santykiais nesusijusias pajamas, gautas iš užsienio valstybių įmonių, įstaigų ir organizacijų, Vyriausiasis administracinis teismas pasisakė nagrinėdamas administracinę bylą **Nr. A⁴-271/2005 R.T. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.**

Minimoje byloje buvo nustatyta, kad į AB banko „Snoras“ dvi atsiskaitomąsias JAV įregistruotų užsienio kompanijų sąskaitas buvo pervedami pinigai iš įvairių Vokietijos įmonių. Teisę disponuoti kompanijos sąskaitomis turėjo įmonės direktorius, tačiau pinigus iš sąskaitų grynaisiais pinigais ėmė ne tik jis, bet ir kitas fizinis asmuo – R.T (pareiškėjas). Pastarasis pinigus ėmė turėdamas įgaliojimus, kuriais įmonės direktorius patikėjo jam disponuoti vienos iš sąskaitų indėliu ir palūkanomis. Bankui pateiktuose įgaliojimuose nebuvo numatyta, kad R.T. iš sąskaitos paimtus pinigus privalo kam nors perduoti. Pinigus bankas išmokėjo remdamasis kasos išlaidų orderiais, kurie buvo patvirtinti užsienio kompanijos antspaudu ir turėjusio teisę disponuoti sąskaitomis įmonės direktoriaus parašais. Pagal kasos išlaidų orderius ir įgaliojimus pinigai R.T. išmokėti ne kaip kompanijos atstovui, o kaip fiziniam asmeniui. Pareiškėjas pripažino pinigų išėmimo iš banko sąskaitų faktą, tačiau teigė, kad jis pagal įgaliojimus paimtus pinigus grąžindavo įmonės direktoriui, kuris užpildydavo išlaidų orderius iš anksto, mokėdamas pareiškėjui už paslaugą. Mokesčių inspekcijos teigimu, pinigų perdavimo įmonės direktoriui faktą patvirtinančių dokumentų nepateikta – nei įgaliojimuose, nei išlaidų orderiuose nėra jokio įsipareigojimo ar nurodymo perduoti pinigus.

Mokesčių inspekcijos nuomone, pareiškėjo pareiga panaudoti paimtus pinigus JAV kompanijos ar kitais tikslais galėjo kilti tik iš pavedimo sutarčių, tačiau tokios sutartys patikrinimo metu nebuvo pateiktos. Nepateikta ir jokių kitų dokumentų, galinčių patvirtinti pinigų perdavimo faktą. Dėl šios priežasties nurodytos iš banko sąskaitų paimtos sumos priskirtos pareiškėjui iš užsienio valstybės gautoms su darbo santykiais nesusijusioms pajamoms.

Išnagrinėjęs bylą, Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad pareiškėjo pajamos fiksuotos 2000–2001 m., todėl jo atžvilgiu taikytina Fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo redakcija, galiojusi prievolės apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius metu. Šio įstatymo 1 straipsnis apibrėžia asmenis, privalančius sumokėti į Lietuvos valstybės biudžetą nustatyto dydžio fizinių asmenų pajamų mokesčių. Tokių asmenų kategorijai priskiriami ir nuolatiniai Lietuvos

Respublikos gyventojai, taip pat užsienio valstybių piliečiai bei asmenys be pilietybės, gaunantys su darbo santykiais nesusijusias pajamas iš užsienio valstybių įmonių, įstaigų ir organizacijų.

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad rašytiniai įrodymai patvirtino pajamų gavimo faktą. Pareiškėjas pripažino pinigų paėmimą iš banko, tačiau neįrodė šių pinigų panaudojimo įmonės naudai. Iš banko gautas notaro patvirtintas įgaliojimas, minėtosios įmonės direktoriaus išduotas pareiškėjui, įrodė pareiškėjo teisę gauti vienoje iš sąskaitų esančius pinigus su palūkanomis ir jais disponuoti, tačiau neįrodė pareiškėjo įsipareigojimo, susijusio su minėto įgaliojimo įvykdymu, įmonei ar tretiesiems asmenims.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, remdamasis Mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsniu pažymėjo, kad mokesčių išskaičiuojantis asmuo – tai asmuo, kuriam mokesčio įstatymo nustatyta prievolė išskaičiuoti iš mokesčio mokėtojo mokesčių ir jį sumokėti į valstybės (savivaldybės) biudžetą. Minėtuju atveju pagal ginčo metu galiojusio Fizinų asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo nuostatas – mokesčio mokėtojas – fizinis asmuo, gaunantis pajamas, kuris ir privalo vykdyti įstatymo nustatytą prievolę: deklaruoti ir mokėti pajamų mokesčių. Nustatyta, kad pareiškėjo teiginys, kad nėra normų, reglamentuojančių pareigą fiziniam asmeniui deklaruoti pajamas, gautas iš juridinių asmenų, ir patiems apskaičiuoti bei sumokėti pajamų mokesčių, – nepagrįstas. Fizinų asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo 37 straipsnyje buvo įtvirtintos taisyklės, nustatančios bendrą fizinų asmenų pajamų mokesčio apskaičiavimo tvarką, pagal kurią pareiškėjas privalėjo teikti deklaraciją. Užsienio valstybės kompanija, veikianti už Lietuvos valstybės ribų, negalėjo būti laikoma mokesčių išskaičiuojančiu subjektu, todėl pareiškėjo, kaip pajamų gavėjo ir mokesčio mokėtojo pareiga buvo pačiam suskaičiuoti ir sumokėti įstatymo nustatytus mokesčius.

[2005 m. balandžio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴-271/2005. *T.R. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.1.]

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, nagrinėdama administracinę bylą Nr. A¹⁵-1496/2005 *A.V. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* išaiškino svarbų klausimą, susijusį su pajamų deklaravimu bei galimybe pardavus turtą iš už jį gautų pajamų atimti šio turto įsigijimo kainą, kada dalis pajamų buvo gauta kitu, nei deklaruojamas, mokesčiniu laikotarpiu.

Išplėstinė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, jog Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad pajamos pripažįstamos jų gavimo metu. Nagrinėjamoje byloje buvo nustatyta, kad už parduotas akcijas dalį pajamų pareiškėjas gavo vienu mokestiniu laikotarpiu, o likusią pajamų dalį – jau kitu mokestiniu laikotarpiu.

Įvertinusi byloje esančios akcijų pirkimo-pardavimo sutarties turinį, teisėjų kolegija nustatė, jog sutartis buvo sąlyginis sandoris (Civilinio kodekso 1.66 str.), todėl akcijų pirkėjo prievolė sumokėti už akcijas visą kainą laikyta sąlygine (Civilinio kodekso 6.30 str.). Teismas pažymėjo, kad tai reiškia, jog pajamų dydis, kurias pagal sandorį turėjo gauti pareiškėjas, priklausė nuo dviejų sąlygų. Vieną dalį akcijų kainos pirkėjas sumokėjo iš karto, o kita dalis turėjo būti mokama tik atsiradus numatytoms sąlygoms sutartyje. Teisėjų kolegija nurodė, kad šioms sąlygoms neatsiradus, pirkėjas likusios sumos už akcijas nebūtų privalėjęs mokėti, pareiškėjo vėlesnis pajamų pagal sandorį gavimas galėjo įvykti ar neįvykti.

Byloje buvo nustatyta, kad akcijų pirkimo-pardavimo sutartyje nurodytos sąlygos atsirado ir pareiškėjas likusią akcijų kainos dalį gavo jau kitu mokestiniu laikotarpiu. Tuo tarpu mokesčių mokėtojas iš akcijų pirkimo-pardavimo sutarties gautas pajamas deklaravo už 2003 m., ir tuo pat metu iš gautų pajamų atėmė visą parduotų akcijų įsigijimo kainą. Savo veiksmus ir procesinę poziciją pareiškėjas motyvavo Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostata, pagal kurią „pardavus ar kitaip perleidus nuosavybėn ne individualios veiklos turtą, iš gautų pajamų šiame straipsnyje nustatyta tvarka gali būti atimta turto įsigijimo kaina“. Mokesčių administratorius nustatė mokesčių teisės pažeidimą, nurodydamas, kad jei pareiškėjas už parduotas akcijas 2003 m. gavo tik dalį pajamų, tai jis iš 2003 m. gautų už akcijas pajamų galėjo atimti tik dalį akcijų įsigijimo kainos.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nustatė, kad šioje situacijoje turi būti taikoma Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostata, pagal kurią pareiškėjas iš už 2003 m. akcijas gautų pajamų galėjo atimti visą šių akcijų įsigijimo kainą. Tokia išvada padaryta dėl to, kad pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 8 straipsnio 1 dalį, pajamos gyventojams pripažįstamos jų realaus gavimo metu, kadangi gyventojas nuolat nevykdo ūkinės-komercinės veiklos siekdamas gauti pelną. Gyventojas teisė iš gautų pardavus turtą pajamų atimti šio turto įsigijimo kainą įtvirtinta įstatyme, todėl šios teisės realizavimas negali būti ribojamas.

Teismas taip pat pažymėjo, kad mokesčių administratoriaus nurodoma Vyriausybės 2003 m. sausio 29 d. nutarimu Nr. 133 patvirtintų Gyventojų ne individualios veiklos turto įsigijimo kainos nustatymo tam tikrais atvejais taisyklių 10 punkte numatyta taisyklė, jog „tais atvejais, kai per mokestinį laikotarpį gaunama tik dalis ne individualios veiklos turto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybės pajamų, iš jų gali būti atimta to turto įsigijimo kainos dalis, proporcinga per tą mokestinį laikotarpį gautų pajamų daliai“, negali paneigti Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintos nuostatos jau vien todėl, kad šie aktai nėra vienodi pagal jų teisinę galią. Vyriausybė turėjo teisę nustatyti ne individualios veiklos turto įsigijimo kainos nustatymo taisykles tam tikrais atvejais. Todėl aiškinant Taisyklių 10 punktą būtina vadovautis principu, kad Vyriausybė, vykdydama įstatymą, visų pirma siekė nustatyti turto įsigijimo kainos nustatymo taisykles, ir, suvokdama, kad galimi atvejai, kai pajamos už gautą turtą gali būti gaunamos skirtingu mokestiniu laikotarpiu, numatė diskrecijos teisę mokesčių mokėtojui pasinaudoti ne tik Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta teise, bet ir teisę laisva valia spręsti, ar iš skirtingais mokestiniais laikotarpiais gautų pajamų turto įsigijimo kainą atimti iš karto, ar dalimis. Tokią išvadą, anot teisėjų kolegijos, suponuoja Taisyklių 10 punkte esantis žodžių junginys „...iš...pajamų, gali būti atimta to turto įsigijimo kainos dalis“. Pasak teisėjų kolegijos, šio žodžių junginio prasmė leidžia teigti, jog minėta norma yra ne imperatyvi, o dispozityvi, ir mokesčių mokėtojas laisva valia pats gali pasirinkti savo elgesio variantą – tai yra, ar iš gautų pajamų iš karto atimti visą turto įsigijimo kainą, ar tai daryti proporcingai gautų pajamų daliai.

Teisėjų kolegija nusprendė apeliacinį skundą tenkinti. Mokesčių administratoriaus sprendimas panaikintas.

[2005 m. lapkričio 23 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A¹⁵-1496/2005 A.V. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos**. Procesinio sprendimo kategorija 9.1.]

2005 metais Lietuvos vyriausiam administraciniame teisme buvo priimta nemažai mokesčių mokėtojų teises ir teisėtus interesus ginančių sprendimų, kuriuose itin atidžiai buvo vertinami mokesčių administratoriaus veiksmai įgyvendinant jiems suteiktas teises bei vykdamas nustatytas pareigas.

Nagrinėjant administracinę bylą **Nr.A¹-495/2005 UAB „Boslita“ ir Ko.“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos** buvo sprendžiamas klausimas dėl

mokesčių administratoriaus sprendimo taikyti netiesioginio turto vertės nustatymo metodus pagrįstumo, jam suabejojus nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sandorio vertės atitikimu šio turto rinkos kainai.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija išnagrinėjusi bylą pažymėjo, kad mokesčio bazės nustatymas netiesioginiais metodais yra išimtinė mokesčio apskaičiavimo tvarka, kuria galima naudotis tik kai mokesčių bazės neįmanoma nustatyti įstatymų nustatyta tvarka. Teisėjų kolegija nurodė, kad tam, jog atsirastų teisinis pagrindas nesivadovauti bendromis mokesčio apskaičiavimo normomis, turi būti įrodytas konkrečios specialios teisės normos turinyje įtvirtintas faktas, leidžiantis taikyti specialią normą.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad tik nesant galimybės mokesčio bazės apskaičiuoti pagal konkretų mokesčio teisės aktą (šiuo atveju – pagal Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymą), atsiranda pagrindas spręsti dėl mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodų taikymo. Šioje byloje mokesčių administratorius, pagrįsdamas mokesčių bazės netiesioginio nustatymo metodų taikymą, rėmėsi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 3 d. nutarimu Nr. 1073 „Dėl mokesčio bazės netiesioginio nustatymo“ patvirtintų Mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodų (toliau – Metodų) 4.2 ir 4.4.3. punktų nuostatomis, kurios tokią galimybę numato tada, kai mokesčio mokėtojas į mokesčio deklaraciją įrašo neteisingus (nepatikimus, prieštarigus) duomenis apie savo arba įmonės turtą, pajamas, pelną ar jų naudojimą, bei buhalterinės apskaitos dokumentai (registrai) neatspindi tikrojo įvykdytų ūkinių operacijų turinio.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad Mokesčių administravimo įstatymo 27¹ straipsnis ir Metoduose nurodyti atvejai, kuomet galimas mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodų taikymas, rodo, kad šiuos metodus galima taikyti tada, kai yra duomenų, jog mokesčių mokėtojas slepia mokesčius. Mokesčių slėpimo atveju mokesčių bazė sumažinama slepiant realiai įvykusias ūkines operacijas, buhalterinės apskaitos dokumentuose fiksuojant realiai neįvykusias ūkines operacijas, fiksuojant kitokio turinio, nei realiai įvykusios, ūkines operacijas, bei kitais būdais, neleidžiančiais mokesčių bazės apskaičiuoti tiesiogiai.

Vyriausiasis administracinis teismas taip pat nurodė, kad mokesčių bazės netiesioginio nustatymo metodai nėra skirti teisinėms situacijoms, kai mokesčių administratorius suabejoja dėl įsigyto ar perleisto turto kainos atitikimo jo rinkos kainai, tačiau nėra duomenų, kad ūkinė operacija realiai įvyko kitomis sąlygomis, nei matyti buhalterinės apskaitos dokumentuose. Kartu Lietuvos

vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pabrėžė, kad kai ūkinės operacijos realumas nekelia abejonių, nei Mokesčių administravimo įstatymas, nei Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymas nenumato galimybės mokesčio bazę apskaičiuoti netiesiogiai.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad minimoje byloje Valstybinė mokesčių inspekcija nenurodė ir nepagrindė aplinkybių, leidžiančių teigti, kad pareiškėjo sudaryti pastatų dalies pirkimo-pardavimo sandoriai realiai įvyko kitomis aplinkybėmis, nei buvo nurodyta buhalterinės apskaitos dokumentuose. Ginčijamuose sprendimuose nebuvo nurodyta, kodėl pagal pareiškėjo buhalterinės apskaitos dokumentus negalima apskaičiuoti mokesčio bazę, remiantis Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymu. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad nesant nustatytų aplinkybių, kad mokesčio mokėtojas į mokesčio deklaraciją įrašė neteisingus duomenis apie savo arba įmonės turtą, pajamas, pelną ar jų naudojimą, taip pat nesant duomenų, kad pareiškėjo buhalterinės apskaitos dokumentai (registrai) neatspindi tikrojo įvykdytų ūkinių operacijų turinio, mokesčių administratorius negalėjo remtis Metodų 4.2 ir 4.4.3. punktų nuostatomis bei juridinių asmenų pelno mokesčio bazę nustatyti netiesiogiai.

Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad pagrindas taikyti Metodus atsirastų tik įstatymų nustatyta tvarka nuginčijus pareiškėjo sudarytus pastatų pirkimo-pardavimo sandorius ar atitinkamas jų sąlygas, arba kitokiu būdu įrodžius, jog buhalterinės apskaitos dokumentuose užfiksuoti duomenys neatitinka tikrųjų sandorio sudarymo ir vykdymo aplinkybių, o kol tai nėra padaryta, pareiškėjo juridinių asmenų pelno mokesčio bazė turi būti nustatyta tiesiogiai, t.y. remiantis juridinę galią turinčiais buhalterinės apskaitos dokumentais.

[2005 m. liepos 7 d. nutartis administracinėje byloje **Nr.A¹-495/2005**. UAB „Boslita“ ir Ko“. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.2., 9.7.1., 9.7.2.]

Nemažai ginčų kilo dėl mokesčių administratoriaus kompetencijos ribų apibrėžimo bei galimo šių ribų viršijimo. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas numato vietos mokesčių administratoriaus funkciją – kontroliuoti, ar teisingai apskaičiuoti, deklaruoti ir sumokėti mokesčiai. Šio įstatymo 33 straipsnio 7 punkte numatyta mokesčių administratoriaus teisė duoti mokesčių mokėtojui nurodymus mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo ir mokėjimo, turto ir pajamų deklaravimo bei apskaitos tvarkymo klausimais. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas administracinę bylą Nr. **A¹⁴-1166/2005** UAB „Airenida“ prieš Panevėžio apskrities Valstybinę mokesčių inspekciją ir administracinę bylą Nr. **A⁵-1075/2005** UAB „Elistra“ prieš

Panevėžio apskrities Valstybinę mokesčių inspekciją nustatė, kad mokesčių administratorius, vykdydamas šią funkciją, nurodė mokesčių mokėtojui kaskart, kada nuperkamos prekės, skirtos perpardavimui, tą pačią dieną informuoti jį apie įvykusias operacijas.

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad toks nurodymas nepagrįstai apsunkina (trikdo) mokesčių mokėtojo veiklą (taip pažeidžiamas Mokesčių administravimo įstatymo 32 straipsnio 1 dalies 6 punktas, kuriame nustatyta mokesčių administratoriaus pareiga atliekant savo funkcijas kuo mažiau trikdyti mokesčių mokėtojo veiklą), be to, yra susijęs su pareiškėjo papildomais veiksmais sisteminant informaciją, ją perduodant, taip pat su papildomomis organizacinėmis, darbo, laiko ir, tikėtina, finansinėmis sąnaudomis. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, kad minėtasis nurodymas nėra *nei pagrįstas, nei proporcingas siekiamam tikslui*. Teismas konstatavo, kad mokesčių inspekcija, duodama nurodymą, nesivadovavo *protingumo ir teisingumo kriterijais* (priešingai, nei yra nurodyta Mokesčių administravimo įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje), *pažeidė pareigą kuo mažiau trikdyti mokesčių mokėtojo veiklą*.

[2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A¹⁴-1166/2005. UAB „Airenida“ prieš *Panevėžio apskrities Valstybinę mokesčių inspekciją*. Procesinio sprendimo kategorija 8.2. 2005 m. rugsėjo 14 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵-1075/2005. UAB „Elistra“ prieš *Panevėžio apskrities Valstybinę mokesčių inspekciją*. Procesinio sprendimo kategorija 8.2.]

Administracinėje byloje Nr. A⁸-390/2005 *D.V.Ž. individualioji įmonė prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos* sprendama pakartotinio mokestinio patikrinimo teisėtumo klausimą, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 118 straipsnio 1 dalies 4 punkte (2004 m. balandžio 13 d. įstatymo redakcija) nustatyta, kad mokesčių administratorius neturi teisės pakartotinai tikrinti mokesčių mokėtojo dėl to paties mokesčio už tą patį mokestinį laikotarpį, jei buvo priimtas atitinkamas mokesčių administratoriaus sprendimas dėl patikrinimo akto tvirtinimo arba patikrinimo rezultatai buvo patvirtinti patikrinimo pažyma. Ši nuostata netaikoma paaiškėjus naujoms aplinkybėms, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos mokesčių administratoriui, ir kurios gali turėti įtaką ankstesnio patikrinimo rezultatams.

Byloje esančiame patikrinimo akte buvo matyti, kad atsakovas nurodė, jog pakartotinis patikrinimas atliekamas paaiškėjus naujoms aplinkybėms, kurios gali turėti įtaką ankstesnio atlikto pareiškėjo patikrinimo rezultatams – nustatyta klaida apskaičiuojant pajamas kasos aparatu. Teisėjų kolegija nustatė, kad šios išvados dėl naujai paaiškėjusios aplinkybės atsakovas niekuo nepagrindė, tai yra

nenurodė, dėl kokių objektyvių priežasčių klaidingi pareiškėjo elektroninio kasos aparato duomenys negalėjo būti nustatyti ankstesnio patikrinimo akto surašymo metu. Teisėjų kolegija konstatavo, kad dėl šių priežasčių nelaikytina, jog klaidų buvimo faktas, nurodytas patikrinimo akte, yra naujai paaiškėjusi aplinkybė, kuri nebuvo ir negalėjo būti žinoma mokesčių administratoriui pirminio patikrinimo metu.

[2005 m. balandžio 11 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸–390/2005**. *D.V.Ž. individualioji įmonė prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos*. Procesinių sprendimų kategorija 9.3; 9.8.]

Minėtas klausimas yra susijęs su bendrųjų viešojo administravimo principų taikymu mokesčių administratoriaus veikloje ir buvo plėtojamas administracinėje byloje **Nr. A¹⁴–131/2005 G.P. įmonė „Forma“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos**. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos bei teritorinės mokesčių inspekcijos yra viešojo administravimo institucijos, todėl jų veiklą, be kitų teisės aktų, reglamentuoja ir Viešojo administravimo įstatymas. Tai reiškia, kad mokesčių administratorius privalo vadovautis bendraisiais demokratinio valstybės administravimo principais, o tarp jų – ir Viešojo administravimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtintu objektyvumo principu, reiškiančiu, kad sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs. Skundžiamo centrinio mokesčio administratoriaus sprendimo nurodymas vietiniam mokesčių administratoriui – „Inspekcija turėtų surinkti objektyvių įrodymų, kad ūkinės operacijos tarp jo nurodytų įmonių neįvyko“ – šį objektyvumo principą pažeidė. Teismas nurodė, kad mokesčių administratoriaus atliekamo patikrinimo esmė yra atskleista Mokesčių administravimo įstatyme, įstatymo 2 straipsnio 21 punkte: „Mokestinis patikrinimas – mokesčių administratoriaus atliekamas mokesčių mokėtojo patikrinimas siekiant kontroliuoti, kaip mokesčių mokėtojas vykdo mokesčių įstatymų reikalavimus mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo, sumokėjimo, o įstatymų numatytais atvejais – ir kitose srityse.“. Taigi, vykdydamas šias įstatymo nuostatas bei valstybės institucijos pareigas, ir vietinis, ir centrinis mokesčių administratorius privalo nustatyti, ar mokesčio mokėtojas teisingai vykdo savo prievoles, ir šiuo tikslu privaloma tirti visas aplinkybes, susijusias su mokesčio mokėtojo veikla bei atitinkamai rinkti įrodymus tiek patvirtinančius, tiek paneigiančius mokesčio mokėtojo veiksmų teisėtumą.

Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnis nustato bendruosius reikalavimus individualaus administracinio sprendimo turiniui:

individualus administracinis sprendimas turi būti pagrįstas nustatytais faktais ir teisės aktų normomis; sprendime turi būti aiškiai suformuluotos nustatytos arba suteikiamos teisės ir pareigos. Teisėjų kolegija konstatavo, kad skundžiamas atsakovo sprendimas šių reikalavimų neatitinka, kadangi jame nėra konstatuota, kokius konkrečius veiksmus papildomai turi atlikti vietinis mokesčių administratorius, kokius įrodymus surinkti; neįvertinta, ar iš viso galima rasti naujų įrodymų, nenurodyta, kodėl atmesti pareiškėjo skundo argumentai. Iš esmės mokestinis ginčas liko neišnagrinėtas, todėl centrinis mokesčių administratorius turi šį trūkumą ištaisyti: įvertinti, kokios svarbios mokestinio ginčo aplinkybės turi būti nustatytos, išsiaiškinti su vietiniu mokesčio administratoriumi, ar šis realiai turi galimybių gauti papildomų įrodymų; jei taip – konkrečiai nurodyti, kokius įrodymus privalu surinkti ir kokias aplinkybes tirti papildomai. Priešingu atveju – konstatavus, kad nėra realių galimybių papildomam tyrimui, centrinis mokesčių administratorius privalo įvertinti skundžiamo vietinio mokesčio administratoriaus sprendimą iš esmės ir konstatuoti, ar nurodymai dėl PVM nepriemokos ir baudos yra pagrįsti.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad Mokesčių administravimo įstatymo 32 straipsnis įpareigoja atliekantį savo veiklos funkcijas mokesčių administratorių nepažeisti mokesčio mokėtojo teisių ir stengtis kuo mažiau trikdyti mokesčių mokėtojo veiklą. Mokesčių administravimo įstatymas nereglamentuoja, kiek kartų centrinis mokesčio administratorius gali nurodyti vietiniam mokesčių administratoriui papildyti atliktą patikrinimą, tačiau tai nereiškia, kad tokia centrinio mokesčio administratoriaus teisė yra absoliuti, ji yra varžoma bendrųjų mokesčio administravimo principų bei mokesčio administratoriaus pareigų. Šio ginčo atveju teisėjų kolegija įvertino, kad abstraktus centrinio mokesčio administratoriaus sprendimas atlikti papildomą patikrinimą pakartotinai šias principines teisės aktų nuostatas pažeidė.

[2005 m. vasario 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. **A¹⁴–131/2005**. *G.P. įmonė „Forma“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos*. Procesinių sprendimų kategorija 9.3.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas dėl senaties taikymo mokesčių apskaičiavimui ir perskaičiavimui pasisakė administracinėje byloje Nr. **A¹⁵–485/2005** *UAB „Skorpionas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos*. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 68 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad jeigu kitaip nenustatyta atitinkamo mokesčio įstatyme, mokesčių mokėtojas ar mokesčių administratorius mokesťį apskaičiuoti arba perskaičiuoti gali ne daugiau kaip už einamuosius ir penkerius praėjusius kalendorinius metus, skaičiuojamus nuo tų metų sausio 1 d., kada pradama mokesťį apskaičiuoti arba perskaičiuoti.

Kadangi šioje byloje pagal bylos medžiagą teisėjų kolegija nustatė, kad pareiškėjo įmonės mokestinis patikrinimas buvo atliktas 2004 metais, kurie laikytini einamaisiais metais, o patikrinimo akte mokesčiai pareiškėjui apskaičiuoti ir už 1998 metus, nustatyta, jog buvo pažeistos Mokesčių administravimo įstatymo 68 straipsnio 1 dalies nuostatos. Byloje nenustatyta duomenų, kad buvo atliekamas pakartotinis mokesčio mokėtojo patikrinimas, taip pat nebuvo duomenų, kad pareiškėjo atžvilgiu būtų buvęs pradėtas ikiteisminis tyrimas ar baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme, todėl teisėjų kolegija konstatavo, kad turėjo būti taikoma mokesčio apskaičiavimo ir perskaičiavimo senatis. Buvo pažymėta, kad mokestiniuose ginčiuose mokesčio apskaičiavimo ir perskaičiavimo senatį teismas privalo taikyti *ex officio* (savo iniciatyva), o to neatlikęs pirmosios instancijos teismas pažeidė Mokesčių administravimo įstatymo 68 straipsnio 1 dalį.

[2005 m. balandžio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁵–485/2005. UAB „Skorpionas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos. Procesinių sprendimų kategorija 9.1.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat išaiškino ir mokesčio mokėtojo aktyvumo, nagrinėjant mokestinį ginčą, reikšmę. Administracinėje byloje Nr. A⁴–1793/2005 *Individualioji įmonė „Valensenas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos* teismas pabrėžė, kad pagal 1995 m. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 56¹ straipsnio 2 dalį skundas Mokestinių ginčų komisijai pateikiamas per 20 dienų nuo centrinio mokesčių administratoriaus sprendimo gavimo dienos arba per 20 dienų nuo termino sprendimui priimti pasibaigimo dienos. Pagal šią nuostatą mokesčių mokėtojas turi galimybę apskusti ne tik patį centrinio mokesčių administratoriaus sprendimą, bet ir neveikimą, t. y. sprendimo nepriėmimą. Todėl teisėjų kolegija konstatavo, jog mokesčių mokėtojas turi būti aktyvus, domėtis iškilusiu mokestiniu ginču ir įstatymo suteiktomis teisėmis naudotis sąžiningai (Mokesčių administravimo įstatymo V skyrius). Kadangi šioje byloje nustatyta, jog mokesčių mokėtojas nepranešė mokestinį ginčą nagrinėjusiam centriniam mokesčių administratoriui apie savo adreso pasikeitimą, ir tokie jo veiksmai lėmė, jog buvo praleistas terminas skundai dėl centrinio mokesčių administratoriaus sprendimo paduoti, tad buvo konstatuota, kad pareiškėjas terminą praleido be svarbių priežasčių ir jis buvo neatnaujintas pagrįstai. Pareiškėjo apeliacinis skundas atmestas.

[2005 m. lapkričio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴–1793/2005. *Individualioji įmonė „Valensenas“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.8.]

Aktuali yra ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. A¹¹-276/2005 UAB „Eurovista ir Ko.“ prieš Mokestinių ginčų komisiją prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kurioje apibrėžiamas mokestinių ginčų komisijos teisinis statusas. Joje teisėjų kolegija pažymėjo, kad, pagal Mokesčių administravimo įstatymo nuostatas, Mokestinių ginčų komisija yra speciali mokestiniams ginčams nagrinėti įsteigta išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucija. Jokių viešojo administravimo funkcijų ši komisija neatlieka, ir dėl to Administracinių bylų teisenos įstatymo taikymo prasme negali būti laikoma viešojo administravimo subjektu (Administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 1, 4 dalys). Pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 17 dalyje pateiktą administracinių ginčų sąvokos išaiškinimą, administracinio ginčo apibūdinimo esminis kriterijus yra tai, kad yra asmens konfliktas su viešojo administravimo subjektu (arba konfliktas tarp nepavaldžių vienas kitam viešojo administravimo subjektų). Taigi konstatuotina, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo taikymo prasme Mokestinių ginčų komisija (net ir tuo atveju, kai sprendžia termino paduoti jai skundą praleidimo ar tokio termino praleidimo priežasčių klausimą) negali būti laikoma administracinės bylos šalimi (atsakovu) nei administraciniame, nei mokestiniame ginčiuose.

[2005 m. kovo 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹¹-276/2005. UAB „Eurovista ir Ko.“ prieš Mokestinių ginčų komisiją prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Procesinio sprendimo kategorija 25; 48.]

I. 3. Muitinės veiklos teisiniai santykiai

Esminiai pokyčiai muitinės veiklos teisinių santykių reglamentavime, kurie įvyko 2004 metų pavasarį dėl Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą bei prisijungimo prie vieningos Europos Bendrijų muitų teritorijos, lėmė ir naujas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos vystymosi tendencijas šioje srityje.

2005 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas ginčus, kylančius muitinės veiklos teisinių santykių srityje, taikė:

— tarptautinių teisės aktų normas (pvz., 1975 m. Muitinės konvencijos dėl tarptautinio krovinių gabenimo su TIR knygelėmis (toliau – TIR konvencija), prie kurios yra prisijungusios ir Europos Bendrijos) ir kitų tarptautinių sutarčių nuostatas (paminėtina Europos sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų šalių narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės (Asociacijos sutartis), bei nuo 1995 m. sausio 1 d. galiojusi ankstesnė Laisvosios prekybos sutartis, vėliau tapusi Asociacijos sutarties dalimi),

— Europos Sąjungos teisę (pagrindinius muitinės veiklos teisinius santykius reglamentuojančius Europos Bendrijų teisės aktus: 1992 m. spalio 12 d. Europos Tarybos reglamentą Nr. 2913/92, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą (toliau – Bendrijos muitinės kodeksas), 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentą (EEB) Nr. 2454/93, išdėstantį Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas). Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimuose 2005 metais buvo vadovaujama ir aktualia Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika, šio teismo pateiktais Europos Sąjungos teisės išaiškinimais.

— nacionalinės teisės aktų normas; (dažniausiai – Lietuvos Respublikos muitinės įstatymą (2004 m. balandžio 27 d., Nr. IX-2183).

2005 metais buvo nagrinėjami aktualūs klausimai, susiję su muitinio tranzito procedūros reglamentavimu, tarptautinio krovinių gabenimo procedūrų vykdymu pagal 1975 metų TIR konvenciją, teisiniais santykiais, susiklosčiusiais tarp muitinės ir garantinės asociacijos, garantinės asociacijos teisiniu statusu, jos teisėmis ir pareigomis, kai muitinės procedūros vykdytojas neužbaigia TIR procedūros.

2005 metais buvo išnagrinėta daugiau nei 10 bylų pagal pareiškėjo – garantinės asociacijos – skundus dėl teritorinių muitinės įstaigų bei Muitinės departamento priimtų sprendimų. Išplėstinės kolegijos priimtoje nutartyje administracinėje byloje **Nr. A¹⁴–1479/2005 Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Kauno teritorinę muitinę** buvo išspręsti pagrindiniai klausimai, kilę nagrinėjant šį ir ankstesnius ginčus, susiję su garantinės asociacijos įsipareigojimais pagal bendrosios garantijos sutartį, sudarytą su Muitinės departamentu, jos galimybe ginčyti sprendimą dėl skolos įregistravimo muitinės procedūros vykdytojui, šiam netinkamai įvykdžius (nebaigus vykdyti) muitinio tranzito procedūras bei kitus įsipareigojimus pagal TIR knygeles. Buvo sprendžiami klausimai dėl teisinių santykių, susiklosčiusių tarp muitinės ir garantinės asociacijos pobūdžio, dėl bendrosios garantijos sutarties tarp muitinės ir garantinės asociacijos teisinės prigimties.

Išplėstinė teisėjų kolegija atsakė į klausimą, ar garantinė asociacija, siekdama nuginčyti muitinės reikalavimą dėl muitinės procedūros vykdytojo nesumokėtų mokesčių ir muitų mokėjimo, turi nuginčyti muitinės sprendimą dėl skolos įregistravimo muitinės procedūros vykdytojui. Vadovaudamasi Muitinės konvencijos dėl tarptautinio krovinių gabenimo su TIR knygelėmis (1975 m. TIR konvencija) bei bendrosios garantijos sutartimi, sudaryta tarp garantinės asociacijos ir muitinės, išplėstinė teisėjų kolegija nustatė, kad teisinė prievolė (pareiga) mokėti muitų ir importo

mokesčius garantinei asociacijai atsiranda nuo to momento, kai muitinė jai pateikia atitinkamą reikalavimą (pretenziją).

Teismas pažymėjo, kad galiojančiuose teisės aktuose nėra nuostatų, kurios garanto prievolės muitinei atsiradimą sietų su muitinės sprendimo dėl skolos įregistravimo muitinės procedūros vykdytoji priėmimu. Iki reikalavimo (pretenzijos) pateikimo garantinė asociacija yra informuojama apie TIR procedūros pažeidimą, tačiau toks muitinės pranešimas neįpareigoja garantinę asociaciją mokėti mokesčius, kadangi faktinė ir teisinė situacija dar lieka neapibrėžta ir nevienareikšmė: skola muitinei gali būti iš viso neįregistruota, jeigu bus įrodyta, kad TIR procedūros pažeidimo nebuvo ir prievolė mokėti muitus bei importo-eksporto mokesčius neatsiras nei muitinės procedūros vykdytojui, nei garantinei asociacijai; skolą muitinei gali sumokėti pats muitinės procedūros vykdytojas, šiuo atveju garantinei asociacijai taip pat nekils prievolė mokėti muitus ir mokesčius. Tik tuo atveju ir nuo to momento, kai muitinė pateikia garantinei asociacijai reikalavimą (pretenziją) mokėti muitus ir mokesčius, garantinė asociacija privalo šį reikalavimą vykdyti teisės aktų bei sutarties nustatyta tvarka ir terminais, o jai šios prievolės neįvykdžius ar įvykdžius netinkamai, muitinė įgyja teisę išieškoti skolą įstatymo nustatyta tvarka prieš garantinės asociacijos valią.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad skolos muitinei įregistravimo ir reikalavimo garantinei asociacijai pateikimo pagrindai nėra tapatūs, antra vertus, garantinė asociacija gali nuginčyti savo prievolę ne tik remdamasi aplinkybėmis, kurios patvirtina, kad TIR knygelės turėtojo skola muitinei neatsirado, bet ir muitinės padarytais reikalavimo (pretenzijos) pateikimo tvarkos bei terminų pažeidimais.

Nustatyta, jog tai, kad muitinės sprendimas įregistruoti skolą muitinės procedūros vykdytojui neįgalina garantinės asociacijos mokėti muitus ir mokesčius, tuo pačiu reiškia, kad garantinė asociacija neturi teisės ginčyti muitinės sprendimo dėl skolos įregistravimo TIR procedūros vykdytojui teismine tvarka ir neprivalo jo ginčyti, siekdama paneigti savo prievolės mokėti muitus ir mokesčius buvimą.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės kolegijos priimtoje nutartyje taip pat pateiktas atsakymas į klausimą dėl teisinių santykių tarp muitinės ir garantinės asociacijos prigimties bei nustatyta, kokios teisės šakos normos reglamentuoja šalių veiksmus, atliekamus bendrosios garantijos sutarties pagrindu.

Teisėjų kolegija, vadovaudamasi tarptautinių (TIR konvencija) ir vidaus teisės aktų (Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas (IX-2183 2004 m. balandžio 27 d.), ginčo šalių teisiniams santykiams taikytinas iki 2004 m. gegužės 1 d. galiojęs Muitinės kodeksas), reglamentuojančių TIR procedūrų garantijų teisinius santykius, teisės normomis, padarė šias išvadas:

pirma, suinteresuotas subjektas laisva valia gali pasirinkti, ar siekti įgyti garantinės asociacijos statusą;

antra, sutartį su muitine dėl garantijos TIR procedūroms teikimo gali sudaryti tik subjektas, kuriam valstybė savo sprendimu suteikia garantinės asociacijos statusą, valstybė vienašališkai gali atimti iš subjekto teisę būti garantine asociacija;

trečia, tarptautinėse ir vidaus teisės normose yra nustatyti reikalavimai, kuriuos turi atitikti subjektas, siekiantis tapti garantine asociacija;

ketvirta, muitinė turi teisės aktų suteiktus įgalinimus kontroliuoti garantinės asociacijos veiklą ir atitikimą TIR konvencijoje nustatytiems reikalavimams;

penkta, Lietuvos Respublikos įstatymai nustato neginčo tvarką, kuria muitinė išieško iš garantinės asociacijos jos garantuotas muitų ir mokesčių sumas.

Buvo konstatuota, kad muitinės garantijos sutarties šalys nėra lygiateisės – muitinė turi valdingus įgalinimus garantinės asociacijos atžvilgiu, o dalis bendrosios garantijos sutarties sąlygų yra apspręstos ne šalių susitarimo, o galiojančių teisės aktų normų; šalys negali susitarti kitaip negu nustatyta įstatyme. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, tai yra požymiai, būdingi ne civilinei, o viešajai teisei.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija taip pat rėmėsi Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika, suformuluota preliminariniame nutarime, priimtame byloje C-266/01 aiškinant 1968 m. Briuselio konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo nuostatų taikymą ginčams tarp valstybės ir privataus asmens, kylantiems iš TIR konvencijos reguliuojamų santykių. Pasak Europos Bendrijų Teisingumo Teismo, kvalifikuojant šiuos teisinius santykius turi būti įvertintos ir Briuselio konvencijos nuostatos, ir nacionalinės teisės sistemos pagrindiniai principai. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas šiame nutarime taip pat išaiškino, kad sąvoka „civilinis ir komercinis ginčas“ pagal Briuselio konvenciją aprėpia ieškinį, kuriuo valstybė narė iš privataus asmens reikalauja įvykdyti garantijos sutartį, sudarytą siekiant užtikrinti trečiojo asmens galimybę pateikti valstybės reikalaujamą ir nustatytą prievolės įvykdymo užtikrinimą, jei teisinis santykis tarp kreditoriaus ir garanto, susiklostantis remiantis garantijos sutartimi, nereiškia valstybės institucijų valdingų

įgalinimų panaudojimo, ir nėra sudarytas pagal taisykles, kurios skirtųsi nuo taisyklių, taikomų analogiškiems teisiniams santykiams tarp privačių asmenų.

Remdamasi nurodytų aplinkybių visuma teisėjų kolegija konstatavo, kad bendrosios garantijos sutartis tarp muitinės ir garantinės asociacijos nėra civilinė sutartis ir jos pagrindu susiklostę teisiniai santykiai yra viešosios, o ne civilinės teisės reguliavimo dalykas.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad tokia santykių tarp viešojo administravimo institucijos ir privataus asmens forma, kai valstybės institucija, siekdama įgyvendinti savo įstatymines funkcijas ir patenkinti viešą visuomenės interesą, sudaro sutartis su privačiais asmenimis, Europos šalių teisinėje praktikoje ir teisės doktrinoje yra vadinama administracine sutartimi. Buvo nustatyta, kad muitinė nagrinėjamuose teisiniuose santykiuose veikia ne kaip civilinių teisinių subjektas, o kaip viešojo administravimo institucija, todėl jos veiksmai ir sprendimai yra administraciniai aktai, kurių apskundimo tvarką ir terminus nustato administracinės teisės normos.

Išnagrinėjus bylą taip pat buvo nustatyta, kad, kadangi pareiškėjas (garantinė asociacija) neturi reikalavimo teisės ginčyti teritorinės muitinės sprendimų dėl skolos įregistravimo muitinio tranzito procedūros vykdytojui, atsakovas negali būti įpareigotas nagrinėti dėl šių sprendimų pateiktą pareiškėjo skundą.

[2005 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴-1479/2005**. *Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Kauno teritorinę muitinę*. Procesinio sprendimo kategorija 10.8.1.]

2005 m. rugsėjo 22 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė kolegija išnagrinėjo administracinę bylą **Nr. A⁸-723/2005 AB** „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Kauno teritorinę muitinę, Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir administracinę bylą **Nr. A⁸-715/2005 AB** „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Kauno teritorinę muitinę, Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, kuriose klausimas iškilo dėl muitinio tranzito procedūros pabaigimo momento nustatymo bei šios aplinkybės įrodinėjimo.

Administracinėje byloje **Nr. A⁸-723/2005** tarp AB „Lietuvos geležinkeliai“ ir Kauno teritorinės muitinės bei Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pareiškėjas, muitinės procedūros vykdytojas (AB „Lietuvos geležinkeliai“), kuris tranzitu gabeno prekes, ginčijo

savo prievolę mokėti pridėtinės vertės ir akcizo mokesčius. Pagal atliktą tyrimą dėl geležinkelio poste įformintų muitinio tranzito procedūrų pagal bendruosius dokumentus ir krovinio lydraštį užbaigimo buvo nustatyta, kad iš paskirties muitinės įstaigos negauti muitinio tranzito procedūros kontrolei skirti bendrojo dokumento, krovinio lydraščio egzemplioriai. Vilniaus teritorinė muitinė raštu informavo, kad nebuvo duomenų apie minėtų muitinio tranzito procedūrų užbaigimą. Vadovaudamasi Muitinės departamento ir SPAB „Lietuvos geležinkeliai“ 1996 m. balandžio 15 d. pasirašyta Garantijų teikimo ir pripažinimo sutartimi, teritorinė muitinė raštu informavo apie susidariusią skolą muitinei ir nurodė bendrovei pervesti į valstybės biudžetą apskaičiuotą maito mokesčių sumą. Pareiškėjas su muitinės sprendimu nesutiko nurodydamas, jog kroviniai pagal minėtus dokumentus buvo išvežti iš Lietuvos Respublikos, o tranzito procedūrą įrodė ant traukinio lapų uždėti paskirties muitinės spaudai. Vėliau buvo pateikta papildoma informacija ir dokumentai, kuriais pareiškėjas grindė savo poziciją.

Bylą nagrinėjusi išplėstinė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad viena pagrindinių joje keliamų teisės taikymo problemų yra muitinio tranzito procedūros užbaigimo momentas bei klausimas dėl įrodymų (faktinių duomenų), pakankamų bei leistinų šiai aplinkybei konstatuoti.

Nustatyta, kad ginčo esmė buvo tranzitu gabenusiam prekes pareiškėjui prievolės mokėti pridėtinės vertės ir akcizo mokesčius atsiradimo klausimas. Byloje keliamos teisės taikymo problemos esmė bei ribos suformuluotos taip: kokia juridinių faktų visuma suponuoja prievolės atsiradimą mokėti valstybei pridėtinės vertės ir akcizo mokesčius prekių gabentojui, kai jis prekes tranzitu gabena per Lietuvos muitų teritoriją, bei teisę muitinei, vykdančiai šių mokesčių surinkimo į valstybės biudžetą funkcijas, juos išieškoti?

Šio ginčo atsiradimo metu galioję Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio ir akcizų įstatymai be kitų juose numatytų ūkinių operacijų su tam tikromis prekėmis atvejų, šių mokesčių objektams (pridėtinės vertės ir akcizų) priskyrė ir prekių importavimo į Lietuvos muitų teritoriją atvejus (Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 1, 10, 12 str.; Akcizų įstatymo 2, 4, 5, 8 str.). Pagal tuo metu galiojusius teisės aktus, prekių importas buvo suprantamas kaip prekių įvežimas į Lietuvos Respublikos muitų teritoriją, o jų tranzitas - kaip ne Lietuvos prekių gabenimas per Lietuvos Respublikos muitų teritoriją (Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 2 str. 14, 18 p.). Įvertinusi šias prekių importavimo ir tranzito sąvokas, sąveikaujant Pridėtinės vertės mokesčio įstatymui ir Akcizų įstatymo nustatytiems šių mokesčių objektams, kolegija padarė išvadą, kad tik prekių importas, t.y. jų naudojimas (vartojimas) Lietuvos muitų teritorijos viduje yra ta juridinė reikšmė

turinti aplinkybė, kuri sukuria atitinkamas subjektines teises prekės importuotojui ir muitinei. Šiuo atveju prekės importuotojui atsiranda prievolė sumokėti atitinkamus mokesčius į valstybės biudžetą, o muitinei – teisė šiuos mokesčius išieškoti jų nesumokėjimo ar netinkamo sumokėjimo atvejais.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nustatė, jog, priešingai, prekių tranzitas, t.y. prekės nepateikimas į Lietuvos muitų teritoriją, yra ta juridinę reikšmę turinti aplinkybė, kuri šalina atitinkamų mokestinių teisių ir pareigų atsiradimą pridėtinės vertės ir akcizų mokesčių atžvilgiu. Šių išvadų pagrindu taip pat konstatuota, kad byloje keliamos teisės taikymo problemos esmę sudarė teisiškai reikšmingos aplinkybės nustatymas – ar prekė jos tranzito atveju pateko į Lietuvos muitų teritoriją (rinką), ar buvo išgabenta iš Lietuvos teritorijos (rinkos), o ne tai, nuo kokio momento muitinio tranzito procedūra gali būti pripažinta užbaigta ir pan.

Konstatuota, jog šiuo atveju muitinės tranzito procedūros užbaigimas (ar ne), jos įforminimo atitikimas reikiams formaliesiems reikalavimams buvo tik tos aplinkybės, kurių pagrindu, su visais kitais byloje surinktais įrodymais, spęsta apie aptariamo teisinio santykio turinį – prekės pateko į Lietuvos muitų teritoriją (rinką) ar buvo išgabentos iš jos, nes būtent tai ir lemia mokestinės prievolės atsiradimą arba neatsiradimą pridėtinės vertės ir akcizų mokesčių atžvilgiais.

Byloje nustatyta, kad muitinio tranzito, kurį vykdė pareiškėjas, metu (1996 m.), tranzito procedūros užbaigimo įforminimą reglamentavo Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 1994 m. gruodžio 8 d. įsakymu Nr. 488 patvirtinta krovinio važtaraščio pildymo ir įforminimo instrukcija (toliau – Instrukcija). Pagal šią Instrukciją, tinkamu ir leistinu įrodymu, patvirtinančiu muitinio tranzito procedūros užbaigimą, t. y. prekių išgabėnimą iš Lietuvos muitų teritorijos, buvo krovinio lydraštis, kuriame turėjo būti užfiksuota atitinkama muitinės pareigūnų informacija apie tokios procedūros užbaigimą. Iš Instrukcijos 4 punkto matyti, kad šis įrodymas buvo skirtas naudoti tik muitinės įstaigoms, t. y. tik jų vidiniam naudojimui ir kontrolei, nei vieno šio įrodymo egzemplioriaus neįteikiant tranzito procedūros vykdytojui.

Išplėstinė kolegija nustatė, kad muitinio tranzito procedūros vykdytojas, iškilus ginčams dėl muitinio tranzito procedūros užbaigimo, neturėjo galimybės savo argumentų grįsti įrodymu, kurį kaip vienintelį tinkamą ir leistiną numatė Instrukcija. Tačiau tai neatėmė iš muitinio tranzito procedūros vykdytojo galimybės savo argumentus dėl muitinio tranzito grįsti kitais leistiniais įrodymais, remiantis bendrosiomis įrodinėjimo taisyklėmis (Administracinių bylų teisenos įstatymo 57, 81, 86 str.). Byloje nustatyta, kad atsakovas pradžioje, remdamasis turimais krovinio lydraščiais,

konstatavo, jog pareiškėjas muitinio tranzito procedūrų neužbaigė, o tuo pačiu neišgabeno prekių iš Lietuvos muitų teritorijos.

Ginčo nagrinėjimo metu iš užsienio valstybių, į kurias buvo gabenamos tranzitu per Lietuvą prekės, 13 atvejų iš ginčijamų 58 atvejų buvo gauti duomenys apie prekių patekimą į šias valstybes, t. y. jų išgabėmą iš Lietuvos muitų teritorijos. Taip pat nustatyta, kad pareiškėjas 35 atvejais iš 58 atvejų yra pateikęs traukinio lapus su paskirties muitinės žymomis apie užbaigtas tranzito procedūras, o dalies informacijos apie prekių patekimą į užsienio valstybes nebuvo galima gauti dėl dokumentų saugojimo laiko šiose valstybėse pabaigos. Byloje duomenų, kad ginčo prekės faktiškai liko Lietuvos muitų teritorijoje ir buvo naudojamos vidaus rinkoje, nebuvo.

Įvertinusi visas šias aplinkybes – dalies atsakovo įrodymų visišką paneigimą, ką pripažino ir pats atsakovas, atsisakęs mokestinės pretenzijos šioje dalyje; galimybės nebuvimą gauti informaciją iš užsienio valstybių dėl objektyvių priežasčių; pareiškėjo pateiktus įrodymus apie prekių perdavimą paskirties muitinei bei duomenų nebuvimą apie faktišką ginčo prekių patekimą į Lietuvos rinką, prieita išvada, kad įrodymai, kuriais rėmėsi atsakovas (krovinių lydraščiai), šiuo atveju tik sudarė pagrindą prielaidai, jog prekės galėjo būti neišgabentos iš Lietuvos muitų teritorijos.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad viešojo administravimo subjekto sprendimai negali būti grindžiami prielaidomis (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 4 str. 1 d. 2 p.), dėl ko ginčijami atsakovo sprendimai paremti tokiais įrodymais, negali būti pripažįstami pagrįstais (Administracinių bylų teisenos įstatymo 86 str.). Atsakovų apeliacinis skundas buvo atmestas.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas tos pačios pozicijos laikėsi ir sprenddamas panašaus pobūdžio ginčą tarp AB „Lietuvos geležinkeliai“ ir Kauno teritorinės muitinės bei Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (administracinė byla **Nr. A⁸-715/2005**).

[2005 m. rugsėjo 22 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁸-723/2005**. AB „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Kauno teritorinę muitinę, Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinių sprendimų kategorija 10.6.1.; 10.8.1.; 66.13.; 2005 m. rugsėjo 22 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁸-715/2005**. AB „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Kauno teritorinę muitinę, Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinių sprendimų kategorija 10.6.1.; 10.8.1.; 66.13.]

Bendrijos muitinės kodekso 1 straipsnyje nurodyta, kad šio kodekso normos yra taikomos prekybai tarp Bendrijos ir trečiųjų šalių, prekėms, kurioms taikomos Europos Bendrijų steigimo sutartys. Iš trečiųjų šalių į Bendriją importuojamoms prekėms atliekama muitinė kontrolė, taikomi importo-eksporto mokesčiai. Nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą, skolos muitinei atsiradimo, skolos muitinei (ne)registravimo (išnykimo) klausimai taip pat reglamentuojami bei (po 2004 m. gegužės 1 d.) kilę ginčai nagrinėjami vadovaujantis Bendrijos muitinės kodekso normomis.

Nagrinėdama administracinę bylą **Nr. A¹⁴–1699/2005**, UAB „Galinta ir partneriai“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kolegija sprendė klausimą dėl skolos muitinei neregistravimo (išnykimo). Ginčo teisiniams santykiams spręsti taikė Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 2913/92, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą, kurio 3 skyriaus „Skolą muitinei sudarančios pinigų sumos išieškojimas“ 217 straipsnis nustato, kad kiekvieną importo maito arba eksporto maito sumą, sudarančią skolą muitinei (toliau – „maito suma“), muitinė apskaičiuoja tuojau pat, kai gauna reikiamus duomenis, ir įregistruoja ją apskaitos registruose; muitinė turi teisę neapskaityti maitų sumų, apie kurias vadovaujantis 221 straipsnio 3 dalimi nebegalima pranešti skolininkui pasibaigus numatytam laikui, t. y. pagal bendrą taisyklę – pasibaigus trejų metų laikotarpiui nuo skolos muitinei atsiradimo dienos. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad skolos muitinei atsiradimo momentas nustatomas pagal Bendrijos muitinės kodekso 2 skyriaus nuostatas ir paprastai siejamas su muitinės procedūros įvykdymo momentu, nagrinėjamu atveju – importo deklaracijos pateikimu muitinei.

Kolegija nurodė, jog Bendrijos muitinės kodekso 218 straipsnis nustato terminus, per kuriuos muitinė turi įregistruoti skolą: 2 dienos nuo deklaracijos pateikimo arba nuo to momento, kai muitinė gali apskaičiuoti atitinkamą maito sumą ir nustatyti skolininką. Šių terminų praleidimas nesiejamas su skolos neregistravimu – pagal kodekso 220 straipsnį, jeigu skolą muitinei sudaranti maito suma nebuvo įtraukta į apskaitą vadovaujantis 218 ir 219 straipsniais arba jeigu ji buvo įtraukta į apskaitą nurodžius mažesnę už teisiškai privalomą sumokėti pinigų sumą, išieškotina maito suma arba papildomai išieškotina maito suma turi būti įtraukta į apskaitą per dvi dienas nuo tos dienos, kai muitinė sužinojo apie susidariusią padėtį ir galėjo apskaičiuoti teisiškai privalomą sumokėti pinigų sumą bei nustatyti skolininką (paskesnis įtraukimas į apskaitą).

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nustatė, kad išskyrus 217 straipsnio 1 dalies antrojoje ir trečiojoje pastraipose nurodytus atvejus, paskesnis įtraukimas į apskaitą neatliekamas, jeigu:

pirma, pirminis sprendimas neįtraukti maito į apskaitą arba įtraukti jį į apskaitą nurodant mažesnę už teisiškai privalomą sumokėti pinigų sumą buvo priimtas vadovaujantis bendrosiomis nuostatomis, kurios vėliau teismo sprendimu buvo pripažintos negaliojančiomis;

antra, teisiškai privaloma sumokėti maito suma nebuvo įtraukta į apskaitą dėl maitinės padarytos klaidos, kurios, kaip manoma, asmuo, privalėjęs sumokėti tokią pinigų sumą, negalėjo nustatyti, veikdamas sąžiningai ir laikydamasis visų galiojančių teisės aktų nuostatų, susijusių su maitinės deklaracijos pateikimu;

trečia, pagal teisės aktų, priimtų taikant Komiteto procedūrą, nuostatas maitinė neprivalo atlikti paskesnio įtraukimo į apskaitą, kai maitų sumos yra mažesnės už tam tikrą dydį.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad Bendrijos maitinės kodeksas nustato išsamų ir baigtinį sąrašą aplinkybių, dėl kurių skola maitinei gali būti neregistruojama, t.y. išnyksta.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjo pateikti argumentai, jog Maitinės departamentas dėl teritorinės maitinės padarytų procedūrinių pažeidimų turėjo priimti galutinį sprendimą panaikinti skolos maitinei įregistravimą ir nutraukti maitinio tikrinimo procedūras nepagrįsti, kadangi byloje nenustatyta faktinių aplinkybių, su kuriomis galiojantys įstatymai sieja skolos maitinei išnykimą. Nustatyta, kad maitinės įstaigų veiksmų atlikimą reglamentuojantys terminai yra skirti administracinės procedūros operatyvumui užtikrinti, tačiau jų pažeidimas savaime nesukelia pareiškėjo nurodomų pasekmių.

[2005 m. lapkričio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴–1699/2005. UAB „Galinta ir partneriai“ prieš Maitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 10.6.2.]

Lietuvai tapus Europos Sąjungos valstybe nare, lietuviškos prekės laikomos Bendrijos prekėmis, kurioms nėra taikoma maitinės kontrolė ar maito mokesčiai. Iki narystės Europos Sąjungoje, Bendrijos ir Lietuvos Respublikos bendradarbiavimo galimybes nustatė 1998 m. vasario 1 d. įsigaliojusi Europos sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų šalių narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės (Asociacijos sutartis), ir numačiusi laisvą pramoninių prekių prekybą bei preferencines žemės ūkio prekių prekybos sąlygas.

2005 m. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo nagrinėjami klausimai, susiję su Asociacijos sutarties 3-iojo protokolo, apimančio prekių kilmės apibrėžimą ir administracinio bendradarbiavimo metodus, nuostatų taikymu bei teise pasinaudoti preferenciniu maito tarifu.

Administracinėje byloje Nr. A¹¹-1491/2005 UAB „Jono ratai“ prieš Muitinės departamentą, Kauno teritorinę muitinę ginčas kilo dėl pareiškėjo teisės pasinaudoti preferenciniu maito tarifu už automobilių importą iš Vokietijos 2001 m. vasario ir balandžio mėnesiais. Buvo nagrinėjamas klausimas dėl muitinės pareigūno veiksmų įtakos, pareiškėjui siekiant pasinaudoti minėtu tarifu.

Byla buvo perduota nagrinėti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinei teisėjų kolegijai siekiant klausimų dėl muitinės pareigūno, atsakingo už skolininko įsipareigojimų muitinei įvykdymą, klaidos (šiuo atveju kitos šalies valstybinės institucijos padarytos klaidos), muitinės procedūrų vykdytojo veiklos sąžiningumo aiškinimo.

Išplėstinė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nustatė, kad pareiškėjo skundžiamais atsakovų sprendimais buvo įregistruota skola muitinei (pareiškėjo mokesstinė prievolė). Pasinaudodama Asociacijos sutarties 3-iojo Protokolo 30 numatyta galimybe, Lietuvos (importuojančios šalies) muitinė pateikė prašymą Vokietijos (eksportuojančios valstybės) muitinei atlikti produktų lengvatinę kilmę patvirtinančių judėjimo sertifikatų EUR.1 vėlesnį patikrinimą. Gavus iš Vokietijos atsakymą, pareiškėjui pagal Asociacijos sutarties 3-iojo Protokolo 30 straipsnį buvo apskaičiuotas papildomas maito ir PVM mokestis.

Neįregistruotų mokesčių sumų arba per mažų mokesčių sumų registravimo santykiai paklausimo dėl minėtosios informacijos suteikimo išsiuntimo metu (2003 m. kovo 20 d.) buvo reglamentuojami Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 213 straipsnio (2001 m. gruodžio 4 d. įstatymo Nr. IX-624 redakcija), todėl sprendžiant šį ginčą buvo vadovaujama ir šios normos nuostatomis.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad pagal Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 213 straipsnio 2 dalį, papildoma mokesčių suma neįregistruojama, jeigu mokesčių suma neįregistruota arba per maža mokesčių suma įregistruota dėl muitinės pareigūno klaidos, kurios asmuo, atsakingas už skolininko įsipareigojimų muitinei įvykdymą, veikdamas sąžiningai ir laikydamasis visų teisės aktų reikalavimų, susijusių su muitinės deklaracijos pateikimu, negalėjo nustatyti. Šio straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu lengvatinė (preferencinė) prekių kilmė nustatoma taikant Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties nustatytą administracinio bendradarbiavimo su kitos šalies valstybės institucija sistemą, laikoma, kad klaida, padaryta kitos šalies valstybės institucijos išduodant lengvatinę (preferencinę) prekių kilmę įrodantį dokumentą (sertifikatą), yra tokia, kurios asmuo, atsakingas už skolininko įsipareigojimų muitinei įvykdymą, negalėjo nustatyti. Tačiau pagal šio straipsnio 4 dalį, neteisingas lengvatinę (preferencinę) prekių kilmę įrodančio dokumento (sertifikato) išdavimas nelaikomas klaida, jeigu jis buvo išduotas remiantis neteisinga informacija, pateikta eksportuotojo,

išskyrus atvejus, kai dokumentą išdavusi valstybės institucija žinojo arba turėjo žinoti, kad prekės neatitinka reikalavimų, kuriuos įvykdžius joms gali būti taikomi lengvatiniai muitai.

Nagrinėjamoje situacijoje (kaip nurodyta minėtuose Vokietijos Kilmės patikrinimo centro atsakymuose) judėjimo sertifikatuose EUR.1 nurodyti eksportuotojai nei patys, nei per įgalintus asmenis nebuvo pateikę prašymų išduoti šiuos sertifikatus. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Muitinės kodekso 213 straipsnio 4 dalies prasmę tai laikytina neteisingos informacijos pateikimu, todėl atsižvelgiant į tai, kad byloje nėra duomenų, patvirtinančių, jog sertifikatus išdavusi muitinė žinojo arba turėjo žinoti, kad prekės neatitinka preferencinių reikalavimų, kolegija padarė išvadą ir konstatavo, jog Muitinės kodekso 213 straipsnio 2 dalies 2 punkto bei šio straipsnio 3 dalies taikymo požiūriu negalima pripažinti šiose normose nurodytos klaidos buvimo fakto.

Pagal Muitinės kodekso 213 straipsnio 5 dalį, asmuo, atsakingas už skolininko įsipareigojimų muitinei įvykdymą, laikomas veikusiu sąžiningai, jeigu jis gali pagrįsti, kad per atitinkamų prekybos operacijų vykdymo laikotarpį jis deramai siekė užtikrinti, kad būtų laikomasi visų lengvatinių muitų taikymo sąlygų. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad ši teisės norma suponuoja suinteresuoto asmens veikos aktyvumą (siekimą užtikrinti, kad būtų laikomasi visų lengvatinių muitų taikymo sąlygų) bei tokį elgesį patvirtinančių įrodymų pateikimą, kilus klausimui dėl teisės į preferencijas panaikinimo. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad šios bylos nagrinėjimo metu pareiškėjas nepateikė minėtų įrodymų, todėl Muitinės kodekso 213 straipsnio taikymo prasme nėra pagrindo laikyti jį veikus sąžiningai.

Teismas taip pat nurodė, kad Asociacijos sutarties 3-iojo Protokolo 30 straipsnio 6 dalies nuostatos apie atvejus *force majeure* ar išskirtines aplinkybes (nurodytos kaip išimtys iš bendrų teisės į preferencijas panaikinimo taisyklių) gali būti aiškinamos ir išvardintų Muitinės kodekso 213 straipsnio nuostatų taikymo aspektu. Todėl, sprendžiant nurodytos pareiškėjo mokestinės prievolės įregistravimo klausimą, muitinės departamentas turėjo taip pat išaiškinti Muitinės kodekso 213 straipsnio 5 dalyje nurodytas aplinkybes. Teisėjų kolegija nustatė, jog iš pareiškėjo skundžiamų sprendimų nebuvo matyti, kad šis klausimas būtų buvęs tiriamas atsakovų. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad bylos nagrinėjimo metu pareiškėjas nepateikė įrodymų, patvirtinančių jo veiklos sąžiningumą Muitinės kodekso 213 straipsnio 5 dalies taikymo prasme, Muitinės kodekso 213 straipsnio galimo taikymo aplinkybės pareiškėjo iš viso nebuvo nurodytos jo Muitinės departamentui paduotame skunde, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nurodyti atsakovų sprendimų trūkumai šiuo atveju negalėjo būti traktuojami kaip taisyklių, turėjusių užtikrinti objektyvų visų aplinkybių įvertinimą

bei sprendimo pagrįstumą, pažeidimai ABTĮ 89 straipsnio 1 dalies 3 punkto taikymo prasme. Pareiškėjo apeliacinis skundas atmestas.

[2005 m. lapkričio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹¹-1491/2005. UAB „Jono ratai“ prieš Muitinės departamentą, Kauno teritorinę muitinę. Procesinio sprendimo kategorija 10.3; 23.1.]

Klausimas dėl teisės į preferencijas panaikinimo buvo sprendžiamas ir nagrinėjant administracinę bylą Nr. A¹¹-1676/2005 V.M. individualioji įmonė prieš Šiaulių teritorinę muitinę, Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Asociacijos sutarties 3-iojo Protokolo 30 straipsnyje nustatytas prekių judėjimo sertifikatų vėlesnio patikrinimo institutas, ir kad toks patikrinimas yra numatytas kaip administracinio bendradarbiavimo (tarp sutarties šalių) priemonė ir kad importuojančios šalies muitinės prašymu tokį (vėlesnį) patikrinimą atlieka eksportuojančios šalies atsakingi muitinės pareigūnai, kurie turi pateikti informaciją apie patikrinimo rezultatus per dešimt mėnesių.

Tai nustatyta 30 straipsnio 5 dalyje, kurioje taip pat nurodyta, kad šie (vėlesnio patikrinimo) rezultatai privalo aiškiai parodyti, ar dokumentai yra tikri ir ar juose nurodyti produktai turi kilmės statusą bei atitinka kitus šio Protokolo reikalavimus. Teismas konstatavo, kad šioje teisės normoje yra pateikti reikalavimai vėlesnio (papildomo) prekių judėjimo sertifikatų patikrinimo ir jo (rezultatų) turiniui. Šių reikalavimų įvykdymo (ar neįvykdymo) teisinės pasekmės nustatytos straipsnio 6 dalyje. Pagal ją, jei dėl rimtų priežasčių per dešimt mėnesių neatsiunčiamas atsakymas arba jei atsakyme trūksta informacijos dokumento autentiškumui įrodyti arba tikrai produktų kilmei nustatyti, prašančios muitinės pareigūnai panaikina teisę į preferencijas, išskyrus *force majeure* atvejus ar išskirtines aplinkybes.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad teisės į preferencijas panaikinimas (nekalbant apie *force majeure* atvejus ar išskirtines aplinkybes) siejamas su joje alternatyviai nurodytais, t. y. savarankiškais pagrindais. Tai reiškia, kad praėjus minėtam dešimties mėnesių nuo atitinkamo paklausimo pateikimo terminui atsirado savarankiškas ir tuo pačiu pakankamas pagrindas Lietuvos muitinei (atsakovams) panaikinti pareiškėjui aukščiau nurodytu teritorinės muitinės sprendimu nustatytą teisę į preferencijas. Teismas pažymėjo, kad minėtas alternatyvus pagrindų panaikinti teisę į preferencijas nustatymas leidžia daryti išvadą ir konstatuoti, kad šio termino pasibaigimas savaime

nepanaikina galimybės (atsakovams) po to per nustatytą senaties terminą pasinaudoti kitais dviem teisės į preferencijas panaikinimo pagrindais.

Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad eksportuotojas nepateikė tinkamos informacijos, leidžiančios pripažinti prekes turinčiomis preferencinę kilmę. Teismas pažymėjo, kad Muitinės kodekso 213 straipsnio 4 dalies taikymo požiūriu tai laikytina neteisingos informacijos pateikimu. Muitinės departamento sprendimas netaikyti preferencinės kilmės paliktas galioti.

[2005 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹¹-1676/2005**. *V.M. individualioji įmonė prieš Šiaulių teritorinę muitinę, Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinių sprendimų kategorija 10.3; 23.1.]

Kalbant apie preferencinę prekių kilmę, po 2004 m. gegužės 1 d. aktualus tapo lengvatinių muitų tarifo režimo taikymas trečiosioms valstybėms, iš kurių importuojamoms prekėms minėtasis lengvatinis tarifas buvo taikomas iki naujųjų valstybių įstojimo į Europos Sąjungą dienos. Minėtasis klausimas buvo sprendžiamas nagrinėjant administracinę bylą **Nr. A²-1076/2005** *UAB „SCT Lubricants“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*.

Ginčas kilo dėl galimybės taikyti preferencinį maito tarifą baltarusiškos kilmės prekėms. Pareiškėjas minėtąsias prekes 2004 metų vasarą importuodamas iš Latvijos Respublikos muitinėje esančių sandėlių, jų muitinio įforminimo metu pateikė Baltarusijos Respublikos išduotus prekių kilmės dokumentus. Klaipėdos teritorinė muitinė atsisakė pripažinti šių prekių preferencinę kilmę ir pareiškėjui nurodė papildomai sumokėti nurodytas maito, pridėtinės vertės mokesčio sumas bei baudą.

Ginčą nagrinėjusi Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad Akto dėl Lietuvos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų (toliau – Aktas), kuris yra neatskiriama Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą sutarties dalis (1 straipsnio 2 dalis), 22 straipsnis nustato, kad šio Akto IV priede išvardintos priemonės taikomos tame priede nustatytomis sąlygomis. Akto IV priedo V dalyje „Muitų sąjunga“ nustatyta, kad Reglamentas (EEB) Nr. 2913/92 ir Reglamentas (EEB) Nr. 2454/93 taikomi naujosioms valstybėms narėms, atsižvelgiant į atitinkamas specialiąsias nuostatas. Viena iš tokių nuostatų, įtvirtinta 3 punkte, numato, kad nepažeidžiant jokių priemonių, vykdomų įgyvendinant bendrąją prekybos politiką, taikymo, atitinkamos naujosios valstybės narės pripažįsta pagal trečiųjų šalių ir naujųjų valstybių narių sudarytus preferencinius

susitarimus arba pagal naujosios valstybės narės vienašalius teisės aktus trečiųjų šalių tinkamai išduotą prekių kilmę įrodantį dokumentą, jei:

- a) tokios kilmės įgijimas suteikia teisę naudotis preferenciniu muitų tarifų režimu remiantis preferencinių muitų tarifų priemonėmis, taikomomis vadovaujantis sutartimis arba susitarimais, kuriuos Bendrija sudarė su trečiosiomis šalimis ar šalių grupėmis arba priėmė jų atžvilgiu, nurodytais Reglamento (EEB) Nr. 2913/92 20 straipsnio 3 dalies d ir e punktuose;
- b) prekių kilmę įrodantis dokumentas ir transporto dokumentai buvo išduoti ne vėliau kaip dieną iki įstojimo dienos;
- c) prekių kilmę įrodantis dokumentas pateiktas muitinei per keturių mėnesių laikotarpį nuo įstojimo dienos.

Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, jog ši nuostata reiškia, kad jei laikomasi „b“ ir „c“ papunkčiuose nustatytų terminų, turi būti pripažįstami pagal anksčiau su trečiosiomis šalimis sudarytus preferencinių susitarimų arba pagal vienašalių teisės aktų reikalavimus išduoti prekių kilmę įrodantys dokumentai, kurių pagrindu buvo taikomi lengvatiniai tarifai iki Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą, jei šios kilmės prekėms būtų taikomas lengvatinis muitų tarifų režimas ir pagal Europos Sąjungos atitinkamus susitarimus ir aktus, kitaip tariant, šie kilmę patvirtinantys dokumentai prilyginami A formos kilmės sertifikatams.

Kadangi iki 2004 m. gegužės 1 d., tai yra iki Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą, Baltarusijos Respublikai buvo nustatytas didžiausio palankumo prekybos statusas, todėl baltarusiškos kilmės prekėms buvo taikoma lengvatinė maito norma (Muitų tarifų įstatymo 10 straipsnis, Vyriausybės 1997 m. kovo 24 d. nutarimo Nr.268 2.16. punktas, šiuo nutarimu patvirtintas valstybių, kurioms Lietuvos Respublika suteikia didžiausio palankumo prekyboje statusą, sąrašas). Pagal 2001 m. gruodžio 10 d. reglamentą Nr.2501/2001 Baltarusija priskiriama prie šalių, kurioms taikomos lengvatinių tarifų priemonės. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad sąlygos, numatytos „b“ ir „c“ papunkčiuose, nepažeistos, todėl pareiškėjo pateikti Baltarusijos Respublikos išduoti prekių kilmės sertifikatai, pagal kuriuos galėjo būti taikoma lengvatinė muitų norma iki 2004 m. gegužės 1 d., turėjo būti pripažįstami tinkamais ir po šios datos.

Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (atsakovo) apeliacinis skundas, kuriuo buvo prašoma palikti galioti Klaipėdos teritorinės muitinės sprendimą dėl papildomų mokesčių ir baudos pareiškėjui priskaičiavimo, bei jį patvirtinantį atsakovo sprendimą, buvo atmestas.

[2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. **A²-1076/2005**. *UAB „SCT Lubricants“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinių sprendimų kategorija 10.3.]

Siekdamas užtikrinti mokesčių mokėtojų lygybės principo taikymą muitinės įstaigų veikloje, nagrinėdamas administracinę bylą Nr. **A⁸-827/2005** *D. A. TŪB „Daimanta“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl draudimo muitinei atlikti pakartotinį patikrinimą.

Teismas pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 118 straipsnyje (2004 m. balandžio 13 d. įstatymo redakcija) yra įtvirtinta bendro pobūdžio taisyklė, draudžianti mokesčių administratoriui pakartotinai tikrinti mokesčių mokėtoją dėl to paties mokesčio už tą patį mokestinį laikotarpį, jei buvo priimtas atitinkamas mokesčių administratoriaus sprendimas dėl patikrinimo akto tvirtinimo arba patikrinimo rezultatai buvo patvirtinti patikrinimo pažyma. Atsižvelgdamas į tai, bei į viešojoje teisėje galiojantį principą, kad viešojo administravimo subjektui leidžiama tik tai, kas yra numatyta jo veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, Vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, jog nuo 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Mokesčių administravimo įstatymo 118 straipsniui, muitinė, kaip mokesčių administratorius, šia nuostata, draudžiančia atlikti pakartotinį patikrinimą, privalėjo vadovautis ir savo veikloje. Teismas nurodė, kad kitaip būtų pažeistas mokesčių mokėtojų lygybės principas (Mokesčių administravimo įstatymo 7 str.), nes skirtingoms institucijoms administruojant skirtingus mokesčių mokėtojus dėl to paties mokesčio, jie patektų į nelygią padėtį. Vyriausiasis administracinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad vieniems mokesčių mokėtojams, kuriuos administruotų valstybinė mokesčių inspekcija, galiotų juos ginanti nuostata dėl pakartotinio patikrinimo draudimo, o kitiems – kuriuos administruotų muitinė – ši nuostata jau nebegaliotų.

Šioje byloje teisėjų kolegija konstatavo, kad Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (atsakovas), pakartotinio patikrinimo draudimo nepaisė, kadangi po to, kai priėmė sprendimą įregistruoti skolą muitinei pareiškėjo atžvilgiu ir kai pastarasis skolą sumokėjo, atsakovas šią skolą papildomai perskaičiavo.

[2005 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. **A⁸-827/2005**. *D. A. TŪB „Daimanta“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 10.8.8.; 65.1.]

I. 4. Valstybės tarnybos teisiniai santykiai

Didelę dalį Lietuvos vyriausiąjame administraciniame teisme nagrinėtų bylų sudaro tarnybiniai ginčai. Nagrinėdamas valstybės tarnybos teisinių santykių srityje kilusius ginčus, Vyriausiasis administracinis teismas sprendžia klausimus, susijusius su priėmimu į valstybės tarnybą, valstybės tarnautojų teisėmis ir pareigomis, valstybės tarnautojams skiriamomis tarnybinėmis nuobaudomis, valstybės tarnautojų socialinėmis garantijomis, valstybės tarnautojų atleidimu iš valstybės tarnybos ir kt.

Asmens teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas bei teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju yra garantuojama Konstitucijos nuostatose. Vienas iš dažniausiai keliamų reikalavimų bylose dėl valstybės tarnybos teisinių santykių yra susijęs su socialinėmis valstybės tarnautojų garantijomis. Akivaizdu, jog institucijos, kuriose dirba valstybės tarnautojai, turi užtikrinti minėtų asmenų teisių tinkamą įgyvendinimą, o pažeistos asmenų teisės turi būti ginamos teismine tvarka.

Administracinėje byloje **Nr. A⁷-1701/2005 R. N. prieš Panevėžio rajono Policijos komisariatą** Vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo klausimą dėl teisės aktų, reglamentuojančių senaties klausimus, susijusius su darbo užmokesčio priteisimu. Teisėjų kolegija nurodė, jog Valstybės tarnybos įstatymas bei kiti taikytini specialūs teisės aktai, reguliuojantys valstybės tarnybos santykius, nereglamentuoja senaties klausimų, susijusių su darbo užmokesčiu, todėl šiems santykiams taikytini darbo įstatymai bei kiti teisės aktai, reglamentuojantys darbo santykius (Valstybės tarnybos įstatymo 4 str. 2 d., 5 str. 2 d.; Valstybės tarnybos įstatymo, įsigaliojusio 2002 m. liepos 1 d., 4 str. 2 d., 5 str.). Darbo ginčų nagrinėjimo įstatymo (neteko galios nuo 2003 m. sausio 1 d.) 10 straipsnio 4 dalis ir Darbo kodekso 27 straipsnio 2 dalis nustato trejų metų senaties terminą reikalavimams dėl neišmokėto darbo užmokesčio išieškojimo. Pareiškėjas su skundu į teismą dėl darbo užmokesčio priteisimo kreipėsi tik 2005 m. kovo 30 d., todėl darbo užmokesčiui už laikotarpį nuo 2000 m. birželio 21 d. iki 2002 m. kovo 30 d. pareiškėjas praleido senaties terminą. Dėl senaties termino taikymo atsakovas nurodė savo atsiliepime į apeliacinį skundą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Jeigu pažeidimas yra tęstinis, t. y. jis vyksta kiekvieną dieną (asmuo neatlieka veiksmų, kuriuos privalo atlikti, ar atlieka veiksmus, kurių neturi teisės atlikti, ar nenutraukia kitokio

pažeidimo), senaties terminas dėl veiksmų ar neveikimo, atliktų tą dieną, prasideda tą kiekvieną dieną (Darbo kodekso 27 str. 5 d., Civilinio kodekso 1.127 str.). Minėtu atveju turi būti remiamasi senaties skaičiavimo, kurios taikomos esant tęstiniam pažeidimui, taisyklėmis (Civilinio kodekso 1.127 str. 5 d.).

[2005 m. lapkričio 22 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁷-1701/2005**. *R. N. prieš Panevėžio rajono Policijos komisariatą*. Procesinio sprendimo kategorija 16.7]

Darbo užmokesčio valstybės tarnautojams priteisimo klausimas buvo nagrinėjamas ir administracinėje byloje **Nr. A¹-638/2005**. Šioje administracinėje byloje Vyriausiasis administracinis teismas patvirtino savo praktiką dėl termino, per kurį valstybės tarnautojas gali kreiptis į teismą, reikalaudamas priteisti neišmokėtą darbo užmokestį. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad valstybės tarnautojų reikalavimams dėl nesumokėto darbo užmokesčio priteisimo turi būti taikomas Darbo kodekso 27 straipsnio 2 dalyje nustatytas trejų metų senaties terminas.

Priimtoje nutartyje teismas akcentavo, kad valstybės tarnybos teisiniai santykiai savo pobūdžiu ir teisine prigimtimi yra dvišaliai, nes pagal juos valstybės tarnautojas yra įpareigotas tinkamai atlikti įstatymuose ir pareigybių aprašymuose nurodytas funkcijas, o darbdavys privalo mokėti darbo užmokestį ir teikti kitas įstatymuose nustatytas socialines garantijas. Todėl Teismas pripažino, kad atsakovo Kauno rajono policijos komisariato atsisakymas mokėti įstatyme nustatyto dydžio darbo užmokestį yra neteisėtas.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjui realiai negavus pagal Valstybės tarnybos įstatymą priklausančio darbo užmokesčio sumos, jam atsirado pagrindas ginti savo pažeistas teises ir teisėtus interesus teisme. Teisėjų kolegija konstatavo, kad administracinio akto, kuriuo nutarta mokėti valstybės tarnautojui ne visą jam priklausančią darbo užmokestį, nenuginčijimas netrukdo reikalauti paties negauto darbo užmokesčio priteisimo.

[2005 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹-638/2005**. *L. Š. prieš Kauno rajono policijos komisariatą*. Procesinio sprendimo kategorija 16.5.]

Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A²-1762/2005** *S. D. prieš Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Vilniaus miesto priešgaisrinę gelbėjimo tarnybą* pasisakė dėl priemonių, mokamų vidaus tarnybos sistemos pareigūnams. Šioje byloje pareiškėjas su skundu kreipėsi į teismą ir prašė panaikinti atsakovo

Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Vilniaus miesto priešgaisrinės tarnybos 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymą, kuriuo buvo apsunkintas jo teisės į priemoną realizavimas, nustačius, kad priemoka mokama už realiai dirbtą laiką, t. y. tik tada, kai yra vykstama į gaisrą arba gelbėjimo darbus. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad priemokų, mokamų vidaus tarnybos sistemos pareigūnams rūšis nustato Vidaus tarnybos statuto 38 straipsnis, kuriame taip pat numatyta ir priemoka už darbą nakties metu, o priemokų mokėjimo tvarką nustato atitinkamos vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovas. Priemokų valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnams mokėjimo tvarką nustatė Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktorius 2003 m. liepos 24 d. įsakymu, o vėliau minėta tvarka buvo kelis kartus keičiama. Teisėjų kolegija nurodė, kad pagal savo turinį minėti įsakymai yra norminio pobūdžio: jie yra daugkartinio taikymo teisės aktai, kuriuose nustatytos bendro pobūdžio taisyklės, skirti individualiais požymiais neapibrėžtų subjektų grupei. Pagal Įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos įstatymo 3 straipsnio 2 dalį valstybės valdymo institucijų vadovų norminiai teisės aktai turi būti skelbiami „Valstybės Žiniuose“. Minėtas įstatymas nustato, kad valstybės institucijų vadovų norminiai teisės aktai negalioja, kol jie nepaskelbti „Valstybės Žiniuose“. Nė vienas iš ginčijamų Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento direktoriaus įsakymų nebuvo skelbti įstatymo nustatyta tvarka, todėl teisėjų kolegija juos pripažino negaliojančiais.

Vidaus tarnybos statutas neapibrėžia, kas laikoma darbu nakties metu ir kokio dydžio priemokos už jį turi būti mokamos. Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis nustato, kad statutiniams valstybės tarnautojams šio įstatymo nuostatos taikomos tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja statutai, išskyrus šio įstatymo nustatytą darbo apmokėjimo tvarką. Valstybės tarnybos įstatyme minėto reglamentavimo taip pat nėra. Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnis nustato, kad valstybės tarnautojams tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja šis įstatymas, taikomi darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai. Todėl nustatant, kas yra darbas nakties metu ir kaip už jį turi būti apmokama, turi būti vadovaujama Darbo kodekso nuostatomis.

Darbo kodekso 154 straipsnis nustato, kad nakties laikas yra kalendorinis laikas nuo dvidešimt antros valandos iki šeštos valandos, o 193 straipsnis – kad už darbą naktį mokama ne mažiau kaip pusantro darbuotojui nustatyto valandinio atlyginimo (mėnesinės algos).

Iš bylos medžiagos matyti, kad darbas Vilniaus miesto priešgaisrinėje gelbėjimo tarnyboje organizuotas pamainomis, nustatyta 24 valandų pamainos trukmė. Visas šis laikas priskiriamas

pareigūnų, dirbančių pamainomis, darbo laikui, ir už jį yra mokamas darbo užmokestis nepriklausomai nuo to, kaip šis darbo laikas buvo panaudotas. Atsakovo įsakymais darbo nakties metu sąvoka ir priemokos už jį dydis negali būti nustatomas ir aiškinamas kitaip negu tai nustatyta Darbo kodekse, jais negali būti sukuriamos naujos teisės normos, kadangi tokia teisė Vilniaus miesto gelbėjimo tarnybos viršininkui nebuvo suteikta. Teisėjų kolegija konstatavo, kad aptariamoms priemokoms turi būti mokamos už visą darbo laiką, tenkantį nakties laikui, tai yra už darbo laiką nuo 22 iki 10 valandos, nepriklausomai nuo to, kokias konkrečias funkcijas pareigūnas šiuo laiku atliko. Kadangi atsakovas mokėjo pareiškėjui priemoką tik už dalį nakties metu dirbto laiko, Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai priteisė pareiškėjui neišmokėtą priemokos už darbą nakties metu dalį.

[2005 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²-1762/2005. S. D. prieš Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Vilniaus miesto priešgaisrinę gelbėjimo tarnybą. Procesinio sprendimo kategorija 16.7.]

Administracinėje byloje Nr. A¹¹ – 798/2005 V. Z. prieš Ignalinos rinktinę ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją ginčas kilo pareiškėjui siekiant gauti darbo užmokestį už jo nušalinimo nuo pareigų laikotarpį. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjant šį ginčą yra būtina taikyti materialinės teisės normas, tuo metu reglamentavusias nušalinimo nuo pareigų teisinius santykius. Kolegija nurodė, kad pareiškėjo nušalinimo nuo pareigų faktas byloje yra neginčijamas. Iš byloje esančios medžiagos matyti, kad pareiškėjas buvo nušalintas nuo pareigų pagal tuo metu galiojusio Tarnybos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje statuto (toliau – Tarnybos statuto) 87 straipsnį. Pareiškėjas buvo įtariamas dokumentų klastojimu, todėl buvo nurodyta atlikti tarnybinį patikrinimą, pateikti išvadas bei iki tyrimo pabaigos sustabdyti pareiškėjui darbo užmokesčio mokėjimą. Pagal bylos aplinkybių atsiradimo metu galiojusius teisės aktus tarnybinio patikrinimo metu pareigūnai gali būti nušalinti nuo pareigų, sustabdant jiems darbo užmokesčio mokėjimą, o pareigūnams nepagrįstai nušalintiems nuo pareigų, už laiką, kurį jie buvo nušalinti, išmokamas vidutinis darbo užmokestis. Teisėjų kolegija konstatavo, kad Tarnybos statuto 87 straipsnis yra speciali vidaus reikalų sistemoje tarnaujančių pareigūnų nušalinimo nuo pareigų teisinius santykius reglamentuojanti norma, todėl ji yra prioritetinga kitų, panašius santykius reglamentuojančių, normų atžvilgiu. Teisėjų kolegija aiškindama analizuojamą teisės normą sisteminiu teisės aiškinimo metodu, pažymėjo, kad nušalinimo nuo pareigų institutas yra numatytas ir Valstybės tarnybos įstatyme. Pagal pareiškėjo nušalinimo metu galiojusį Valstybės tarnybos 43 straipsnio 4 dalį (2000 m. rugpjūčio 29 d. įstatymo redakcija), tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūros metu ar patikrinimo medžiagą perdavus kvotos organui, valstybės tarnautojas institucijos ar įstaigos vadovo

sprendimu gali būti nušalintas nuo pareigų ir jam mokama Vyriausybės patvirtinta minimali mėnesinė alga. Tarnybinės nuobaudos skyrimo procedūrą vykdančiai įstaigai nusprendus, kad valstybės tarnautojui skirti tarnybinę nuobaudą nėra pagrindo, jis asmens priėmusio sprendimą dėl nušalinimo, sprendimu grąžinamas į ankstesnes pareigas ir ne vėliau kaip per 15 darbo dienų jam išmokamas gautos minimalios mėnesinės algos ir darbo užmokesčio skirtumas, kurio jis negavo dėl nušalinimo nuo pareigų, taip pat delspinigiai už šį skirtumą, apskaičiuoti Vyriausybės nustatyta tvarka. Iš šios teisės normos matyti, kad darbo užmokesčio (skirtumo tarp negauto dėl nušalinimo darbo užmokesčio ir nušalinimo metu mokėtos minimalios mėnesinės algos) išmokėjimas nušalintam nuo pareigų tarnautojui yra siejamas su išvada, kad skirti tarnybinę nuobaudą nėra pagrindo, t. y. šiuo atveju uždarbio išmokėjimas taip pat yra siejamas su atlikto tyrimo rezultatu. Tarnybos statuto 87 straipsnio nustatytą reguliavimą pakeitusio Vidaus tarnybos statuto (toliau – ir Statutas) 28 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tarnybinio patikrinimo metu pareigūnas gali būti nušalinamas nuo pareigų vadovo, turinčio teisę skirti į pareigas, įsakymu. Šio straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad jei pareigūnas nušalinamas nuo pareigų taip pat tais atvejais, kai nušalinimas Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, nušalinimo nuo pareigų laikotarpiu pareigūnui darbo užmokestis nemokamas. To paties straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad tarnybinio patikrinimo metu nustačius, kad pareigūnas nepadarė tarnybinio nusižengimo, kad nėra įstatymo nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl administracinio teisės pažeidimo ar nusikalstamos veikos padarymo, taip pat tais atvejais, kai nustatoma, kad pareigūnas padarė tarnybinį nusižengimą, tačiau tarnybinei nuobaudai paskirti yra pasibaigęs senaties terminas, jis toliau eina pareigas, ir per 5 darbo dienas nuo tada, kai vėl pradėjo eiti pareigas, jam išmokamas darbo užmokestis už laikotarpį, kai jis buvo nušalintas nuo pareigų, taip pat delspinigiai už šią sumą, apskaičiuoti Vyriausybės nustatyta tvarka. Iš šios teisės normos matyti, kad fakto, jog nėra padarytas tarnybinis nusižengimas, konstatavimas, taip pat įstatymo nustatyta tvarka nušalinto pareigūno nepripažinimas kaltu dėl nusikaltimo padarymo (tuo atveju, kai buvo atliekamas ir pasibaigė atitinkamas veikos tyrimas) yra pakankami pagrindai nušalintam pareigūnui išmokėti darbo užmokestį už laikotarpį, kurį jis buvo nušalintas nuo pareigų, taip pat delspinigius.

Atsižvelgdama į pateiktus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nėra pagrindo išvelgti esminių prieštaravimų tarp pareiškėjo nušalinimo laikotarpiu galiojusio vidutinio darbo užmokesčio nušalintam pareigūnui išmokėjimo teisinio reglamentavimo (Tarnybos statuto 87 str. 2 d.), Valstybės tarnybos įstatymo 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugpjūčio 29 d. įstatymo redakcija) ir šiuo metu galiojančio tų pačių teisinių santykių reglamentavimo (Statuto 28 str. 5 d.). Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Tarnybos statuto 87 straipsnio 2 dalyje (taip pat kaip ir šiuo metu galiojančiame Statuto 28 str. 5 d.) laikas, už kurį turi būti išmokamas vidutinis darbo užmokestis,

yra tiesiogiai apibrėžtas – tai yra visas nepagrįsto nušalinimo laikas. Todėl sprendžiant ginčą šiuo aspektu, neturi būti taikomos atitinkamos kitų įstatymų nuostatos, apribojančios šį laiką.

[2005 m. liepos 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹¹ – 798/2005**. *V. Z. prieš Ignalinos rinktinę ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją*. Procesinio sprendimo kategorija 16.2.]

Administracinėje byloje **Nr. A¹¹ – 104/2005** *E. K. prieš Kauno miesto savivaldybę* nagrinėtas administracinis ginčas kilo dėl galimybės taikyti Delspinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais pavėluotą mokėjimą įstatymo (toliau – Delspinigių nustatymo įstatymas) nuostatas tais atvejais, kai darbo užmokestis nebuvo mokamas dėl pareigūno atleidimo (vėliau pripažinto neteisėtu) iš pareigų. Todėl, sprendžiant šį ginčą, buvo būtina išaiškinti Delspinigių nustatymo įstatymo paskirtį bei jo taikymo valstybės tarnautojams taisykles. Vyriausiasis administracinis teismas, remdamasis Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsniu pažymėjo, kad darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja šis įstatymas. Teisiniai santykiai dėl valstybės tarnautojo darbo užmokesčio, šio užmokesčio mokėjimo tvarkos yra pareigūno darbo santykių sudedamoji dalis, todėl, nesant jų reglamentavimo Valstybės tarnybos įstatyme, taikytinos atitinkamos kitų įstatymų normos. Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad teisiniai santykiai dėl darbo užmokesčio mokėjimo tais atvejais, kai darbuotojas buvo neteisėtai atleistas iš darbo, taip pat santykiai dėl pavėluoto darbo užmokesčio mokėjimo nėra reglamentuoti Valstybės tarnybos įstatyme, todėl taikant minėtas Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnio nuostatas, konstatuotina, kad valstybės tarnautojų atžvilgiu jie reguliuojami kitų įstatymų (šiuo atveju Darbo kodekso bei Delspinigių nustatymo įstatymo).

Darbo kodekso 207 straipsnis nustato pavėluoto darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių išmokų mokėjimo teises pasekmes. Iš šios Darbo kodekso normos matyti, kad nurodytais atvejais priklausančių išmokėti delspinigių dydžiai nustatyti kitais įstatymais. Teisėjų kolegija konstatavo, kad Darbo kodekso 207 straipsnio bei Delspinigių nustatymo įstatymo reguliavimas yra vientisas. Tai reiškia, kad šios teisės normos reglamentuoja tuos pačius teisinius santykius (dėl pavėluoto darbo užmokesčio mokėjimo).

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad teisiniai santykiai dėl pavėluoto darbo užmokesčio mokėjimo bei teisiniai santykiai dėl neteisėto atleidimo iš darbo (pareigų) teisinių pasekmių priklauso skirtingų teisės normų reguliavimo sferai, todėl šiuos santykius reglamentuojančios normos negali būti taikomos kartu.

[2005 m. sausio 25 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹¹ – 104/2005**. *E. K. prieš Kauno miesto savivaldybę*. Procesinio sprendimo kategorija 16]

Administracinėje byloje **Nr.A⁴-417/2005** *S. J. prieš Šilalės rajono savivaldybės administraciją* nagrinėtas apeliacinis skundas dėl Šilalės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymo panaikinimo. Byloje buvo keliamas klausimas dėl teisės normų, reglamentuojančių pranešimo apie konkurso į valstybės tarnautojo pareigas datą ir vietą įteikimą pretendents, t. y. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 966 „Dėl priėmimo tvarkos į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos patvirtinimo“ (toliau – ir Priėmimo tvarkos) 14, 15 ir 16 punktų aiškinimo ir taikymo problema. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Priėmimo tvarkos 15 punktas nustato pareigą informuoti pretendentą dviem atvejais: kai jam neleidžiama dalyvauti konkurse ir kai pretendentas atitinka įstatymo reikalavimus bei įgyja teisę varžytis. Pastarasis pranešimu informuojamas apie konkurso datą, laiką ir vietą. Abiem atvejais pretendentai informuojami vienu būdu – išsiunčiant pranešimą. Priėmimo tvarka nekonkretizuoja ir neįpareigoja konkurso organizatorių siųsti pretendentui pranešimą registruotu laišku ar įteikti jį asmeniškai kitu būdu (pvz., kurjerių paštu). Teisėjų kolegija pažymėjo, kad priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tvarką reglamentuojantis teisės aktas (Priėmimo tvarka) priskirtinas viešosios teisės normoms, o šių normų plečiamas aiškinimas negalimas. Nesant teisės aktuose nuostatos apie pranešimo išsiuntimą registruotu paštu ar kitokį privalomą pranešimo įteikimo būdą asmeniškai pretendentui, konkurso organizatorius, išsiųsdamas pranešimą apie konkurso datą, laiką ir vietą šios bylos trečiajam asmeniui ir kitiems pretendents paprastu paštu, teisėjų kolegijos nuomone, veikė nustatytose ribose ir jos nepažeidė. Be to, Priėmimo tvarkos 16 punkto nuostata „pretendents gali būti supažindintas konkursą organizuojančioje įstaigoje pasirašytinai“ nėra imperatyvi ir joje nurodytas pretendents informavimo būdas konkurso organizatoriui nėra privalomas. Siejant šią nuostatą su Priėmimo tvarkos 14 ir 15 punktais, darytina išvada, kad viešojo administravimo subjektas, įvertinęs pateiktų dokumentų pakankamumą ir jo atitikimą įstatymo reikalavimams *gali, bet neprivalo*, suteikti informaciją pretendentui apie konkurso datą, laiką ir vietą *Priėmimo tvarkos 16 punkte nurodytu būdu*.

[2005 m. balandžio 22 d. nutartis administracinėje byloje **Nr.A⁴-417/2005**. *S. J. prieš Šilalės rajono savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 16.1.]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendime, priimtame išnagrinėjus administracinę bylą **Nr. A¹¹ – 612/2005** *Z. Ž. prieš Valstybės sienos apsaugos tarnybą*, pateikė „valstybės

tarnautojo lojalumo“ sąvokos išaiškinimą. Teismas nurodė, kad Valstybės tarnybos 15 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 3 straipsnio 1 dalis bei Etikos taisyklių 5.2 punktas įpareigoja valstybės tarnautoją būti lojaliu savo vadovybei, kolegoms ir pavaldiniams. Lojalumo sąvoka, aiškinant ją lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, reiškia, „bent išorišką ištikimybę“. Taigi esminis šios sąvokos apibūdinimo elementas yra išoriškas valstybės tarnautojo veiklos (elgesio) vertinimas. Taikant tokį vertinimo kriterijų tarnautojo (iš vienos pusės) ir jo vadovybės, kolegų bei pavaldinių (iš kitos pusės) tarpusavio elgesio lojalumo požiūriu yra svarbu, kaip šis elgesys gali būti įvertintas iš šalies, t. y. svarbus ne tik konkretus šių subjektų vienas kito veikimas, bet ir tokio veikimo formali išraiška (forma). Jeigu tarnautojo veiksmas jo vadovybės, kolegų ar pavaldinių atžvilgiu yra pažeminantis arba įžeidžiantis, laikytina, kad toks veiksmas rodo šio tarnautojo nelojalumą vadovybei, kolegoms arba pavaldiniams ir yra neleistinas etikos taisyklių laikymosi požiūriu.

[2005 m. gegužės 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹¹ – 612/2005. Z. Ž. prieš Valstybės sienos apsaugos tarnybą. Procesinio sprendimo kategorija 16.4; 16.2.]

Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A⁷-481/2005 A. S. prieš Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybą sprendė ginčą dėl atleidimo iš valstybės tarnybos, atėmus iš valstybės tarnautojo specialiąsias teises, susijusias su jo pareigų atlikimu.

Šioje administracinėje byloje teisėjų kolegija taikė ir aiškino Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto (toliau – ir Statutas) nuostatas. Minėto teisės akto 12 straipsnio 2 dalies 6 punkte numatyta, jog pareigūnas gali būti atleidžiamas iš tarnybos, kai jam įstatymų nustatyta tvarka atimamos specialiosios teisės, susijusios su jo tiesioginių pareigų atlikimu. Tokios teisės netekimas (leidimo panaikinimas įstatymų nustatytais pagrindais) yra pagrindas atleisti pareigūną iš tarnybos, tačiau atleidimas Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto 12 straipsnio 2 dalyje numatytais pagrindais nėra imperatyvi įstatymo nuostata – Statute vartojama sąvoka: „Tarnybos pareigūnas gali būti atleidžiamas“, – o tai reiškia ne tik pareigūną priėmusio į tarnybą asmens teisę atleisti jį iš tarnybos, bet ir pareigą vertinti taikomos vidaus administravimo priemonės atitikimą konstitucinių teisinės valstybės principų, šiuo atveju – ypač proporcingumo principą. Teisėjų kolegija įvertinusi Statute įtvirtintą teisinį reguliavimą konstitucinio proporcingumo principo įgyvendinimo aspektu, nurodė, jog atleidimas iš tarnybos Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto 12 straipsnio 2 dalies 6 punkte numatytu pagrindu dėl leidimo dirbti ar susipažinti su valstybės paslaptį sudarančia informacija panaikinimo dėl pradėto ikiteisminio tyrimo pažeidžia proporcingumo principą ir šiuo atveju netaikytinas, nes siekdamas proporcingumo, įstatymų leidėjas numatė specialias teises priemones (teisinius apribojimus) – tarnybos pareigūno nušalinimą nuo pareigų dėl patraukimo baudžiamojon

atsakomybėn – visą baudžiamosios bylos tyrimo ir nagrinėjimo laikotarpį (Statuto 24 str. 1 d. 2 p.). Todėl taikant normų konkurencijos taisyklę, atsižvelgiant į paminėtą proporcingumo principą, konstatuotina, jog pareiškėjo atleidimas Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto 12 straipsnio 2 dalies 6 punkte numatytu pagrindu dėl leidimo dirbti ar susipažinti su valstybės paslaptį sudarančia informacija panaikinimo dėl pradėto ikiteisminio tyrimo yra neteisėtas.

Tačiau atleidimas tuo pačiu teisiniu pagrindu, kai leidimas dirbti ar susipažinti su valstybės paslaptį sudarančia informacija panaikinamas dėl šiurkštaus Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatyme nustatytos darbo su įslaptinta informacija tvarkos pažeidimo, dėl kurio valstybės paslaptį sudaranti informacija apie operatyvinę veiklą buvo perduota (atskleista), atitinka svarbiausių konstitucinių teisinės valstybės principų reikalavimus ir yra proporcinga priemonė siekiamam tikslui – užtikrinti teisėsaugos informacijos, kurios praradimas arba neteisėtas atskleidimas daro esminę žalą valstybės interesams (kovojuant su nusikalstamumu, korupcija ir pan.), apsaugą pagal Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo reikalavimus.

[2005 m. spalio 5 d. išplėstinės kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁷-481/2005**. *A. S. prieš Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybą*. Procesinio sprendimo kategorija 16.6]

I. 5. Socialinės apsaugos teisiniai santykiai

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr.A²-1726/2005** *B. Z. M. prieš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrių* sprendė ginčą dėl nelaimingo atsitikimo pripažinimo draudžiamuoju įvykiu. Byloje nebuvo ginčo, ar įvykęs nelaimingas atsitikimas atitinka Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme (toliau – ir Įstatymas) nustatytas sąlygas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad Įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje yra nustatytos išimtys, kai ir esant šioms sąlygoms įvykis nepripažįstamas draudžiamuoju. Viena tokių išimčių – kai prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu.

2004 m. kovo 22 d. Vyriausybė priėmė nutarimą Nr.309 dėl „Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ (toliau – ir Nuostatai). Nuostatuose nustatyta, kad smurto aplinkybės ir motyvai nustatomi remiantis teisėsaugos institucijų arba nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo komisijos išvadomis, o nagrinėjant nelaimingo atsitikimo darbe pripažinimo draudžiamuoju įvykiu klausimą, vadovaujamosi nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo aktu, taip pat turi būti vertinami prie aktų pridėti ar

papildomai gauti kiti dokumentai, kurių sąrašas nėra baigtinis, gali būti vertinami ir kiti dokumentai, kuriuose yra duomenų apie nelaimingą atsitikimą darbe arba mirties dėl nelaimingo atsitikimo darbe priežastį. Nagrinėdamas nelaimingų atsitikimų darbe pripažinimo draudžiamaisiais įvykiais klausimą, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinis skyrius pagal nelaimingo atsitikimo darbe patvirtinimo aktus ir kartu gautus dokumentus vertina įvykio aplinkybes, laiką, vietą, asmens kreipimosi į gydymo įstaigą laiką, kilus neaiškumui ar esant būtinybei gali būti pareikalauta papildomų dokumentų.

Sistemiškai įvertinusi minėtas teisės normas, teisėjų kolegija konstatavo, kad Fondo valdybos teritorinis skyrius sprenddamas, ar nelaimingas atsitikimas pripažintinas draudžiamuoju įvykiu, neprivalo be išlygų vadovautis nelaimingo atsitikimo darbe aktu, o kartu su juo turi vertinti ir kitus įrodymus.

[2005 m. lapkričio 25 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr.A² – 1726/2005**. *B. Z. M. prieš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.5.]

Administracinėje byloje **Nr. A⁵-30/2005** *A. G. prieš Kauno miesto Vyriausiąjį policijos komisariatą* Vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl pareigūno teisės gauti kompensaciją, atsiradus sveikatos sutrikdymui, nenumatytam Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. liepos 5 d. nutarime, keitusiame 1991 m. balandžio 12 d. nutarimą „Dėl socialinių garantijų policijos ir kitų vidaus reikalų įstaigų pareigūnams“, patvirtintame sąraše (2000 m. liepos 5 d. Vyriausybės nutarimas negalioja nuo 2004 m. rugsėjo 2 d.). Teisėjų kolegija nurodė, kad Vidaus tarnybos statuto 3 straipsnio 1 ir 7 dalys įtvirtina tarnybos ypatumų kompensavimo principą, kuriuo grindžiama vidaus tarnyba, reiškiantį, kad pareigūnų tarnybos ypatumai (padidėjęs pavojus gyvybei ar sveikatai, sugriežtinta atsakomybė, ilgesnis darbo laikas ir įvairūs su tarnyba susiję apribojimai) yra kompensuojami šiame Statute bei kituose teisės aktuose nustatytų socialinių garantijų. Statuto aštuntajame skirsnyje „Pareigūnų sveikatos priežiūra ir su tuo susijusios socialinės garantijos“ įtvirtintas 40 straipsnis, numatantis kompensacijas pareigūno ar kursanto mirties arba sveikatos sutrikimo atvejais. Šio straipsnio 3 dalis numato, kad pareigūnui, kuris buvo sužalotas arba susirgo sunkia liga eidamas tarnybines pareigas dėl tarnybos, išmokama nuo vienerių iki penkerių metų jo darbo užmokesčių dydžio kompensacija, kurios dydis sveikatos sutrikdymo atveju priklauso nuo sveikatos sutrikdymo laipsnio (sunkus, apysunkis ar lengvas sveikatos sutrikdymas).

Pagal Vidaus tarnybos statuto 40 straipsnio 5 dalį, ar pareigūno sveikatos sutrikdymas yra susijęs su tarnybinių pareigų atlikimu ar jo tarnyba – nustatoma vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka. Pagal Vidaus tarnybos statuto 40 straipsnio 8 dalį pareigūno sveikatos sutrikdymo sunkumo laipsnį nustato Centrinė medicinos ekspertizės komisija Vyriausybės nustatyta tvarka.

Pareiškėjas susirgo erkiniu virusiniu encefalitu eidamas tarnybines pareigas Kauno m. Vyriausiojo policijos komisariato Dainavos policijos komisariate. Pareiškėjo skundas netenkintas remiantis tuo, kad susirgimas nebuvo įtrauktas į Vyriausybės patvirtintų Sunkių, apysunkių (vidutinių) ir lengvų sužeidimų, kontuzijų, traumų bei kitų pakenkimų sveikatai sąrašą. Teismas, vertindamas tokio argumento pagrįstumą, pažymėjo, jog teisės normos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes jų taikymo metu. Minėtas Vyriausybės sąrašas patvirtintas iki Vidaus tarnybos statuto įsigaliojimo, kuomet teisės aktai (Policijos įstatymo 48¹ str., Socialinių garantijų teikimo policijos ir kitų vidaus reikalų įstaigų pareigūnams nuostatų 15 punkto 1 pastraipa), nenumatė kompensacijos mokėjimo dėl susirgimo sunkia liga einant tarnybines pareigas. Tuo tarpu pareiškėjas erkiniu virusiniu encefalitu susirgo dėl tarnybinių pareigų, kurias jis atliko jau įsigaliojus Vidaus tarnybos statutui. Todėl Teismas nurodė, jog tai, kad sąrašė tiesiogiai nenurodyta liga, kuria susirgo pareiškėjas, negalima paneigti pareiškėjo teisės gauti kompensaciją. Aiškinant priešingai, būtų paneigtas ne tik įstatymų viršenybės principas, bet taip pat ir tarnybos ypatumų kompensavimo principas, numatytas Vidaus tarnybos statute. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad sąrašė buvo apibrėžti aiškūs kriterijai, kuriais remiantis sužeidimai (suluošinimai), kontuzijos, traumos ir kiti sveikatos pakenkimai buvo skirstomi pagal sunkumo laipsnį. Todėl Teismas nurodė, jog nustačius, kad pareiškėjo sveikatos sutrikdymas, nors ir nebuvo tiesiogiai numatytas sąrašė, pagal aptartus kriterijus galėjo būti vertinamas kaip sunkus, apysunkis ar lengvas sveikatos pakenkimas, galima konstatuoti, kad pareiškėjas turėjo teisę gauti kompensaciją, numatytą Vidaus tarnybos statuto 40 straipsnyje.

[2005 m. sausio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵-30/2005. A. G. prieš Kauno miesto Vyriausiąją policijos komisariatą. Procesinio sprendimo kategorija 16.5.]

Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A⁴-1654/2005 J. P. prieš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Anykščių rajono skyrių sprendė klausimą dėl gydytojo nustatyto gydymo ir slaugos režimo (elgesio taisyklių nedarbingumo metu) pažeidimų teisinių pasekmių. Šioje byloje buvo nustatyta, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (toliau – ir VSDFV) Anykščių skyriaus 2005 m. kovo 9 d. sprendimu Nr. 18 nuspręsta nemokėti pareiškėjai ligos pašalpos už laikinojo

nedarbingumo laikotarpį dėl to, kad apdraustoji *pažeidė gydytojo nustatytą gydymo ir slaugos režimą (elgesio taisyklės nedarbingumo metu)*. Minėto elgesio taisyklių pažeidimas buvo siejamas su pareiškėjos išvykimu į užsienį laikino nedarbingumo metu.

Pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad J. P. vykimas nedarbingumo metu už Lietuvos Respublikos ribų vertintinas kaip gydymo režimo pažeidimas, nes tokie pareiškėjos veiksmai trukdė gydyti paūmėjusią ligą, kuo greičiau pasiekti optimalų gydymo rezultatą. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomone, pirmosios instancijos teismas minėtos išvados nepagrindė faktinėmis bylos aplinkybėmis. Teisės aktai įpareigoja apdraustąjį laikinojo nedarbingumo metu laikytis gydytojo paskirto režimo, vykdyti gydytojo nurodymus ir elgtis taip, kad netinkami veiksmai neužtęstų ligos, o pažeidus šias nuostatas, galimos nustatytos pasekmės – ligos pašalpos nemokėjimas, todėl pirmosios instancijos teismas privalėjo išsiaiškinti pareiškėjai skirtą gydymo režimą, jo pobūdį, visas su šiuo režimu susijusias aplinkybes, ir tik tada spręsti dėl šio režimo pažeidimo. Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad yra svarbu nustatyti, ar pareiškėjai buvo tinkamai išsiaiškintos paskirto režimo (nustatytos tvarkos) ribos, jos (pareiškėjos) pareigos ir elgesys laikino nedarbingumo metu. Nedarbingumo pažymėjimuose pareiškėjai skirtas režimas nenurodytas, o kitų su bylos nagrinėjamu dalyku susijusių įrodymų (pvz., ligos istorijos) pirmosios instancijos teismas nereikalavo ir netyrė. Byloje taip pat nėra įrodymų, patvirtinančių aplinkybę, kad dėl pareiškėjos išvykimo iš Lietuvos laikino nedarbingumo metu būtų pablogėjusi jos sveikata, užsitęsė gydymas, todėl nesuprantama pirmosios instancijos teismo išvada įvertinant pareiškėjos veiksmus kaip trukdymą gydyti paūmėjusią ligą, kuo greičiau pasiekti optimalų gydymo rezultatą. Teisėjų kolegija sutiko su apeliančios teiginiu, jog pirmosios instancijos teismas sprendimą pagrindė prielaidomis (ABTĮ 57 str., 81 ir 86 str.).

[2005 m. spalio 26 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴-1654/2005**. *J. P. prieš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Anykščių rajono skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.4.1.]

I. 6. Nuosavybės teisių atkūrimo teisiniai santykiai

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nuosavybės teisių atkūrimo srityje 2005 metais iš esmės plėtojo iki šiol buvusią administracinių teismų praktiką. Vienodos teismų praktikos formavimui liko reikšmingas klausimas dėl teisės kreiptis į teismą nuosavybės teisių atkūrimo byloje ginant viešąjį interesą.

Pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 metais suformuotą teismų praktiką, gindama viešąjį interesą, apskrities viršininko administracija siekdama panaikinti savo sprendimą atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą, privalėtų inicijuoti tokio sprendimo panaikinimą įstatymų nustatyta tvarka (taip pat ir teisme). Tačiau inicijavimas, kaip subjekto teisė kreiptis į teismą dėl atitinkamo akto panaikinimo, galimas tik tada, jei tam subjektui tokią teisę nustato specialus įstatymas [2004 m. sausio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴-65/2004].

2005 metais Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija vystydama teismo suformuotą praktiką dar kartą nurodė, kad nustačius, jog sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo priimtas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką, ir esant ginčui, apskrities viršininko administracijos institucija, priėmusi tokį sprendimą, privalėtų inicijuoti šio sprendimo panaikinimą teismine tvarka. Jei specialus įstatymas subjekto teisės kreiptis į teismą dėl sprendimo panaikinimo nenustato, sprendimo panaikinimo inicijavimas ribojamas tik atitinkamu informacijos pateikimu subjektui, turinčiam teisę kreiptis į teismą dėl tokio sprendimo panaikinimo.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad pagal Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 straipsnį, subjektu, ginančiu viešąjį interesą įstatymų numatytais atvejais pagal asmens, valstybės ar savivaldybių institucijos ar įstaigos pranešimą, pasiūlymą, skundą arba savo iniciatyva, taip pat tais atvejais, kai kitų institucijų pareigūnai, tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, privalantys ginti šį interesą, nesiėmė priemonių pažeidimams pašalinti, yra prokurorai. Todėl Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas padarė išvadą, kad apskrities viršininko administracija dėl viešojo intereso pažeidimo nuosavybės teisių į žemę, mišką ar vandens telkinius atkūrimo proceso metu privalo informuoti prokuratūrą, kuri turi teisę kreiptis į teismą gindama tokius interesus.

Šioje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat pasisakė dėl termino, per kurį prokuroras, gindamas viešąjį interesą, turi teisę kreiptis su pareiškimu į teismą. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad sprendžiant dėl termino kreiptis į teismą, yra svarbus momentas, nuo kurio turi būti skaičiuojamas terminas, nustatymas. Vyriausiojo administracinio teismo nuomone, prokuroras, gindamas viešąjį interesą, įstatymų nustatytais atvejais gali kreiptis į teismą tik nustatęs, kad šis interesas yra pažeistas, t. y. turėdamas pakankamai duomenų, leidžiančių padaryti tokią išvadą. Prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 2 dalis numato priemones, kurių prokuroras gali imtis, jei galima manyti, kad pažeisti teisės aktų reikalavimai (prašyti iš asmenų dokumentų ir informacijos, kviesti asmenis ir gauti jų paaiškinimus ir kt.), tokiu būdu rinkdamas papildomą informaciją, kad būtų nustatyta, ar pažeistas viešasis interesas, ir ar yra

pagrindas, ginant šį interesą, kreiptis į teismą. Todėl Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, kad vieno mėnesio terminas, per kurį prokuroras, gindamas viešąjį interesą, gali kreiptis į teismą su pareiškimu ir prašyti panaikinti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo, skaičiuotinas nuo to momento, kai yra surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių teigti, kad šis sprendimas pažeidžia viešąjį interesą.

[2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁷-585/2005. Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra prieš Vilniaus apskrities viršininko administraciją. Procesinio sprendimo kategorija 11.4.1; 11.6.1.5.].

Vienodos administracinių teismų praktikos nuosavybės teisių atkūrimo srityje formavimui yra reikšmingas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas administracinėje byloje Nr. A¹¹ – 443/2005. Šiame sprendime Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad teisinius santykius dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo reglamentuoja specialusis įstatymas – Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas. Teisėjų kolegija išaiškino, kad atsižvelgiant į specialų teisinių santykių dėl nuosavybės teisių į neteisėtai nacionalizuotą žemę atkūrimo reguliavimą, teisės į nuosavybės teisių atkūrimą perleidimo sandoriai (tarp jų ir notaro sudaryti sandoriai) yra reikšmingi, t. y. sukelia Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo nustatytus teisinius padarinius tiek, kiek tai tiesiogiai yra numatyta šiame įstatyme. Ir priešingai, sandoriai, nenumatyti Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, nėra reikšmingi sprendžiant teisės į nuosavybės teisių atkūrimą atsiradimo ir tokios teisės gynimo klausimus. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad teisę į nuosavybės teisių atkūrimą perleisti galėjo tik asmenys, nurodyti Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, o kitiems asmenims tokia teisė nesuteikta ir tokie sandoriai teisinių pasekmių nesukelia.

[2005 m. balandžio 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A¹¹ – 443/2005. Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra prieš Vilniaus apskrities viršininko administraciją. Procesinio sprendimo kategorija 11.4.1.].

I. 7. Konkurencijos teisiniai santykiai

Sąžiningos konkurencijos laisvė yra viena iš esminių demokratinės visuomenės vertybių, saugoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir kitų teisės aktų. Reklama rinkos ekonomikoje yra viena iš

pagrindinių priemonių, skirtų informuoti vartotojus bei skatinti parduodamų prekių ir paslaugų apyvartą. Kartu reklama daro didelę įtaką ūkio subjektų tarpusavio konkurencijai. Siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją, reklamos teisiniai santykiai yra reglamentuoti Lietuvos Respublikos Reklamos įstatyme. Kadangi praėjusieji metai pasižymėjo itin intensyvia konkurencija mobiliojo ryšio paslaugų rinkoje, būtent šioje rinkoje kilo nemažai ginčų dėl netinkamo pasinaudojimo reklama, norint laimėti konkurencinę kovą. 2005 metais Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui dažnai teko pasisakyti dėl Reklamos įstatymo nuostatų, ypač dėl lyginamosios ir klaidinančios reklamos. Neteisėta lyginamoji reklama paprastai pažeidžia reklamos užsakovo konkurentų teises, o klaidinanti reklama verčia vartoją priimti nepagrįstus, galbūt nenaudingus sprendimus, jei remiamasi apgaulinga informacija. Taip pažeidžiami vartotojų interesai bei iškraipoma konkurencija rinkoje.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas administracines bylas 2005 metais, nustatė kriterijus, pagal kuriuos reklama priskiriama klaidinančiai ir (ar) neleistinai lyginamajai reklamai, išaiškino „*paprasto vartotojo*“ sąvoką bei detalizavo atsakomybės už klaidinančią ir lyginamąją reklamą taikymo sąlygas. Administracinėje byloje **Nr. A¹-931/2005** teisėjų kolegija pabrėžė, kad vertinant, ar tam tikrais veiksmais buvo pažeistas Reklamos įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas naudoti klaidinančią reklamą, būtina nustatyti bent vieną Reklamos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje nurodytą kriterijų, apibūdinantį klaidinančią reklamą, ir įvertinti tą kriterijų *paprasto reklamos vartotojo* požiūriu. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino „*paprasto vartotojo*“ sąvoką, remdamasis tiek lingvistine analize, tiek Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika, ir konstatavo, kad nors Reklamos įstatyme yra vartojama „*paprasto vartotojo*“, o Teisingumo Teismo praktikoje – „*vidutinio vartotojo*“ sąvoka, jų turinys tapatus. Tokią išvadą teisėjų kolegija padarė, atsižvelgdama į vidutinio vartotojo sąvokos apibūdinimą – „*protingai gerai informuotas*“, „*protingai atidus ir apdairus*“, kurie paprastai priskiriami socialiai aktyvių, pakankamai išsilavinusių, tačiau neturinčių specialių žinių tam tikrose srityse žmonių kategorijai. „*Paprasto vartotojo*“ samprata, teisėjų kolegijos nuomone, taip pat atitinka tokią vartotojų kategoriją. Todėl sprendžiant ginčą dėl pareiškėjo reklamos išsamumo Reklamos įstatyme nurodyto *paprasto vartotojo* požiūriu, ši sąvoka vartotina kaip vidutinio vartotojo sąvokos sinonimas. Vidutinio (*paprasto*) vartotojo ekonominis elgesys paprastai siejamas su bendru įspūdžiu apie prekę (jos pakuotė, prekės ženklas, bendro pobūdžio informacija apie prekės savybes, prekės kaina), neanalizuojant kiekvienos detalės. Šis principas taikytinas ir prekės reklamai.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kad reklaminiai teiginiai, kuriuose akcentuojama maža mobiliojo ryšio paslaugų kaina, tačiau nepateikiama išsami informacija apie

reklamuojamų tarifų galiojimo laiką ir nesudaroma reali galimybė vidutiniam vartotojui spręsti apie galimas papildomas sąlygas, dėl kurių jam tektų ieškoti papildomos informacijos, galėjo suformuoti klaidingą vidutinio vartotojo nuomonę apie paslaugą, atitinkamai paveikti jo apsisprendimą, todėl yra pripažintini klaidingi bei neatitinkantys Reklamos įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtinto išsamumo kriterijaus.

Aiškindama lyginamosios reklamos sąvoką Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad lyginamosios reklamos fakto konstatavimui nėra būtinas reklamos užsakovo konkurento įvardijimas reklamoje tiesiogiai (*expressis verbis*), nurodant jo pavadinimą. Pagal Reklamos įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą lyginamosios reklamos apibrėžimą, lyginamajai reklamai priskiriama ne tik tokia reklama, kurioje tiesiogiai nurodytas reklamos užsakovo konkurentas, bet ir tokia, kurios turinys leidžia vidutiniam (paprastam) vartotojui identifikuoti reklamos užsakovo konkurentą.

Šioje nutartyje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija taip pat konstatavo, kad pareiškėjui pagal Reklamos įstatymą paskirta ekonominė sankcija negali būti prilyginama kriminalinei bausmei, nes baudos dydžio nustatymas konstruojamas taip, kad ūkio subjektas būtų ne formaliai nubaudžiamas, o būtų atsižvelgiama ir į ūkio subjekto finansinę padėtį. Pagal Reklamos įstatymą, baudos dydžio nustatymas priklauso nuo ūkio subjekto bendrųjų pajamų, t. y. net ir viršijanti nustatytą 30 tūkstančių litų dydį bauda pagal Reklamos įstatymą negali viršyti 3 procentų ūkio subjekto bendrųjų metinių pajamų.

[2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹-931/2005**. UAB „Tele 2“ prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.1; 7.5.2.]

Administracinėje byloje **Nr. A¹-930/2005** Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad pagal Reklamos įstatymą skiriamos baudos dydis turėtų būti toks, kad įmonė, kuriai ji skiriama, pajustų baudos skyrimo padarinius. Jei paskirta bauda sudaro labai menką dalį metinių pareiškėjo bendrųjų pajamų, toks baudos, kaip atsakomybės už pakartotinį Reklamos įstatymo pažeidimą, dydis nelaikytinas pareiškėjo neproporcingai griežtu nubaudimu. Priešingu atveju, jei baudos dydis neleistų pareiškėjui pajusti jokių padarinių, galėtų būti sudarytos prielaidos nepasiekti teisinės atsakomybės tikslų, įskaitant pažeidimų prevenciją.

Šioje byloje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pasisakė dėl Konkurencijos tarybos paskirto įpareigojimo paneigti ginčijamus reklaminius teiginius tikslingumo.

Teisėjų kolegija nurodė, kad sprendžiant dėl tokio įpareigojimo skyrimo būtina atsižvelgti į tai, kiek laiko praėjo nuo ginčijamos reklaminės akcijos iki galimo paneigimo paskelbimo. Jei įpareigojimas paneigti ginčijamus reklaminius teiginius skiriamas praėjus ilgam laikotarpiui, jis pripažintinas nepagrįstu, nes, pagal esamas rinkos sąlygas ir judriojo ryšio telefoninių paslaugų reklaminių akcijų dažnumą, tokių paslaugų vartotojai praktiškai neturi galimybių atsiminti ginčijamos reklaminės akcijos detalių. Teisėjų kolegijos nuomone, tokio įpareigojimo vykdymas gali sukelti didesnę neigiamą poveikį vartotojams nei paneigimo nepaskelbimas, nes tokios akcijos priminimas ir papildoma susijusi informacija vartotojams galėtų sukelti tam tikrų papildomų neaiškumų ir asociacijų, galinčių juos klaidinti.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija taip pat išaiškino, kad Konkurencijos tarybos įpareigojimais paneigti klaidinančią reklamą turi būti suformuluoti konkrečiai, nurodant ir paneigimo formą, ir turinį. Teisėjų kolegijos nuomone, abstraktus turinio įpareigojimas nesudaro sąlygų ūkio subjektui, kuriam toks įpareigojimas nustatytas, tiksliai ir tinkamai įvykdyti tą įpareigojimą. Ūkio subjekto nuožiūra sukurtas reklaminių teiginių paneigimo tekstas ir vizualinis apipavidalinimas, kai nėra konkrečių Konkurencijos tarybos nustatytų gairių, galėtų būti įvairiai interpretuojamas ir vertinamas, o neaiškios arba netinkamai suvoktos pareigos įvykdymas galėtų net sukelti papildomų teisinių ginčų. Pasak Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, abstraktūs įpareigojimai paneigti naudotą klaidinančią reklamą pripažintini neteisėtais, t. y. neatitinkančiais Viešojo administravimo įstatymo nustatytų reikalavimų.

[2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹-930/2005. UAB „Tele 2“ prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.1.]

Kokiais atvejais lyginamoji reklama gali būti pripažinta teisėta, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, nagrinėdamas administracinę bylą Nr. A⁴-825/2005. Teisėjų kolegija konstatavo, kad lyginamosios reklamos leidimas sietinas su reklama, kuri nediskredituoja ir nemenkina konkurento prekių ar paslaugų ženklų, firmos vardo, kitų skiriamųjų žymenų, jo prekių, paslaugų, veiklos, finansinės ar kitokios padėties. Reklamos įstatyme įtvirtinti principai reikalauja, kad reklama būtų padori ir teisinga, joje draudžiamas šmeižimas, diskriminacija, dezinformacija ir kitokie veiksniai, galintys turėti neigiamą įtaką visuomenei, jos moralei, saugumui ir pan. Konkurencija taip pat turi būti grindžiama ūkinės veiklos sąžiningumu, gerais papročiais ir nekenkti kito ūkio subjekto galimybėms konkuruoti. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nuomone, yra svarbu nustatyti, ar konkretus reklaminis teiginys iš tikrųjų menkina ir diskredituoja konkurentą. Teisėjų kolegijos nuomone, lyginamojoje reklamoje panaudotas neigiamas

pasisakymas apie konkurentą, teigiant, kad jis klaidina vartotoją, yra akivaizdus konkurento vardo ir jo veiklos (teikiamų paslaugų) menkinimas ir diskreditavimas. Tokiu atveju nėra svarbu, ar reklamoje teisingai ar neteisingai nurodytos konkurento paslaugų kainos. Jei reklamoje skleidžiamas neigiamas požiūris į konkurentą kaip į klaidinantį vartotoją, tokia reklama pripažintina neteisėta lyginamąja reklama.

[2005 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴-825/2005**. UAB „Eurocom“ prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.1.]

I. 8. Bylos, susijusios su Europos Sąjungos teisės aktu taikymu

2001 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 2001 m. kovo 5 d. Lietuvos Respublikos ir Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujančios Europos Bendriją, pasirašytą daugiametę finansavimo sutartį dėl specialiosios Žemės ūkio ir kaimo plėtros paramos programos (SAPARD). Pagal 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymo 18 straipsnį, įstaiga, administruojanti lėšas Europos Sąjungos paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai bei atliekanti šių lėšų mokėjimo bei kontrolės funkcijas, Lietuvos Respublikoje yra Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – Nacionalinė mokėjimo agentūra). Ši agentūra priima paraiškas, atlieka jų vertinimą ir priima sprendimą dėl paramos suteikimo. Žemės ūkio produkcijos augintojai bei kaimų bendruomenių nariai praėjusiais ir šiais metais aktyviai teikė paraiškas, siekdami modernizuoti savo ūkius ir fermas, pasinaudodami Europos Sąjungos kompensacijomis už investicijas. Suinteresuoti asmenys, gavę neigiamus Nacionalinės mokėjimo agentūros sprendimus dėl paramos pagal SAPARD programą suteikimo, kreipėsi į administracinius teismus juos ginčydami. Nacionalinė mokėjimo agentūra, vykdydama teisės aktais jai patikėtas funkcijas ir naudodamasi šioms funkcijoms įgyvendinti priskirtomis teisėmis, veikia viešojo administravimo srityje, todėl ginčai dėl SAPARD paramos skirstymo yra teisingi administraciniams teismams. Kadangi tai yra ganėtinai nauja teismų praktikos sritis, itin reikšmingas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo vaidmuo, formuojant vieningą administracinių teismų praktiką ginčiuose dėl SAPARD programos lėšų paskirstymo.

Vienodam teisės taikymui šioje srityje svarbi yra Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje **Nr. A⁶-16/2005**, kurioje išplėstinė teisėjų kolegija nustatė kriterijus, pagal kuriuos turi būti vertinama, ar konkrečiam asmeniui gali būti suteiktas paramos gavėjo – nuolatinio kaimo gyventojų statusas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Europos Komisijos 2000 m. lapkričio 27 d. sprendimu Nr. 3329 patvirtintos

Specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros 2000–2006 metams programos II Priedo „Techniniai priemonių aprašymai“ 4 dalies „Kaimo infrastruktūros tobulinimas“ 10 punktą, vieni iš SAPARD paramos krypties „Kaimo infrastruktūros tobulinimas“ paramos gavėjų yra nuolatiniai kaimo vietovės gyventojai. Šioje byloje kilo ginčas, ar tam, kad asmuo būtų pripažintas nuolatinis kaimo gyventojas, užtenka įrodyti didžiosios dalies turto buvimo kaimo vietovėje faktą.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad vertinant ar asmuo yra nuolatinis kaimo gyventojas, turi būti vadovaujama gyvenamosios ir nuolatinės gyvenamosios vietos sąvokas pateikiančiomis Civilinio kodekso 2.12 straipsnio 5 dalies, 2.16 straipsnio 2 dalies, 2.17 straipsnio 1 dalies normomis, o didžiosios turto dalies buvimo vieta yra tik vienas iš kriterijų, aiškinant nuolatinio kaimo gyventoją sąvoką. Teisėjų kolegijos nuomone, nustatant asmens nuolatinę gyvenamąją vietą, reikia atsižvelgti į tokius faktorius kaip asmens darbo vieta, kur jis gyvena ilgiausiai pagal gyvenimo toje vietoje trukmę ir tęstinumą, kur yra asmens turto didžioji dalis, kokia asmens gyvenamoji vieta nurodyta viešuosiuose registruose, kur asmuo gauna korespondenciją, kokią gyvenamąją vietą asmuo nurodo viešuose pareiškimuose kaip savo nuolatinę gyvenamąją vietą, kur gyvena asmens sutuoktinis ir pan. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pabrėžė, kad jei nuolatinis miesto gyventojas kaimo vietovėje turi didžiąją dalį turto, jis vien tik pagal turto buvimo vietą negali būti laikomas nuolatinis kaimo gyventojas, nes tas pats asmuo tuo pačiu metu negali būti ir nuolatinis miesto gyventojas, ir nuolatinis kaimo gyventojas.

[2005 m. birželio 10 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶-16/2005**. *Asociacija „Macevičių palivarko bendruomenė“ prieš Nacionalinę mokėjimo agentūrą prie Žemės ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 23.1; 25].

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje 2005 metais pradėtas realizuoti EB sutarties 234 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas nacionalinių teismų ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo bendradarbiavimo mechanizmas, numatantis pareigą nacionaliniam galutinės instancijos teismui, iškilus Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo klausimui, kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą prašant priimti preliminarų nutarimą.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A¹⁵-1292/2005** sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą prašydamas išaiškinti kai kurias 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir

alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo nuostatas. Ginčas byloje kilo tarp pareiškėjo UAB „Profisa“ ir atsakovo Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos dėl to, ar pagal Akcizų įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 5 punktą turi būti apmokestinamas akcizais įmonės importuojamose prekėse (šokolado gaminiuose) esantis etilo alkoholis, jeigu grynojo etilo alkoholio kiekis šokolado gaminiuose neviršija Akcizo įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatytos normos.

Nagrinėdamas šią bylą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas rėmėsi 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo. Pagal lietuvišką Direktyvos 92/83/EEB 27 straipsnio 1 dalies f punkto variantą valstybės narės neapmokestina produktų, kuriems taikoma ši direktyva, suderintais akcizais tokiomis sąlygomis, kurias jos nustato, siekdamos užtikrinti, kad šiais atleidimais būtų galima teisingai ir tiesiogiai pasinaudoti bei išvengti bet kokių išsisukinėjimų, vengimo ar piktnaudžiavimo, „kai jie yra vartojami kaip sudedamoji pusgaminių dalis maisto produktų, kurie gali būti papildomi arba kuriuose kaip nors kitaip reikalingas alkoholis, gamyboje; laikantis sąlygos, kad kiekvienu atveju alkoholio kiekis neviršija 8,5 litrų šimte kilogramų produkto šokolado pramonėje ir 5 litrų gryno alkoholio šimte kilogramų kitų produktų.“

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos nuomone, Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punkto tekstai kitomis Europos Sąjungos oficialiomis kalbomis gali suponuoti skirtingą aiškinimo rezultatą, nei tekstas lietuvių kalba. Angliškas („when used *directly* or as a constituent of semi-finished products for the production of foodstuffs <...>“), vokiškas („*unmittelbar* oder als Bestandteile von Halbfertigerzeugnissen für die Herstellung von Lebensmitteln <...>“) ir prancūziškas („utilisés *directement* ou en tant que composants de produits semi-finis pour la fabrication d'aliments <...>“) Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punkto tekstai galėtų būti interpretuojami, kaip įpareigojantys atleisti nuo akcizų ir tuos Direktyvos 20 straipsnyje nurodytus produktus, kurie yra skirti tiesioginiam vartojimui kaip sudedamoji maisto produktų dalis, o ne vien produktus, kurie yra vartojami kaip sudedamoji pusgaminių dalis tolesnei maisto produktų gamybai. Tuo tarpu Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punktas lietuvių kalba reglamentuoja tik etilo alkoholio, vartojamo kaip *pusgaminių dalis* maisto produktų gamybai, atleidimą nuo akcizų.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, remdamasis Europos Bendrijų Teisingumo teismo praktika (ETT bylos 283/81 *CILFIT / Ministro della Sanita, C-482/98 Italy / Commission*), taip pat pabrėžė, kad Bendrijos teisės nuostatos rengiamos daugeliu kalbų ir kad skirtingos kalbinės formuluotės yra vienodai įpareigojančios; Bendrijos teisės nuostatos aiškinimas reiškia tekstų

skirtingomis kalbomis lyginimą, o esant skirtingoms kalbinėms formuluotėms, neaiški nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės akto sistematiką ir tikslą.

Europos Bendrijų Teisingumo Teismui pateiktas toks klausimas:

Ar, atsižvelgiant į 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo teksto skirtingomis kalbomis skirtumus, šios Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punktas turėtų būti aiškinamas, kaip įpareigojantis valstybes nares atleisti nuo akcizų į Europos Bendrijų muitų teritoriją įvežamą etilo alkoholį, esantį šokolado gaminiuose, skirtuose tiesioginiam vartojimui, kai alkoholio kiekis neviršija 8,5 litrų šimte kilogramų produkto šokolado gaminiuose?

Nagrinėjama administracinė byla sustabdyta, kol bus gautas Europos Bendrijų Teisingumo Teismo preliminarus nutarimas.

[2005 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁵-1292/2005**. *UAB „Profisa“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.4; 23.1].

I. 9. Kiti ginčai viešojo administravimo srityje

Administracinėje byloje **Nr.A²-263/2005** *Varėnos rajono savivaldybės „Ryto“ vidurinės mokyklos švietimo darbuotojų organizacija prieš Varėnos rajono savivaldybės Tarybą* vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl viešojo administravimo institucijų pareigos konsultuotis su visuomenės interesus atitinkamoje srityje atstovaujančiomis organizacijomis. Teisėjų kolegija, remdamasi Viešojo administravimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi pažymėjo, kad viešojo administravimo institucijos dėl administracinio reglamentavimo sprendimų, susijusių su bendrais teisėtais visuomenės interesais ir turinčių svarbią reikšmę didelei gyventojų bendruomenės daliai, turi konsultuotis su visuomenės interesus atitinkamoje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų, profsąjungų, visuomeninių organizacijų, kitų nevyriausybinų organizacijų atstovais), o įstatymų numatytais atvejais – ir su gyventojais. Iš paminėto teisinio reglamentavimo matyti, jog įstatymas konkrečiai neįvardija atvejų, kada turi būti konsultuojamasi su visuomenės interesus atitinkamoje srityje atstovaujančiomis organizacijomis, todėl kiekvienu atveju turi būti vertinama reglamentuojamo klausimo svarba ir reikšmė visuomenei ar atitinkamai jos daliai. Nagrinėjamo ginčo atveju kilo klausimas, dėl kurio buvo priimtas ginčijamas sprendimas – mokyklų tinklo pertvarkymas, pripažintinas svarbiu didelei savivaldybės gyventojų daliai, todėl prieš priimant

sprendimą turėjo būti konsultuotasi su visuomenės interesus atitinkamoje srityje atstovaujančiomis organizacijomis.

Pagal Viešojo administravimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalį su gyventojais turi būti konsultuojamasi įstatymų numatytais atvejais. Nei Švietimo įstatymas, nei Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 m. nuostatos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, nei kiti teisės aktai nenumatė, kad atliekant mokyklų pertvarką būtų privaloma tartis su gyventojais, todėl tai yra savivaldybės pasirinkimo teisė.

Viešojo administravimo įstatymas taip pat nenumato konsultavimosi su visuomenės interesus atitinkamoje srityje atstovaujančiomis organizacijomis ar gyventojais formų ir apimties. Priešingai, Viešojo administravimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalis nustato, kad konsultavimosi būdus (suinteresuotų asmenų sueiga, apklausos, viešai skelbti susirinkimai, atstovų kvietimai, kiti nuomonių išaiškinimo būdai) pasirenka pati viešojo administravimo institucija, jeigu įstatymų nenustatyta kitaip.

Vietos savivaldos įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtintas gyventojų dalyvavimo tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus principas. Šis principas reiškia, kad savivaldybės institucijos sudaro sąlygas gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, skatina kitas pilietinės iniciatyvos formas. Dėl nutartyje išdėstytų argumentų teisėjų kolegija pripažino, kad rengiant mokyklų pertvarkos bendrąjį planą, šis principas pažeistas nebuvo.

[2005 m. kovo 10 d. nutartis administracinėje byloje **Nr.A²-263/2005**. *Varėnos rajono savivaldybės „Ryto“ vidurinės mokyklos švietimo darbuotojų organizacija prieš Varėnos rajono savivaldybės Tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 25]

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nuosekliai laikėsi savo praktikos [2003 m. lapkričio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁷-1140/2003 *V. J. M. prieš Valstybinę medicininio audito inspekciją prie Sveikatos apsaugos ministerijos*] nagrinėdamas bylas ir aiškindamas, kokie viešojo administravimo aktai ir kokiais atvejais gali būti skundo administraciniam teismui dalykai. Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A¹¹-130/2005** nagrinėjo ginčą, kilusį Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Miesto plėtros departamento nuolatinės statybos komisijai priėmus sprendimą nepritarti statybos leidimo daugiabučio namo statybai išdavimui.

Teismas visų pirma sprendė klausimą, ar ginčijamas raštas gali būti administracinių bylų teisenos tvarka nagrinėtino skundo dalykas.

Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad aiškinant Statybos įstatymo 23 straipsnį, Aplinkos ministro 2002 m. balandžio 23 d. įsakymu Nr. 202 patvirtinto statybos techninio reglamento STR 1.07.05:2002 „Nuolatinės statybos komisijos pavyzdinių nuostatų“ 13 punktą, galima konstatuoti, kad:

pirma, nuolatinės statybos komisijos išvada ir joje nurodytos rekomendacijos (pasiūlymai) skirti tam, kad juos įvertintų turintis teisę išduoti statybos leidimą subjektas;

antra, išvadoje nurodyti pasiūlymai nėra privalomi išvados adresatui;

trečia, kompetentingam subjektui išdavus statybos leidimą arba atsisakius tai padaryti, Komisijos išvadoje nurodyti faktai ir jų teisinis įvertinimas tampa atitinkamo sprendimo, t. y. individualaus teisės akto, dalimi.

Teisėjų kolegija šioje nutartyje akcentavo, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo taikymo prasme Nuolatinės statybos komisijos išvada negali būti laikoma teisės aktu, tiesiogiai nustatančiu joje nurodytam asmeniui atitinkamas teises ar pareigas. Teisėjų kolegija konstatavo, kad minėta išvada negali būti laikoma Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka skundžiamu teisės aktu, o joje nurodytos aplinkybės gali būti teismo nagrinėjimo dalykas tik sprendžiant atsisakymo išduoti statybos leidimą pagrįstumo klausimą.

[2005 m. vasario 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹¹-130/2005 UAB „Pabilta“ prieš Vilniaus miesto savivaldybę. Procesinio sprendimo kategorija 13.2.]

*Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose dėl nelegalaus darbo
apibendrinimas ir teisės taikymo rekomendacijos
(santrauka)⁶*

2001 m. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – ir Teismas) paskelbė Bylų dėl nelegalaus darbo (ATPK 41³ str.) apibendrinimą. Nuo to laiko pasikeitė teisinis reglamentavimas nelegalaus darbo srityje. Įsigaliojus naujajai ATPK 41³ straipsnio redakcijai ir Darbo kodeksui, teismų praktika taikant ATPK 41³ straipsnį yra labai įvairi. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2005 m. pateikė naują bylų dėl nelegalaus darbo nagrinėjimo praktikos apibendrinimą. Šio apibendrinimo pagrindinis tikslas buvo nustatyti atvejus, kai teismų praktika, nagrinėjant bylas dėl nelegalaus darbo, nėra vienoda bei rekomenduoti teismams, kaip turėtų būti taikomos ir aiškinamos teisės normos. Analizuojant teismų praktiką vertinta, kaip taikomos proceso teisės normos, iškeliant administracines bylas, jas tiriant, nagrinėjant teisme, taip pat – administracinę atsakomybę už nelegalų darbų reglamentuojančios materialiosios teisės normos. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas rengdamas apibendrinimą didžiausią dėmesį skyrė probleminės teismų praktikos analizei, taip pat analizei tų teisės normų, kurių taikymas sukėlė daugiausiai neaiškumų. Apibendrintos 2004 m. apylinkių teismuose išnagrinėtos 267 administracinės bylos dėl nelegalaus darbo, iš kurių 41 byla apeliacine tvarka buvo nagrinėta Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme. Apibendrinant naudotasi teisės aktais, galiojančiais 2004 m. birželio 14 d.

Nuo 2003 m. sausio 1 d. nelegalaus darbo teisinis reglamentavimas iš esmės pasikeitė: nuo nurodytos datos įsigaliojo Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (toliau – ir DK) ir neteko galios Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas. Administracinė atsakomybė už nelegalų darbą kaip savarankišką administracinį teisės pažeidimą yra numatyta ir ATPK 41³ straipsnyje. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad ATPK 41³ straipsnyje⁷ yra pavartotas specialusis terminas „nelegalus darbas“, kuris to paties teisėkūros subjekto yra apibrėžtas to paties lygmens norminiame akte – Darbo kodekse, nurodė, kad ATPK 41³ straipsnyje yra išdėstyta blanketinė teisės norma, t. y. teisės norma, kurios esminiai turinio elementai išdėstyti kitame teisės akte. Dėl to, taikant ATPK 41³ straipsnį ir sprendžiant dėl nelegalaus darbo, kaip administracinio teisės pažeidimo sudėties elementų, būtina vadovautis Darbo kodeksu.

Visų pirma Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas apibendrino, kaip teismai aiškina ATPK 41³ straipsnyje numatyto teisės pažeidimo objektyviuosius požymius. Lietuvos vyriausiasis

⁶ Visą apibendrinimo tekstą galima rasti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo internetiniame tinklapyje <http://www.lvat.lt>

⁷ 2002 m. gruodžio 10 d. įstatymo Nr. IX-1260 redakcija, įsigaliojusi nuo 2003 m. sausio 1 d.

administracinis teismas pateikė rekomendacijas teismams dėl nelegalaus darbo, kaip administracinio teisės pažeidimo, sudėties objektyviųjų požymių nustatymo. Teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjas nelegalų darbą (ATPK 41³ str.) pagal pažeidimo objektą yra priskyres administraciniams teisės pažeidimams darbo srityje. Nelegaliu darbu kėsinama į kelis teisinius gėrius, šio pažeidimo tiesioginiai objektai yra du: 1) nelegaliu darbu kėsinama į asmens teisę pasinaudoti teisinėmis ir socialinėmis garantijomis, kurios priklauso pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims; 2) šiuo pažeidimu kėsinama į valstybės ir visuomenės interesus, leidžiančius užtikrinti, kad visi asmenys įstatymų nustatytu būdu galėtų pasinaudoti teisinėmis ir socialinėmis garantijomis, kurios priklauso pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, taip pat užtikrinti, kad būtų mokami mokesčiai, kuriuos prievolė mokėti atsiranda pagal darbo sutarties faktą.

Administracinė atsakomybė pagal ATPK 41³ straipsnį dėl nelegalaus darbo yra traukiami darbdaviai ar jų įgalioti asmenys, kurie leidžia realiai dirbti darbą fiziniam asmeniui, esant Darbo kodekso 93 straipsnyje nustatytiems darbo sutarties požymiams, nesilaikant darbo sutarties sudarymo taisyklių (DK 99 str.), kai nesilaikant darbo sutarties sudarymo taisyklių padaroma žala ar kyla tokios žalos grėsmė asmens teisei pasinaudoti teisinėmis ir socialinėmis garantijomis, kurios priklauso pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims; padaroma žala ar kyla tokios žalos grėsmė valstybės ir visuomenės interesų užtikrinimui, kad visi asmenys įstatymų nustatytu būdu galėtų pasinaudoti teisinėmis ir socialinėmis garantijomis, kurios priklauso pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims; taip pat užtikrinti, kad būtų mokami mokesčiai, kuriuos prievolė mokėti atsiranda pagal darbo sutarties faktą.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pateiktame apibendrinime taip pat pasisakė ir dėl nelegalaus darbo subjektyviųjų požymių. Teismas nurodė, kad administracinė atsakomybė pagal ATPK 41³ straipsnį traukiami fiziniai, pakaltinami asmenys, kuriems iki administracinio teisės pažeidimo padarymo sukako šešiolika metų, turintys specialųjį požymį –yra darbdavys ar jo įgaliotas asmuo.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pateiktame apibendrinime dėl nelegalaus darbo taip pat buvo aptarti ir klausimai, susiję su ikiteisminiu procesu ir atvejai, kai dėl pareigūnų neteislingai atliekamų veiksmų gali kilti teisinių pasekmių. ATPK 259 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad dėl padaryto administracinio teisės pažeidimo įgaliotas pareigūnas surašo protokolą. Pagal ATPK 259¹ straipsnio 1 dalį administracinių teisės pažeidimų, numatytų ATPK 41³ straipsnyje, administracinio teisės pažeidimo protokolus turi teisę surašyti vidaus reikalų ir policijos pareigūnai, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pareigūnai, Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnai, Valstybinio socialinio draudimo fondo įstaigų pareigūnai, Valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai. Taip pat teisę iškelti administracinio teisės pažeidimo bylą turi teismas (teisėjas) ir prokuroras (ATPK 262 str. 8 d., 255 str.). Lietuvos vyriausiasis

administracinis teismas priminė, kad administracinio teisės pažeidimo protokolas turi dvejopą reikšmę: 1) jis yra procesinis dokumentas, kuriame formuluojamas kaltinimas dėl administracinio teisės pažeidimo padarymo, 2) dokumentas, kuriame fiksuojami nustatyti įrodymai, kitos aplinkybės ir žinios, reikšmingos nagrinėjant bylą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas akcentavo, kad teismų praktikos analizė leidžia sutikti su teisės mokslo išvadomis, kad nuo teisingo protokolo surašymo labai priklauso ir administracinio teisės pažeidimo bylos baigtis – administracinio teisės pažeidimo protokolas turi lemiamą reikšmę asmens kaltės nustatymui⁸. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aptardamas veiksmus, kurių turi imtis teismas, nustatęs administracinės teisės pažeidimo protokolo trūkumus, atkreipė teismų dėmesį į tai, kad apylinkės teismas, rengdamasis nagrinėti bylą, pagal ATPK 280 straipsnį privalo išspręsti, ar teisingai surašytas protokolas ir kita administracinio teisės pažeidimo bylos medžiaga, įvertinti ar išreikalauti reikalingą papildomą medžiagą, taip pat įvertinti, ar tenkintini administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens, nukentėjusiojo, jų atstovų pagal įstatymą, advokatų ar kitų įgaliotų atstovų prašymai. Teismas, nustatęs, kad protokolas surašytas netinkamai – nenurodyti esminiai nelegalaus darbo, kaip administracinio teisės pažeidimo, sudėties požymiai, yra kitų esminių protokolo ar bylos medžiagos trūkumų, kliudančių bylą nagrinėti teisme – turėtų grąžinti bylą protokolą surašiusiai institucijai, kad būtų patikslintas administracinio teisės pažeidimo protokolas arba, priklausomai nuo bylos aplinkybių, būtų papildomai tiriama.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas akcentavo, kad nagrinėjant administracinio teisės pažeidimo bylą būtina ištirti ir įvertinti visas bylai reikšmingas aplinkybes. ATPK 284 straipsnio 1 dalis nustato, kad organas (šiuo atveju – apylinkės teismas), nagrinėdamas administracinio teisės pažeidimo bylą, privalo išaiškinti: ar buvo padarytas administracinis teisės pažeidimas, ar ATP protokole kaip pažeidėjas nurodytas asmuo, kaltas dėl pažeidimo padarymo, ar jis trauktinas administracinėn atsakomybėn, ar yra atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių, ar padarytas turtinis nuostolis, taip pat išaiškinti kitas aplinkybes, turinčias reikšmę tam, kad byla būtų teisingai išspręsta. Įrodymų įvertinimas yra pagrįstas visapusišku, pilnutiniu ir objektyviu visų ATPK 284 straipsnio 1 dalyje nurodytų bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu (ATPK 257 str.). Šių procesinės teisės normų reikalavimų nesilaikymas yra esminis procesinių normų pažeidimas, kuriam esant teismo priimtas procesinis sprendimas gali būti pripažintas nepagrįstu ir panaikintas⁹. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aptarė tinkamo nutarimų motyvavimo svarbą. Institucija, nagrinėjanti administracinę bylą, privalo vykdyti ATPK 257 straipsnio reikalavimus ir surinkti visumą įrodymų, kurių pagrindu konstatuojamos arba paneigiamos neteisėtos veikos aplinkybės, įrodymus, reikšmingus skiriant nuobaudą, liečiančius pažeidėjo asmenį. Vyriausiasis

⁸ Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Abramavičius A., Mikelėnas V., Vilnius, 1999 m., 31 p.

⁹ Administracinių teismų praktika 2, 292-293 p.

administracinis teismas atkreipė teismų dėmesį į tai, kad nutarimas pripažįstamas pagrįstu tik tada, jei „išvados padarytos visapusiškai, išsamiai ir objektyviai ištyrus ir įvertinus visas bylai svarbias faktines aplinkybes“¹⁰; „būtina teismų daromas išvadas pagrįsti byloje surinktų įrodymų visuma“¹¹.

Apibendrinime aptarti ir nuobaudų už nelegalų darbą skyrimo klausimai, baudos dydžio nustatymas, švelnesnės nuobaudos skyrimo galimybės bei nuobaudų skyrimo terminai. Įstatyme pabrėžiama, kad nuobauda už administracinį teisės pažeidimą skiriama tiksliai laikantis ATPK ir kitų aktų dėl administracinių teisės pažeidimų (ATPK 30 str. 1 d.). ATPK 30² straipsnyje nustatytos vienos iš administracinių nuobaudų rūšių – baudos – pagrindinės skyrimo taisyklės. ATPK 30 straipsnio 1 dalies procesinė taisyklė yra itin reikšminga taikant ATPK 30² straipsnį, nes šiame straipsnyje nustatytos itin formalizuotos baudos parinkimo taisyklės.

Administracinės nuobaudos skyrimo terminai yra nustatyti ATPK 35 straipsnyje. Pagal šio straipsnio 1 dalį administracinė nuobauda gali būti skiriama ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo teisės pažeidimo padarymo dienos, o esant trunkamam teisės pažeidimui, – per šešis mėnesius nuo jo paaiškėjimo dienos. ATPK 35 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad atsisakius kelti baudžiamąją bylą arba nutraukus baudžiamąją bylą, jei atsakomybėn traukiamo asmens veiksmuose yra administracinio teisės pažeidimo požymių, administracinė nuobauda gali būti skiriama ne vėliau kaip per du mėnesius nuo sprendimo atsisakyti kelti baudžiamąją bylą arba ją nutraukti priėmimo dienos. Tuo atveju, kai iki administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimo baigiasi ATPK 35 straipsnyje nustatyti administracinės nuobaudos skyrimo terminai, administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną negali būti pradėta, o pradėtoji turi būti nutraukta (ATPK 250 str. 7 p.). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas rekomendavo teismams laikytis praktikos, kad nelegalaus darbo ar kito trunkamojo teisės pažeidimo padarymo atveju, šešių mėnesių terminas turi būti skaičiuojamas atkreipiant dėmesį į tai, kada trunkamasis teisės pažeidimas buvo baigtas. Jei paaiškėja trunkamasis teisės pažeidimas, kuris dar vykdomas paaiškėjimo metu – šešių mėnesių terminas turi būti skaičiuojamas nuo paaiškėjimo dienos, tačiau jei gaunama informacija apie jau baigtą vykdyti trunkamąjį teisės pažeidimą – šešių mėnesių termino eiga prasideda nuo paskutinės trunkamojo teisės pažeidimo darymo dienos. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad nustačius, jog yra pasibaigę ATPK 35 straipsnyje nustatyti administracinės nuobaudos skyrimo terminai, administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną negali būti pradėdama, o pradėtoji turi būti nutraukiama, remiantis ATPK 250 straipsnio 7 punktu.

¹⁰ Administracinių teismų praktika 1, 305 p.

¹¹ Administracinių teismų praktika 1, 314 p.

*Teismų praktikos administracinėse bylose dėl nuosavybės teisių atkūrimo
apibendrinimas ir teisės taikymo rekomendacijos
(santrauka)¹²*

1. Nuosavybės teisių atkūrimas – teisingumo nuosavybės santykiuose atkūrimo, derinant socialinius interesus, procesas

Pripažindama nuosavybės atkūrimą ir nuosavybės teisių tęstinumą, Aukščiausioji Taryba 1990 m. lapkričio 15 d. patvirtino šiuos teiginius: „Neginčytinai pripažįsta Lietuvos piliečių nuosavybės teisės tęstinumą“; „Nustatyti, kad Lietuvos piliečiai turi teisę susigrąžinti įstatymo apibrėžtose ribose ir tvarka išlikusį jiems priklausiusį turtą natūra, o nesant galimybės susigrąžinti, gauti kompensaciją“.

Nuosavybės teisių tęstinumo nuostatos paskelbimas buvo pagrindas ribotai restitucijai vykdyti, t. y. pažeistoms nuosavybės teisėms apginti įstatymų nustatytais sąlygomis ir tvarka.

Nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimą reglamentuojančių įstatymų nuostata „pagal TSRS (LTSR) įstatymus buvo nacionalizuotas ar kitaip neteisėtai nusavintas (suvisuomenintas)“ reiškia, kad atkuriamos nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą, kuris pagal TSRS (LTSR) įstatymus buvo nacionalizuotas, municipalizuotas, t. y. kuris buvo neatlygintinai paimtas prieš buvusių savininkų valią, išskyrus turto konfiskavimą už padarytus administracinius teisės pažeidimus, kriminalinius nusikaltimus ar priverstinį pardavimą teismų sprendimams vykdyti civilinėse bylose nustatyta tvarka. Taip pat turi būti atkuriamos nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą, kurį, siekdami išvengti represinio poveikio priemonių, savininkai buvo priversti palikti be priežiūros, ir kuris buvo paimtas kaip bešeimininkis turtas.

2. Asmenys, turintys teisę į nuosavybės teisių atkūrimą

Atkuriant nuosavybės teises į žemę nustatyta, kas iki 1940 m. liepos 22 d. buvo nusavintos žemės savininkas pagal atitinkamoje Lietuvos Respublikos teritorijos dalyje galiojusius teisės aktus. Sprendžiant dėl nuosavybės teisių atkūrimo į pastatus, nustatyta, kas buvo pastatų savininkas iki jų nacionalizavimo akto surašymo.

Pretenduojančiam atkurti nuosavybės teises asmeniui tenkanti išlikusio nekilnojamojo turto dalis nustatoma atsižvelgiant ne į visus buvusio savininko įstatyminius įpėdinius, nurodytus Lietuvos Respublikos Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, o tik į tuos, kurie per nustatytus terminus ir tinkamai išreiškė savo valią dėl nuosavybės

¹² Visą apibendrinimo tekstą galima rasti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo internetiniame tinklapyje <http://www.lvat.lt>

teisių atkūrimo. Jei vienas iš pretendentų atsisako savo teisės į nuosavybės teisių atkūrimą arba per įstatymo nustatytą terminą nepaduoda prašymo dėl nuosavybės teisių atkūrimo, t. y. įstatymo nustatyta tvarka nepareiškia valios atkurti nuosavybės teises, kitam pretendentui (pretendentams), laiku padavusiam prašymą, nuosavybės teisės atkuriamos į visą buvusio savininko turtą, t. y. ir į tą dalį, į kurią galėjo pretenduoti asmuo, atsisakęs šios savo teisės arba per nustatytą terminą nepadavęs prašymo dėl nuosavybės teisių atkūrimo.

Teisės atkurti nuosavybės teises įgijėjai, kuriems šią teisę notaro patvirtinta sutartimi perleido Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodyti piliečiai, negali dar kartą perleisti šios teisės notaro patvirtinta sutartimi kitiems asmenims.

3. Valios dėl nuosavybės teisių atkūrimo išreiškimas

Teismai turėtų vertinti piliečių prašymus kaip tinkamą valios dėl nuosavybės teisių atkūrimo išreiškimą turinio ir formos aspektu, jeigu iš prašymo turinio aišku, kad pilietis tuo prašymu išreiškė valią atkurti nuosavybės teises į konkrečiam asmeniui nuosavybės teise priklausiusį ir konkrečiais rūšiniais požymiais apibrėžtą nekilnojamąjį turtą.

Asmenys, kurie pretendento prašyme dėl nuosavybės teisių atkūrimo nurodyti kaip pareiškėjui žinomi piliečiai, turėję teisę į turto sugražinimą, tačiau patys nepareiškę valios dėl nuosavybės teisių jiems atkūrimo, nepripažįstami pretendentais į nuosavybės teisių atkūrimą. Tačiau asmenys, kurie pretendento prašyme dėl nuosavybės teisių atkūrimo nurodyti kaip pretendentui žinomi piliečiai, turėję teisę į turto sugražinimą, ir kurie savo valią dėl nuosavybės teisių jiems atkūrimo nuosavybės teisių atkūrimą vykdančioms institucijoms išreiškė kitais būdais (pvz., tarpusavio ir su pretendentu pasirašytu susitarimu, nurodančiu, į kurias to paties turto dalis jie pageidauja atkurti nuosavybės teises, susitarimu dėl sugrąžintos žemės valdymo bendrosios nuosavybės teise ir pan.), pripažįstami pretendentais į nuosavybės teisių atkūrimą.

4. Prašymo atkurti nuosavybės teises padavimo terminai

Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ nustatytas naikinamasis terminas, kuriam pasibaigus, asmenys, turėję teisę į nuosavybės teisių atkūrimą pagal šį įstatymą ir laiku nepateikę prašymų, netenka tokios teisės, išskyrus asmenis, neturinčius Lietuvos Respublikoje nuolatinės gyvenamosios vietos dėl ištrėmimo ar įkalinimo už pasipriešinimą okupaciniams režimams.

Nuo 2004 m. spalio 26 d. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme nustatyti prašymų atkurti nuosavybės teises padavimo terminai tapo atnaujinamaisiais.

Prašymo atnaujinti terminus dėl prašymų pateikimo atkurti nuosavybės teises nagrinėjimas priskirtinas administraciniams teismams.

Įsigaliojus Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymui, piliečiams, pateikusiems prašymus atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą šio įstatymo nustatyta tvarka, nuosavybės teisės į nekilnojamąjį turtą gali būti atkuriamos, jeigu jos neatkurtos kitiems asmenims, turėjusiems teisę į nuosavybės teisių atkūrimą ir prašymus pateikusiems anksčiau galiojusio įstatymo nustatyta tvarka ir terminais.

Sprendimai, kuriais nuosavybės teisės į nekilnojamąjį turtą teisėtai atkurtos kitiems asmenims, negali būti naikinami vien tuo pagrindu, jog pareiškėjui nebuvo atkurtos nuosavybės teisės kartu su kitais pretendентаis dėl to, kad pareiškėjas per įstatymo nustatytą terminą nepateikė įgaliotai institucijai atitinkamo prašymo, arba dėl to, kad sprendimų, kuriais nuosavybės teisės atkurtos kitiems asmenims, priėmimo metu pareiškėjas pagal tuo metu galiojantį įstatymą neturėjo teisės į nuosavybės teisių atkūrimą.

Pateikusiu prašymą laiku negali būti laikomas asmuo, kuris Lietuvos Respublikos pilietybės neturėjo Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ galiojimo metu (t. y. neturėjo teisės į nuosavybės teisių atkūrimą pagal šį įstatymą) ir pilietybę įgijo jau galiojant Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymui, tačiau pilietybę patvirtinančio dokumento nepateikė per terminą, šio įstatymo nustatytą prašymams dėl nuosavybės teisių atkūrimo pateikti.

5. Valios dėl būdo, kuriuo atkuriamos nuosavybės teisės, pakeitimas

Piliečiai turi teisę pakeisti tik valią dėl būdo, kuriuo valstybė atlygina už išperkamą nekilnojamąjį turtą (pavyzdžiui, lygiaverčio žemės, miško ar vandens telkinio ploto perdavimas, piliečio piniginės prievolės valstybei įskaitymas, piniginei kompensacija ir t. t.), tačiau piliečiai, keičiantys savo pareikštą valią dėl būdo, kuriuo valstybė atlygina už išperkamą nekilnojamąjį turtą, neturi teisės reikalauti atkurti nuosavybės teises gražinant nekilnojamąjį turtą natūra.

Valia dėl būdo, kuriuo atkuriamos nuosavybės teisės, gali būti pakeista tik tuo atveju, kai sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, jei toks yra priimtas, dar nėra visiškai įvykdytas (pavyzdžiui, piliečiui pagal sprendimą išmokėta tik dalis piniginės kompensacijos už išlikusį nekilnojamąjį turtą).

Pakeisti valią dėl būdo, kuriuo atkuriamos nuosavybės teisės, gali ne tik tas asmuo, kuris buvo išreiškęs tokią valią, bet ir tas asmuo, kuriam teisė į nuosavybės teisių atkūrimą buvo vėliau perduota paveldėjimo ar kitu įstatymo numatytu teisių perdavimo būdu.

6. Sprendimų dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimo terminas ir tvarka

Apskritis viršininko administracija ir kitos institucijos, nagrinėjančios piliečių prašymus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, kiekvienu atveju privalo raštu pranešti apie posėdžio vietą ir laiką asmenims, padavusiems prašymus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, o atkuriant nuosavybės teises į ūkinės–komercinės paskirties pastatus ir gyvenamuosius namus, jų dalis, butus, – ir šio turto dabartiniams valdytojams.

Kompetentingų institucijų sprendimas dėl nuosavybės teisių į ūkinės–komercinės paskirties pastatus su priklausiniais ir į gyvenamuosius namus, jų dalis, butus atkūrimo gali būti priimtas tik dalyvaujant suinteresuotam asmeniui (t. y. asmeniui, kuris padavė prašymą dėl nuosavybės teisių į šį turtą atkūrimo) ir dabartiniam turto valdytojui.

Tais atvejais, kai suinteresuotiems asmenims nepranešama apie posėdžio, kuriame bus svarstomas prašymas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, vietą ir laiką, teismas, nagrinėdamas skundus dėl tokiuose posėdžiuose priimtų sprendimų atkurti arba neatkurti nuosavybės teises panaikinimo, turėtų nustatyti, ar toks sprendimų dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimo procedūros pažeidimas turėjo įtaką priimti neteisingą sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo.

Nagrinėjant skundus dėl apskričių viršininkų ar kitų kompetentingų institucijų vilkinimo priimti sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, turi būti nustatyta, ar yra visos įstatymo numatytos sąlygos, kurioms esant gali būti priimamas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, t. y. nustatyta, ar yra pateikti ir parengti visi dokumentai, be kurių sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo negali būti priimtas.

Nagrinėjant skundą dėl vilkinimo atkurti nuosavybės teises, būtina nustatyti, dėl kokių priežasčių nepriimamas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, t. y. ar sprendimas nepriimamas dėl to, kad institucija, nagrinėjanti piliečių prašymus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, vilkina jos kompetencijai priklausančių veiksmų atlikimą, ar dėl to, kad kita institucija neatlieka jos kompetencijai priklausančių veiksmų, dėl ko negali būti priimtas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo. Kai sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo negali būti priimtas tik dėl to, kad kita institucija vilkina jos kompetencijai priklausančių veiksmų, būtinų atkuriant nuosavybės teises, atlikimą, atsakovu nurodyta piliečių prašymus dėl nuosavybės teisių atkūrimo nagrinėti įgaliota institucija negali būti pripažinta vilkinančia nuosavybės teisių atkūrimą ir negali būti įpareigojama priimti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo.

7. Ginčų, susijusių su nuosavybės teisių atkūrimu, nagrinėjimas

Išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka turi būti nagrinėjami skundai, susiję su nuosavybės teisių į žemę, mišką, vandens telkinius atkūrimu, iki apskritis viršininko sprendimo dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimo, nepriklausomai nuo to, ar šie skundai paduodami dėl tam tikrų veiksmų

atlikimo (aktų priėmimo), ar dėl vilkinimo atlikti tokius veiksmus, bet ne dėl vilkinimo priimti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo.

Apskritis viršininkas (apskritis viršininko administracija), gindamas kitų asmenų pažeistas teises arba valstybės ar kitokius viešuosius interesus, negali skųsti teismui savo priimtą sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo. Apskritis viršininko administracija dėl viešojo intereso gynimo teismine tvarka nuosavybės teisių į žemę, mišką ar vandens telkinius atkūrimo procese turėtų kreiptis į teritorinę prokuratūrą, kurios teritorijoje padarytas skundžiamas pažeidimas.

Tais atvejais, kai prokuroras, siekdamas apginti viešąjį interesą, kreipiasi į teismą ir prašo panaikinti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo, taikomas Administracinių bylų teisenos įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje nustatytas vieno mėnesio terminas. Vieno mėnesio terminas, per kurį prokuroras, gindamas viešąjį interesą, gali kreiptis į teismą su pareiškimu ir prašyti panaikinti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo, skaičiuotinas nuo to momento, kai yra surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių daryti išvadą, kad šis sprendimas pažeidžia viešąjį interesą. Tuo atveju, kai prokuroras, turėdamas pagrindą manyti, kad priimant sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo galėjo būti pažeisti teisės aktų reikalavimai, dėlse atlikti pirmiau nurodytus veiksmus ir minėtus duomenis surinko per nepagrįstai ilgą terminą, terminas pareiškimui paduoti turi būti skaičiuojamas nuo tada, kai tokie duomenys turėjo ir galėjo būti surinkti.

Tais atvejais, kai sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo asmeniui neturėjo būti įteiktas, tokio asmens skundo padavimo administraciniam teismui terminas pradedamas skaičiuoti nuo jo sužinojimo apie skundžiamo sprendimo priėmimą dienos.

8. Nuosavybės teisių atkūrimas į žemę teritorijoje, kurioje buvo likusi rėžių sistema

Atkuriant nuosavybės teises į žemę toje teritorijos dalyje, kurioje buvo likusi rėžių sistema, žemės reformos žemėtvarkos projektais turi būti remiamasi ne tik kaimo vietovėje, bet ir tose teritorijose, kurios nustatyta tvarka priskirtos miestams po 1995 m. birželio 1 d. Sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo grąžinant arba kompensuojant žemę natūra, taip pat suteikiant lygiavertį turėtajam žemės sklypą šioje teritorijoje negali būti priimtas, kol nėra įstatymų nustatyta tvarka parengtas ir patvirtintas atitinkamos vietovės žemės reformos žemėtvarkos projektas.

9. Valstybės išperkamas nekilnojamasis turtas

Nagrinėjant bylas, kuriose turi būti išspręstas asmeninio ūkio žemės suteikimo teisėtumo klausimas, svarbu nustatyti, ar žemė asmeniniam ūkiui buvo suteikta pagal įstatymus, ir ar ji naudojama asmeniniam ūkiui.

Kai žemės sklypas asmeniniam ūkiui buvo atmatuotas iki 1994 m. sausio 1 d. arba po 1994 m. sausio 1 d., bet žemėje, kuri iki to laiko buvo naudojama asmeniniam ūkiui, toks žemės suteikimas

yra teisėtas, nors iki žemės sklypo asmeniniam ūkiui atmatavimo asmenys, turėję teisę į nuosavybės teisių atkūrimą, buvo padavę prašymus atkurti nuosavybės teises į šią žemę grąžinant ją natūra.

Po 2004 m. gegužės 1 d. sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo į iki 1995 m. birželio 1 d. miestams nustatyta tvarka priskirtose teritorijose esančią žemę gali būti priimtas, jeigu yra pagal įstatymus nustatyta tvarka patvirtintas tos teritorijos detalusis planas arba kitas Vyriausybės nustatyta tvarka parengtas to žemės sklypo planas.

Išlikusiems nekilnojamiesiems daiktams išpirkti nuosavybės teisių atkūrimo procese negali būti taikomos turto paėmimą visuomenės poreikiams reglamentuojančių teisės aktų normos, jeigu tokio taikymo galimybė nenumatyta nuosavybės teisių atkūrimą reglamentuojančiuose teisės aktuose, todėl reikalavimas priimti sprendimą dėl žemės paėmimo visuomenės poreikiams tik atkūrus į tą žemę nuosavybės teises ir įregistravus Nekilnojamojo turto registre turi būti taikomas tik tais atvejais, kai Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme numatytas žemės grąžinimas natūra, t. y. kai pagal šį įstatymą nėra pagrindo valstybei išpirkti žemės.

10. Valstybės garantijos gyvenamųjų namų, jų dalių, butų nuomininkams ir savininkams

Aplinkybė, kad Vyriausybė nėra priėmusi tam tikrų teisės aktų, reglamentuojančių valstybės garantijų vykdymą, taip pat aplinkybė, kad valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekte nėra numatyta pakankamai lėšų šioms garantijoms įvykdyti, nėra pagrindas atsisakyti išduoti valstybės garantinį dokumentą natūra grąžinto turto savininkui ir nuomininkams.

Valstybės garantija pripažįstama išduota ne tada, kai ją surašo ir pasirašo išduodančios institucijos atstovas, o kai yra ir garantijos turėtojų parašai, patvirtinantys, kad jie sutinka su garantijos sąlygomis.

Bylų statistika

Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme 2005 metais gauta 4 961 administracinė byla, (t.y. 1 384 bylomis daugiau nei 2004 metais), išnagrinėtos 3 949 bylos, iš jų:

	Gauta	Išnagrinėta
Administracinių teisės pažeidimų bylos (ABTĮ 20 str. 1 d. 1, 2 p.)	2 097	1 976
Bylos pagal apeliacinius skundus dėl apygardų administracinių teismų sprendimų (ABTĮ 20 str. 1 d. 1 p.)	1 816	1 181
Bylos pagal atskiruosius skundus dėl apygardų administracinių teismų nutarčių (ABTĮ 20 str. 1 d. 1 p.)	576	472
Bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo (ABTĮ 20 str. 1 d. 3 p.)	7	4
Bylos dėl proceso atnaujinimo (ABTĮ 20 str. 2 d.)	173	152
Prašymai atnaujinti terminą administracinėse bylose (ABTĮ 127 str. 2 d.)	87	85

Vienas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjas per 2005 metus būdamas teisėjų kolegijos narys vidutiniškai išnagrinėjo 561 bylą, o kaip teisėjų kolegijos pranešėjas - 271 bylą¹³.

¹³ Skaičiuotas tik visus metus dirbusių teisėjų darbo krūvis.

Bylos nagrinėjimas Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme vidutiniškai trunka:

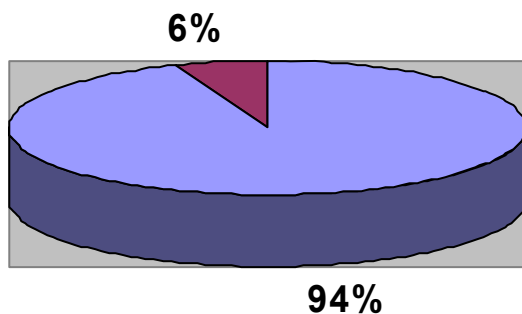
Bylos pagal atskirusius skundus dėl apygardų administracinių teismų nutarčių - 1,67 mėn.

Administracinių teisės pažeidimų bylos – 2,72 mėn.

Bylos pagal apeliacinius skundus dėl apygardų administracinių teismų sprendimų – 3,93 mėn.

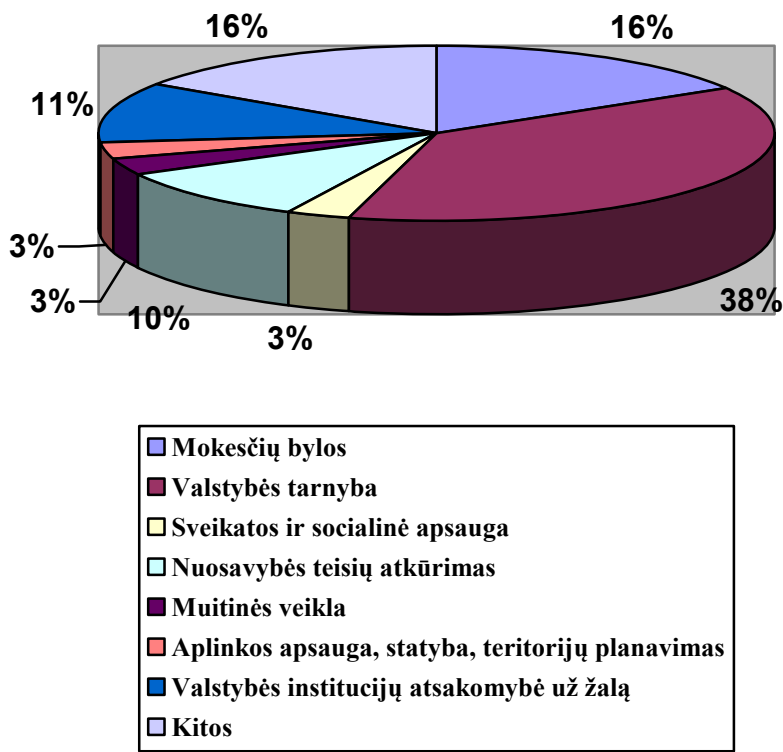
Bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo – 6,5 mėn.

2005 metais Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme gautų bylų pasiskirstymas procentais

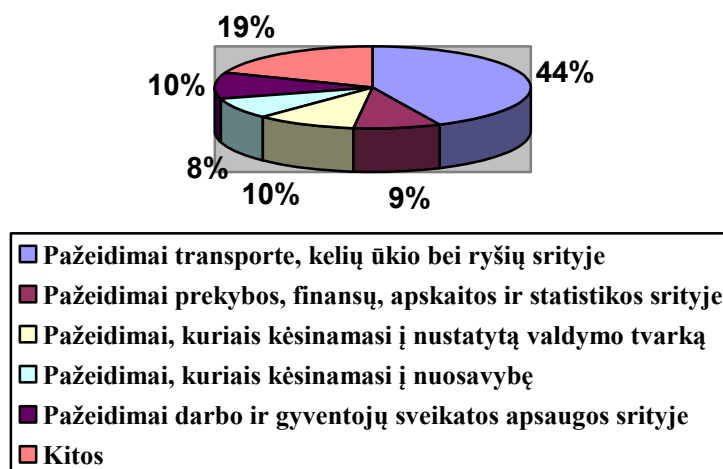

- Apeliacine tvarka (administracinės bylos pagal apeliacinius (atskirusius) skundus dėl apygardų administracinių teismų sprendimų (nutarčių), administracinių teisės pažeidimų bylos (pagal apeliacinius ar atskirusius skundus))
- Vienintele instancija (bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo, rinkimų bylos, bylos dėl proceso atnaujinimo, bylos dėl termino atnaujinimo)

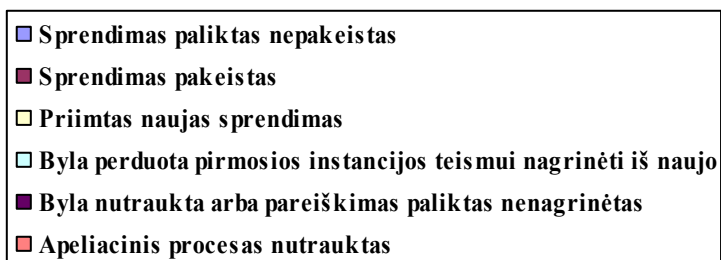
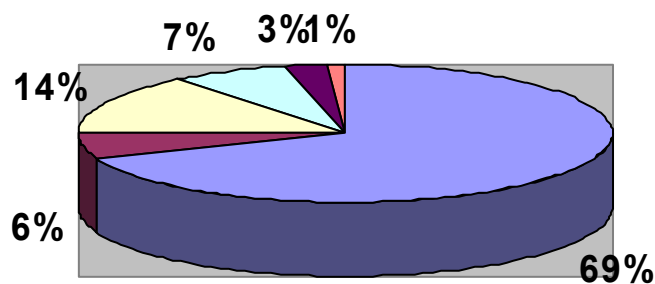
2005 metais Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme gautų bylų pagal apeliacinius skundus dėl apygardų administracinių teismų sprendimų pasiskirstymas pagal kategorijas:

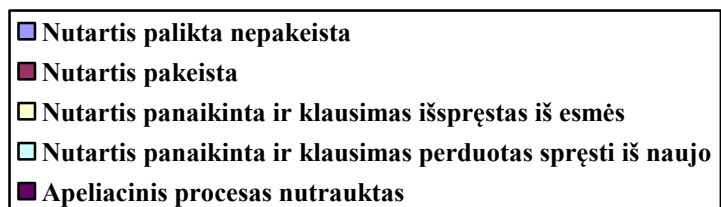
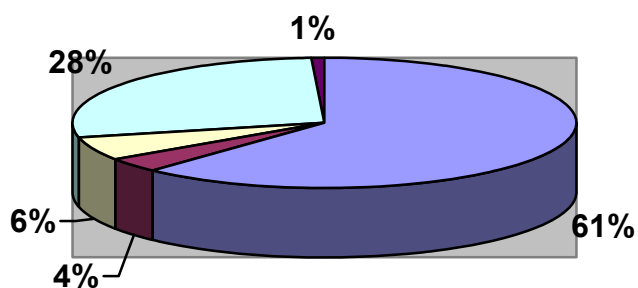
2005 metais Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme gautų administracinių teisės pažeidimų bylų pasiskirstymas pagal kategorijas

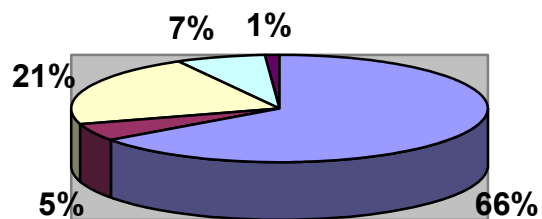
Bylų pagal apeliacinius skundus nagrinėjimo rezultatai

Bylų pagal atskiruosius skundus nagrinėjimo rezultatai

Administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo rezultatai

- Nutarimas paliktas nepakeistas
- Nutarimas panaikintas ir byla nutraukta
- Nutarimas panaikintas ir byla grąžinta iš naujo tirti (nagrinėti)
- Nutarimas pakeistas
- Kita

Summary of Annual Report
Introductory Word of the President of the Supreme Administrative Court of
Lithuania

Following our tradition, we present the Annual Report of the Supreme Administrative Court of Lithuania for the year 2005.

The 1st of January 2006 was the 5th anniversary of the Supreme Administrative Court of Lithuania. The Supreme Administrative Court was created following the amendment of the Law on the Establishment of Administrative Courts of the 19th of September 2000 (which came into force on the 1st of January 2001)¹⁴, by way of reorganization of the Administrative Division of the Court of Appeals of Lithuania and the Higher Administrative Court. This was the final realisation of the objective raised already by the Outline of Legal Reform, approved by the Resolution of Seimas (parliament) of 25th of June 1998¹⁵ - to create in Lithuania a separate system of administrative courts. The system of administrative courts of Lithuania consists of 5 regional administrative courts (situated in Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai and Panevėžys) and the Supreme Administrative Court of Lithuania, the decisions of which are final and not subject to appeal. By establishing the system of administrative courts, Lithuania has demonstrated an aim to strengthen the control of public administration and materialize the constitutional provision stating that public institutions should serve the people.

Membership in the European Union can be associated with the new stage of evolution of administrative justice in Lithuania. European law is a set of legal rules mainly of administrative nature, thus it is most often applied namely by the administrative courts. This fact is reflected by the everyday activities of the administrative courts of Lithuania – in 2005, the Supreme Administrative Court of Lithuania directly applied European law and the jurisprudence of the Court of Justice of the European Communities in more than 20 cases. The Supreme Administrative Court was also the first in Lithuania to use the legal instrument of collaboration between the European Court of Justice and the national supreme courts, enshrined in Article 234 of the EC treaty. On the 20th of December 2005 the Supreme Administrative Court applied to the European Court of Justice for a preliminary ruling, asking it to explain the content of certain provisions of the *Council Directive*

¹⁴ Law No Nr. VIII-1928, came into force from the 1st of January 2001

¹⁵ Resolution of the Seimas of the Republic of Lithuania „On the Outline of Legal Reform (new wording) and its Realisation“, 25th of June 1998.

92/83/EEC of 19 October 1992 on the harmonization of the structures of excise duties on alcohol and alcoholic beverages.

While implementing the main mission of the administrative courts – to protect the rights and the legal interests of a person from the illegal actions of the public administration, in many cases heard in 2005, the Supreme Administrative Court of Lithuania based its decisions directly on the provisions of the European Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms¹⁶ or the jurisprudence of the European Court of Human Rights.

As it has become usual, you will find in this Annual Report (namely in the subsection called “The Survey of the Practice of the Supreme Administrative Court in 2005”) specific examples of the application of the provisions of the European Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Union law, as well as other decisions of the Supreme Administrative Court of Lithuania, which, in the opinion of the judges of the Supreme Administrative Court, are the most important for the unification of the practice of the administrative courts in Lithuania.

The Report also presents the structure of the Supreme Administrative Court of Lithuania, annual activities of the court related to the unification of the practice of the administrative courts, the supervision of administrative activities of the regional administrative courts, in-service training of the judges and the court personnel.

At the end of the Report, as usual, statistical data concerning the cases heard by the Supreme Administrative Court of Lithuania in 2005 is presented. By looking at the statistical data it becomes obvious that the number of cases in administrative courts of Lithuania remains very high. In the light of this fact, we are very happy that after the appointment of 2 new judges in 2005, the Supreme Administrative Court of Lithuania ended the year in full composition.

We hope that this Annual Report will not only contribute to the openness of the system of the administrative courts of Lithuania to the members of the society, but will be interesting and useful to everybody, who is interested in administrative law and administrative justice.

Yours respectfully,

The President of the Court

Virgilijus Valančius

¹⁶ Law No I-865, 27th of April 1995

Functions and structure of the Supreme Administrative Court of Lithuania

According to the Article 20 of the Law on Administrative Proceedings of the Republic of Lithuania¹⁷, the Supreme Administrative Court of Lithuania is:

- the first and final instance for the cases assigned to its jurisdiction by the law;
- the appellate instance for cases heard by the regional administrative courts as courts of the first instance, including cases concerning administrative offences;
- the appellate instance for hearing cases on administrative offences, which have been heard by district courts of general jurisdiction;
- the instance hearing petitions for renewal of proceedings in administrative cases, which have been disposed of by virtue of an effective court decision, ruling or order.

The Supreme Administrative Court of Lithuania as the highest judicial instance in administrative cases is also obliged to form the uniform practice of the administrative courts in applying laws and other legal acts. Fulfilling the latter function, the Supreme Administrative Court:

- shall publish a report about judgements, decisions and rulings rendered by the plenary session of the Court, judgements, decisions and rulings rendered by a chamber of three judges or an extended chamber of five judges the publication whereof has been approved by the majority of the Court's judges, as well as all judgements on the lawfulness of regulatory administrative acts. Interpretation relating to the application of laws and other legal acts found in the judgements, decisions and rulings which are published in the bulletin of the Supreme Administrative Court shall be taken into account by courts, state authorities and other institutions as well as by other entities when applying these laws and other legal acts. For this purpose the Supreme Administrative Court shall issue its bulletin under the title "Practice of Administrative Courts".
- shall analyse the practice of administrative courts in the application of laws and other legal acts and provide their interpretation in the form of recommendations;
- may advise the judges of administrative courts on the issues of interpretation and application of laws and other legal acts.

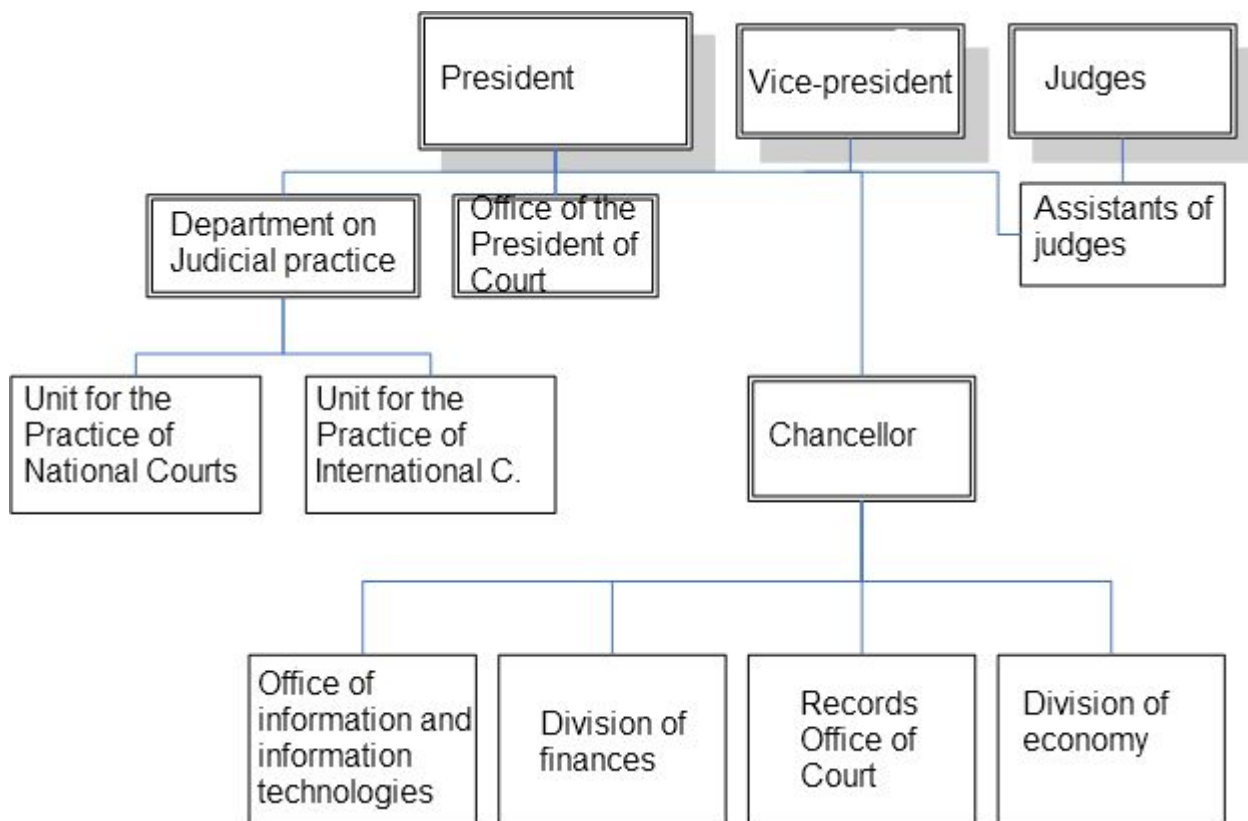
The Supreme Administrative Court, in accordance with the interpretation of the judicial institutions of the European Union, analyses and summarises the practice of administrative courts, applying the norms of European Union law and provides recommendations for the co-operation

¹⁷ Law No. VIII-1029, 14th of January 1999

between the administrative courts of Lithuania and the judicial institutions of the European Union in ensuring a uniform interpretation and application of the legal acts of the European Union in the Republic of Lithuania.

In 2005 the Supreme Administrative Court of Lithuania has issued 2 reviews of practice of administrative courts - judicial practice in administrative cases concerning illegal employment (approved by the meeting of judges of the Supreme Administrative Court of Lithuania of 14th of July 2005) and judicial practice in administrative cases concerning the restitution of property approved by the meeting of judges of the Supreme Administrative Court of Lithuania of 24th of November 2005), several written consultations for regional administrative courts. The Supreme Administrative Court of Lithuania has also issued 2 new editions of the bulletin „Practice of Administrative Courts“ („Administracinių teismų praktika“).

According to the laws, the following structure of the Supreme Administrative Court of Lithuania was approved:

The number of judges of the Supreme Administrative Court of Lithuania is determined by the President of the Republic on the proposal of the President of the Supreme Administrative Court of Lithuania. By the Presidential Decree No. 1097 from the 22nd of November 2000 the number of 15 judges at the Supreme Administrative Court of Lithuania was established.

Presently there are 15 judges serving at the Supreme Administrative Court of Lithuania – Dr. Virgilijus Valančius (president of court), Mr. Gintaras Kryževičius (vice-president of court), Mr. Antanas Ablingis, Mr. Anatolijus Baranovas, Mr. Artūras Drigotas, Mr. Stasys Gudynas, Ms. Birutė Janavičiūtė, Mr. Romanas Klišauskas, Mr. Ričardas Piličiauskas, Ms. Nijolė Piškinaitė, Ms. Sigita Rudėnaitė, Dr. Algirdas Taminskas, Dr. Edvardas Sinkevičius, Mr. Arūnas Sutkevičius and Ms. Vaida Urmonaitė.

According to the approved personnel structure, there are also 55 positions of non-judicial personnel at the Supreme Administrative Court of Lithuania. Presently there are 36 members of non-judicial personnel working at the Supreme Administrative Court of Lithuania, 19 of them – lawyers (assistants of judges, consultants of the Department on Judicial Practice).

Statistical data

In the year 2005th the Supreme Administrative Court of Lithuania received 4961 administrative cases; from those were closed 3949 administrative cases:

	Received	Closed
Appeals on judgements in cases of administrative offences	2097	1976
Appeals on judgements of regional administrative courts (appeals in administrative cases)	1816	1181
Appeals on rulings of regional administrative courts (intermediate appeals in administrative cases)	576	472
Cases concerning the legality of normative administrative acts	7	4
Requests for reopening of procedure in administrative cases	173	152
Requests for renovation of procedural terms in administrative cases	87	85

In average, during the year 2005 one judge of the Supreme Administrative Court of Lithuania has heard 561 administrative cases (271 cases as a reporting judge).

Hearing of the case at the Supreme Administrative Court of Lithuania lasted approximately:

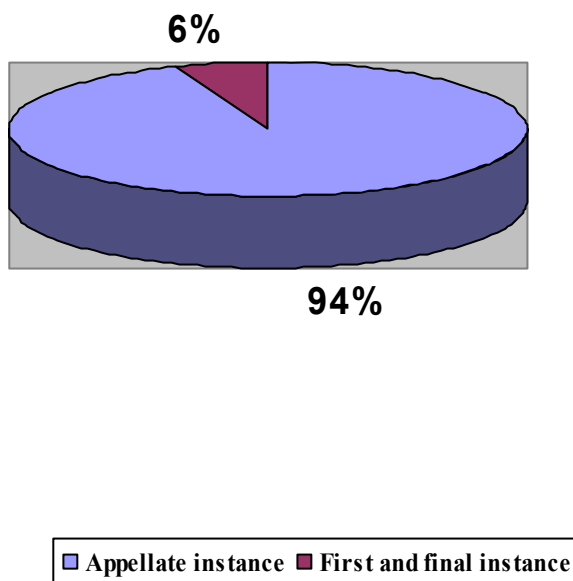
Appeals on rulings of regional administrative courts (intermediate appeals) - 1,67 months;

Cases of administrative offences – 2, 72 months;

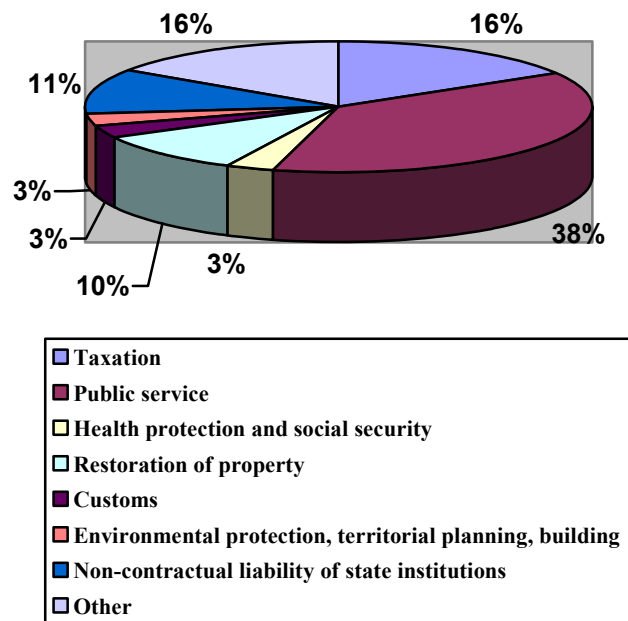
Appeals on judgements of regional administrative courts – 3,93 months;

Cases on the legality of normative administrative acts – 6,5 months;

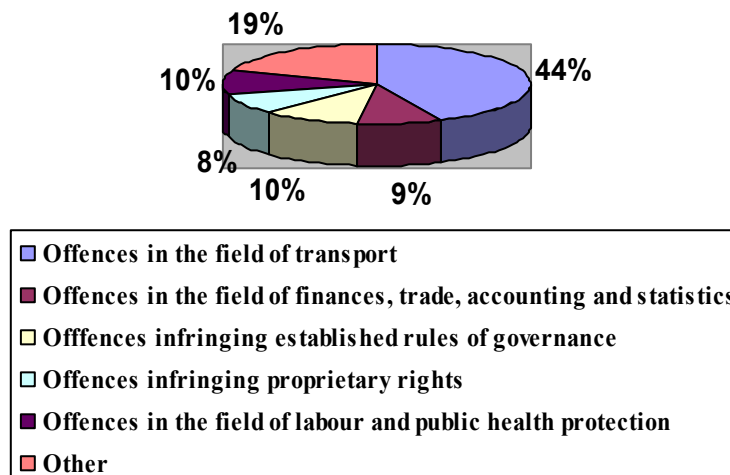
Distribution of cases received during the year 2005 with regard to the competence of the Supreme Administrative Court of Lithuania (percentage)

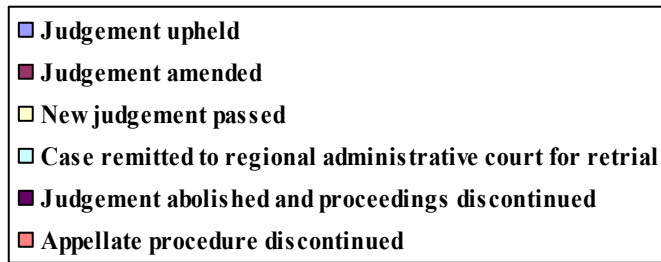
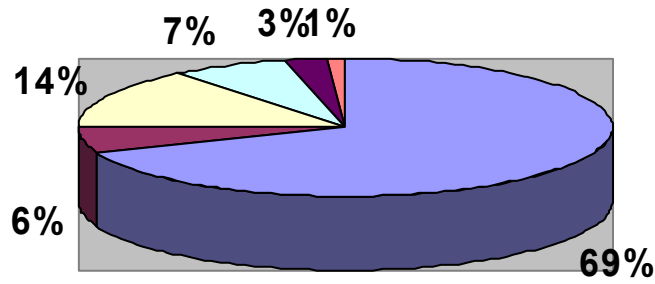
Categories of administrative cases (with the exception of cases of administrative offences) received by the Supreme Administrative Court in 2005:

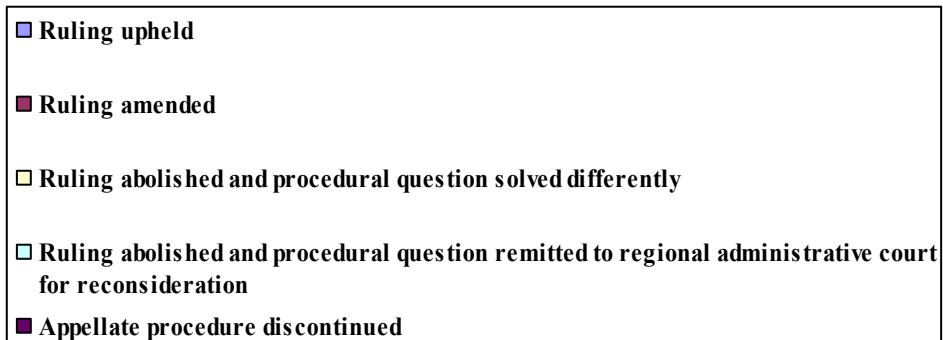
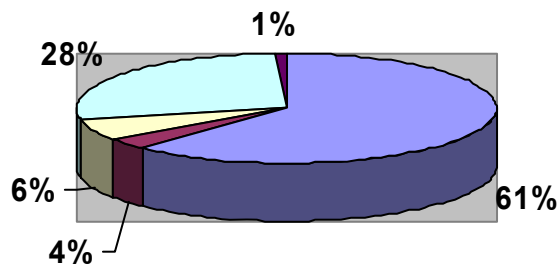
Categories of cases of administrative offences received by the Supreme Administrative Court in 2005:

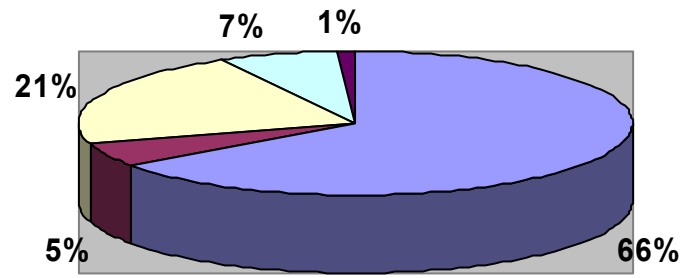
Results of hearing of appeals on judgements of regional administrative courts:

Results of hearing of appeals on rulings of regional administrative courts:

Results of hearing of appeals on judgements in cases of administrative offences:

- Judgement upheld
- Judgement abolished and proceedings discontinued
- Judgement abolished and case remitted for reconsideration (new investigation)
- Judgement amended
- Other
